

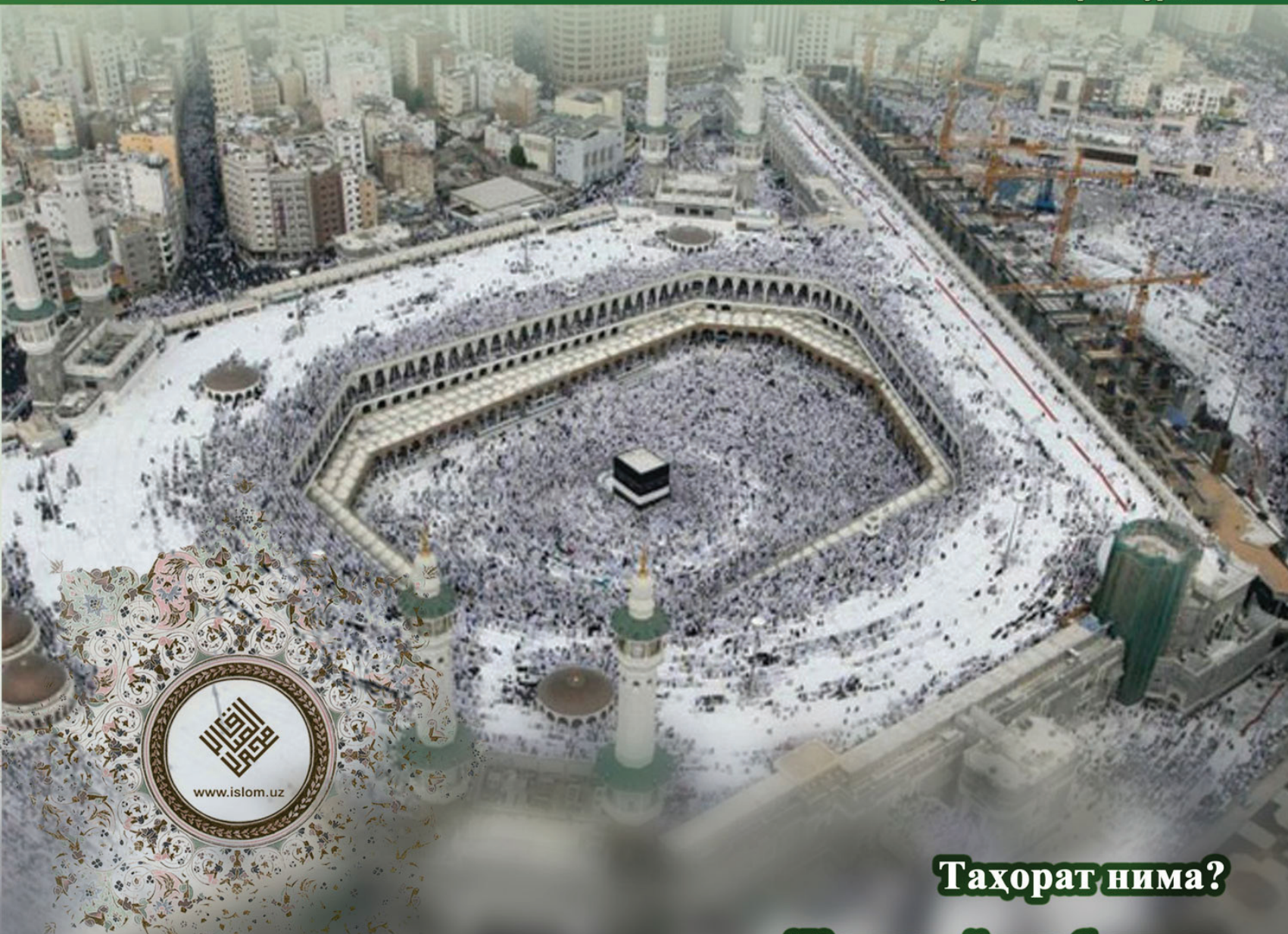
علم اور گناہ میں برسرِ مسلمان اوچون فرس دور

Аллох

4-сон Зуҳижжа

Ойлик ижтимоий-маърифий электрон журнал

АЛЛОҲ сизларини
ПОКлашни истайди

ИНОЯТУЛЛОҲ ЛАНГАРИЙ

Таҳорат нима?

Жаннатийлик белгиси

**Иймоннинг етмиш етти
шўъбаси**

**Ҳазрат Фотиманинг
вафотлари**

Таҳрир ҳайъати:

*Шайх Муҳаммад Содиқ
Муҳаммад Юсуф (раис)
Тоҳир Малик.
Эркин Малик.
Абдулҳамид Турсун.
Муҳаммад Айюб Усмон.
Муҳаммад Зуфар.
Озод Мунаввар.
Исмоил Муҳаммад Содиқ
Анвар Аҳмад*

“Ҳилол” ойлик электрон журнали. 4-сон.
Муассис: “Ҳилол” нашрети МЧЖ (Москва)

Бош муҳаррир: Аҳмад Муҳаммад

Бош директор: Абу Муслим

Мусаввир: Беҳзод Вафоев

www.islom.uz

ЯХШИ ВА ЁМОН ТАҚЛИД

Тақлиднинг жоиз ва ножоизлиги ҳақидаги масалаларнинг шаръий томонлари фикҳ китобларимизда кенг ёритилган. Имом Ғаззолий: «Тақлид ҳужжатсиз сўзни қабул қилишдир», деганлар. Уламолар амалий шаръий аҳкомларда тақлиднинг жоизлиги ҳақида ихтилоф қилишган. Ўтиқод гавҳари ҳисобланган иймон масаласида ҳам тақлидга рухсат бор. Ўтган аجدодлари эргашган нарсаларга тақлид қилувчиларнинг иймони «тақлидий иймон» дейилади ва бу иймоннинг энг паст даражасидир.

Биз эса, тақлиднинг ижтимоий моҳияти ҳақида сўзлаймиз. Олдин «тақлид» сўзига қисқача таъриф бериб ўтайлик: у арабча «қолада» сўзидан олинган, луғатда «бировга ўхшашга интилиш, кимгадир маржон тақиб қўйиш» маъноларини билдиради. Исломда ибратли ишларда ва яхши, солиҳ кишиларга эргашиш мақбул саналади. Ёмон, гуноҳ ишларда ва бадахлоқ кимсаларга тақлид қилиш қораланган. Биз тилга олмоқчи бўлган тақлид эса бугунги кунда анча урфга кирган ва жамият ахлоқига жиддий таъсир кўрсатаётган ярамас бир ҳолатдир.

Тақлиднинг энг аянчли кўриниши ҳозирги пайтда мусулмонларнинг ўзга дин вакиллари ёки динсиз миллатларнинг урф-одатлари, маданиятлари, кийинишлари, ҳаёт тарзларига тақлид қилишларида намоён бўлмоқда. Миллатимизга менталитетига ва ахлоқига, динимизга ёки руҳиятимизга тўғри келадими-йўқми – суриштириб ҳам ўтирмай, бошқа ўлкаларда нима урфга кирган бўлса, даров қабул қиляпмиз. Қабул қилгандаям, улардан ошириб, уларни ортда қолдириб юборяпмиз.

Гапим қуруқ бўлмаслиги учун бир неча мисоллар келтириб ўтай: ғарб ўлкаларида қадимдан уй томларини учбурчак, конус шаклида қилиш урфда бўлган экан, биз ҳам уларга тақлид қилиб, уйларимизни шунақа қуришни бошлаб юбордик. Уларнинг аёллари кўксини ва киндигини очиб кийиняптими, биз ҳам бу соҳада уларни «бир чўқишда қочирдик». Бу ҳам у ёқда қолиб, аёлларимиз ҳар соҳада: соч турмаклашу пардоз-андозда, бола боқишу эрга муомала қилишда ғарб аёлларига тақлид қилаётганлари ёмон бўляпти. Ҳатто уй таъмирлашимиз ҳам оврупаликларга тақлидан «евроремонт» деб ном олди. Уларга эргашиб, дўконларимиз – «маркет», таомимиз – «хот-дог, гамбургер», уйимиз – «хаус», ишхонамиз «офис» дея аталадиган бўлди. Иш шунга бориб етдики, ғарбнинг бир ишратпараст насроний руҳонийи қамоқ-

дагилар «лаззатланиши» учун ўйлаб топган бузуқлик ўйини «Авлиё Валентин куни» номи билан юртимизда ҳам нишонланадиган бўлди. Масаланинг асл моҳиятини тушунмаган кўпгина ёшлар бу «севги байрами» билан бир-бирларини қутлашлари урфга кирапти.

Тақлиднинг яна бир ёмон кўриниши одамларимиз турмушига ҳам кенг кириб борапти. Бу янги ўйлаб топилган урф-одатларда (бидъат ишларда) одамларнинг бир-бирларига тақлид қилишлари, эргашишлари, «мен

сендан қоламанми?» қаби-лида кимўзарига иш тутишларидир. «Кимдир тўйини роса серҳашам, дабдабали ўтказибдими, тамом, биз ҳам шунақа қиламиз, ундан қаеримиз кам?»; «Фалончи никоҳ маросимига лимузин ёллаптимиз, биз унақа лимузиндан нақ учтасини чақирамиз»; «Писмадончи қудасиникига ҳайитлик қилиб ўнта тоғора жўнатиптимиз, биз тоғора сонини йигирматага чиқарамиз»; «Анавилар янги туғилган чақалоғини туғруқхонадан извошда олиб тушган бўлса, биз бунга вертолёт ёллаймиз» ва ҳоказо ва ҳоказо. Нафслар васвасаси, шайтон қутқуси, сохта ғурур чорлови ва ном чиқариш тамаъси билан қилинадиган бундай бемаъни тақлидлар шу йў-

синда давом этаверса, охири қаергача борамиз? Мана шу нарсга одамни ўйлантиради, ташвишга солади...

Инсон ҳар ишда, ҳар соҳада ўзгаларга тақлид қилар-верса, ўзлигидан, миллий маънавиятидан мосуво бўлади. Ғарбагиларнинг ўз «маданиятлари», турмуш тарзлари, урф-одатларини бошқа ўлкаларга ёйиш учун интилишлари замирида катта геосиёсий манфаатлар, узоқни ўйлаб тузилган мустамлакачилик режалари ётибди. Уларнинг бу найрангларига учиб, улар қўйган қопқонларга илиниш мусулмон миллатига хос бўлмаган иш. Ҳар ишда ғарбагиларга тақлид қилувчилар ўтган асрнинг улуғ мутафаккирларидан Исмоил Ғаспиралийнинг бундан 120 йил олдин айтган мана бу сўзлари маъзини бир чақиб кўришса ёмон бўлмасди: «Оврупа кекса бир чолдир, тажрибаси кўпдир. Улуғ ёшига ҳурматимиз бор. Тажрибасидан ўрганамиз. Лекин хатоларини тақрорламаймиз... Оврупада нимани кўрсак, ёш боладек олиб югурмаймиз. Эсли-хушли инсонлардек: «Бу нимадир, оқибати нима бўлади, виждон ва ҳаққониятга уйғунми?» дея ақл тарозусида тортиб оламиз». Менимча, бу гапларга қўшимча қилиш ортиқча туюлади.

АЛЛОҲ СИЗЛАРНИ ПОКЛАШНИ ИСТАЙДИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

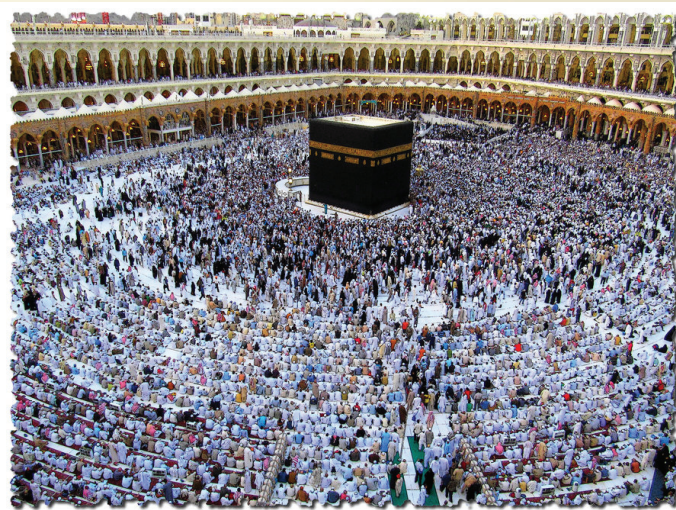
وَجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ
كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ
النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرْجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

“Эй иймон келтирганлар! Намозга турмоқчи бўлсангиз, юзингизни ва қўлларингизни чиганоклари билан ювинглар. Бошингизга масҳ тортинглар ва оёқларингизни тўпиклари ила ювинглар. Агар жунуб бўлсангиз, покланинглар. Агар бемор ёки сафарда бўлсангиз ёхуд бирортангиз таҳоратхонадан келса ёки аёлларга яқинлик қилсаю, сув топа олмасангиз, бас, покиза тупроқ ила таяммум қилинглар. Ундан юзингизга ва қўлларингизга масҳ тортинглар. Аллоҳ сизларга қийинчилик туғдиришни истамайди. Аммо сизларни поклашни ва сизларга Ўз неъматини батамом қилиб беришни истайди. Шояд, шукр қилсангизлар” (Моидда, 6).

Ушбу оятлар синчиклаб ўқиб-ўрганилса, Ислоннинг поклик дини, поклик бўлганда ҳам, мукаммал поклик дини экани яққол намоён бўлади. Аввалги беш оятда пок нарсаларнинг ҳалол қилингани, мусулмонларга пок таомлар, покиза аёллар ҳалол қилингани ҳақида сўз борган бўлса, бу оятда бадан поклиги ҳамда, энг муҳими, қалб поклиги ҳақида сўз кетмоқда. Чунки, намоз қалбни покловчи амалдир. Ислон динида ҳамма нарса покликка таянади, покликка қаратилгандир. Хоссатан, намоз ўқиш учун нафақат бадан, балки қийим-бош ва жой ҳам пок бўлиши зарур.

Ҳукм баёни «Эй иймон келтирганлар!» нидоси билан бошланаётгани бу ҳукмларнинг ҳам аҳамият жиҳатидан олдингиларидан қилишмаслигини кўрсатади.

«Намозга турмоқчи бўлсангиз, юзингизни ва қўлларингизни чиганоклари билан ювинглар. Бошингизга масҳ тортинглар ва оёқларингизни тўпиклари ила ювинглар».

Таҳоратнинг фарзлиги ва бу фарз амал ичида тўртта фарз борлиги ушбу оятдан олинган. Шу билан бирга, баъзи тоифалар ушбу оятни тушунишда ва ундан ҳукм чиқаришда мусулмонлар жумҳурига зид боришган. Бунга ояти каримани нотўғри талқин қилиш сабаб бўлган. Оятнинг матни «Бошларингизга масҳ тортинглар ва оёқларингиз ҳам!» деганга ўхшаш маънода келган. Бу тарзда тузилган жумлани шиъа мазҳабидаги кишилар «ва оёқларингизга ҳам масҳ тортинглар» деган маънода тушунганлар ҳамда шу маънодан келиб чиқиб, таҳорат қилган киши юзини ювади, қўлини чиғаноғи билан ювади, бошига ҳамда оёғига масҳ тартади, деб ҳукм чиқаришган. Улар шундай қилишади ҳам. Қуръони карим маънолари бошқа тилларга таржима қилинганида ҳам қўпинча шу хатога йўл қўйилган. Аслида, ундай эмас. Таҳорат тартибига мувофиқ бўлиши учун оёқни ювиш кераклиги охирида зикр қилинган. Араб тилидан, Қуръон тиловатидан хабардор ҳеч бир шахс бу маънодан бошқа маънони тушунмайди. Қолаверса, Қуръони каримни биринчи қабул қилиб олган зот Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга оёқни ювиш маъносини берганлар ва ўзлари доимо таҳоратда оёқларини ювганлар. Қуръони каримнинг нозил бўлишига ҳамаср бўлган саодатманд авлод – саҳобаи киромлар авлоди бу оятни: оёқни ювишни англатади, деб тушунишган ва ҳаммалари таҳорат қилганларида оёқларини ювишган. Улардан бирорталари ҳам оёққа масҳ тортишмаган.

Намоз учун таҳорат фарз экани баён этилганидан сўнг, яъни, кичик таҳоратсизликдан покланиш баён қилинганидан сўнг, катта таҳоратсизликдан – жунубликдан покланиш баён қилинади.

«Агар жунуб бўлсаларингиз, покланинглар», яъни ғусл қилинглар.

Жунублик эҳтилом бўлиш ёки жинсий алоқа туфайли юзага келади. Аввалги оятларда ҳам келган ва ўз жойида баён қилинган эди.

Баъзи ҳолларда инсон таҳоратга ёки ғуслга имкон топа олмай қолади. Шунда нима қилиши керак? Аллоҳ таоло бандаларига меҳрибон Зот, бу ноқулай ҳолатдан чиқишнинг йўлини ҳам Ўзи кўрсатади:

«Агар бемор ёки сафарда бўлсангиз ёхуд бирортангиз таҳоратхонадан келса ёки аёлларга яқинлик қилсаю, сув топа олмасангиз, бас, покиза тупроқ ила таяммум қилинг».

Худди шу маънолар «Нисо» сурасида ҳам келган ва ўша жойда батафсил баён қилинган. Бу ўринда жунубликда ҳам таяммум қилинганига далил сифатида бир ҳадиси шарифни келтириш ўринли бўлса керак:

Имом Бухорий қилган ривоятда Амр ибн Осс розияллоху анху қуйидагиларни айтадилар:

«Ғазотларнинг бирида, совук кечада эҳтилом бўлиб қолдим. Ғусл қилсам, ҳалок бўлишимдан қўрқиб, таяммум қилдим. Сўнгра шерикларимга имом бўлиб бомдод намозини ўқидим. Улар буни Пайғамбаримиз алайҳиссаломга етказдилар. У зот соллаллоху алайҳи васаллам: «Хой Амр, жунуб бўлсанг ҳам, шерикларингга имом бўлиб намоз ўқидингми?!» деб сўрадилар. У кишига нимага ғусл қилмаганимнинг хабарини бердим ва Аллоҳ: «Ўзингизни ўлдирманглар! Аллоҳ сизларга раҳмли Зотдир», деганини эшитган эдим, дедим. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам кулдилар-да, ҳеч нарса демадилар. Бу, у кишининг иқрорлари эди».

«Нисо» сурасида келган таяммум ҳақидаги оятнинг тафсирида айтганимиздек, намоз ғоят муҳим ибодат, уни тарк этишнинг ҳеч узри йўқ. Таҳорат қилиш имкони бўлмаса, таяммум қилиб бўлса ҳам, ўқиш зарур. Шунинг учун, шариатга таяммум киритилган. Бу ерда таяммум қилишнинг қоидаси баён этилмоқда.

«Ундан юзларингизга ва қўлларингизга масҳ тортинглар» (яъни, тоза тупроқдан). Тупроқни юзга ва қўлларга суртишдан мақсад нима? Нима учун шундай қилинади? Аллоҳ таоло бу ишни буюриш билан нимани ирода этган? Наҳотки У одамларни қийнашни истаган бўлса? Жавоб Аллоҳ таолонинг Ўзидан келади:

«Аллоҳ сизларга қийинчилик туғдиришни истамас. Аммо сизларни поклашни ва сизларга Ўз неъматини батамом қилиб беришни истайди».

Аллоҳ ҳеч қачон бандаларига қийинчиликни истамайди. Исломда ҳамма нарса енгиллик асосига бино қилинган. Сув йўқ бўлса ёки уни истеъмол қилиш имкони бўлмаса, таяммумга буюрилиши ҳам енгилликдир. Аллоҳ таоло хоҳлаганида, қандай қилиб бўлса ҳам, сув топасан ва сув билангина таҳорат қиласан, дейишга ҳаққи бор эди. Аммо бу нарса бандаларига оғир бўларди. Таяммумга амр этишдан мурод, Аллоҳ мусулмонларни поклашни истайди. Чунки, намоз Аллоҳ таоло билан бўладиган мулоқотдир. У мўмин банданинг меърожидир. Намозда банда Роббул Олабийн қаршисида туриб, Унга муножот қилади. Ундан ҳожатларини сўрайди. Унга дардини тўкиб солади. Бу муҳим ва қолдириб бўлмас мулоқотга покланиб бориш лозим экан, агар сув топилмаса, таяммум қилиб бўлса-да, покланиш зарур. Бунга ўша мулоқотни тайин қилган Зот – Аллоҳ таолонинг Ўзи рухсат берапти. Намоз Аллоҳ таолонинг Ўзи билан мулоқотга чиқиш учун бандаларига яратиб берган имконият бўлиб, бу ҳол У зот намозга қанчалик аҳамият беришини кўрсатади. Аммо баъзи нобакор бандаларнинг бу олиймақом мулоқотдан қочиб юришларини қандай баҳолаша бўлади?

Оят давомида: «Ва сизга Ўз неъматини батамом қилиб беришни истайди», дейишидан, таяммум қилиб бўлса ҳам, намоз ўқишга рухсат бериши бандаларга Аллоҳнинг неъматини эканини тушунамиз. Банда бу неъматнинг кадрига етиши ва унга шукр қилиши лозим. «Шояд, шукр қилсангиз».

Юқорида олтига оят ўтди. Бу оятларда озиқ-овқат, ов қилиш, ҳалол-ҳаром, никоҳ, одамлар муомаласи, таҳорат, намоз каби масалалар келди. Ушбу масалаларнинг барчаси бир хил эътибор ила аралаш ҳолда келмоқда. Улар мўмин-мусулмонларга қарата: «Эй иймон келтирганлар!» деган хитоб орқали баён қилинмоқда. Бу эса, Ислом дини инсон ҳаётининг ҳамма соҳаларини қамраб олганини кўрсатади. Ҳамда бу “дин ҳар бир одамнинг қалбидаги ишончидир” деган сафсатанинг бекор эканига ёрқин далилдир. Биз бундан Ислом дини ҳам ақийда, ҳам ҳаёт тарзи, ҳам муо-

мала, ҳам иқтисод, ҳам сиёсат эканини, бу ишларнинг ҳаммаси Аллоҳнинг бандаларига берган амри-фармони эканини тушуниб оламиз. Биз бундан ҳаётимиздаги ҳар бир ишимиз намоз ва таҳорат каби ибодат эканини, уларга худди намоз ва таҳоратга эътибор берганимиздек муносабатда бўлишимиз лозимлигини англаб етамиз. Дилида мусулмон бўлиб, амалида кофирнинг ишини қилиш аҳмоқлик эмасми? Масжидда мусулмон, бозорда ёки ошхонада номусулмон бўлиш гумроҳлик эмасми? Аллоҳ ўз бандаларидан ҳамма ишда унга таслим бўлишни истайди. Шунга бўйин этган одамгина ҳақиқий мусулмон бўла олиши мумкин. Ана шундагина банда Аллоҳ таолога берган аҳдномасига вафо қилган бўлади.

(“Тафсири Ҳилол”, 2-жилд, 21-24-бетлар).

ЖАННАТИЙЛИК БЕҒИСИ

Убода ибн Самитдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ким “Аллоҳдан ўзга илоҳи маъбуд йўқ, У Ўзи ёлғиздир, Унинг шериги йўқ, Муҳаммад Унинг бандаси ва Расулидир, албатта, Ийсо Аллоҳнинг бандаси, Унинг Расули, Марямга таъланган калимаси ва Ундан бўлган руҳдир, жаннат ҳақдир, дўзах ҳақдир”, деб гувоҳлик берса, Аллоҳ уни нима амал қилган бўлса ҳам жаннатга киритади», дедилар»

(Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Ушбу ҳадисда иймон ва тавҳиднинг фазли ҳақида, яъни, куйидаги нарсаларга иймон келтириш фазли ҳақида сўз кетмоқда:

1. Аллоҳдан ўзга бандалар ибодатига сазовор илоҳий маъбуд йўқлигига;
2. Аллоҳнинг ёлғиз эканига;
3. Аллоҳнинг шериги йўқлигига;
4. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳнинг бандаси ва Расули эканига;
5. Ийсо алайҳиссалом ҳам Аллоҳнинг бандаси ва Расули эканига;
6. Ийсо алайҳиссалом Аллоҳнинг Марям онамизга таъланган калимаси эканига, яъни, «Бўл!» деганида отасиз дунёга келганига;
7. Ийсо алайҳиссалом Аллоҳдан бўлган руҳ эканига;
8. Жаннат ҳақ эканига;
9. Дўзах ҳақ эканига иймон келтириши.

Ҳадисда ушбу нарсаларга шохидлик берган одамни, нима амал қилган бўлса ҳам, Аллоҳ таоло жаннатга киритиши таъкидланмоқда.

Маълумки, Исломи дини янги келган пайтида дунёни ширк балоси босиб ётган эди. Одамлар Аллоҳ таолога ширк келтиришар эди. Ҳатто туясини кумга соғиб, лой қилиб ўзига «худо» ясаб оладиганлар бор эди. Ҳазрати Умар мушриклик пайтларида хурмо мевасини бир-бирига ёпиштириб, «худо» ясаб ибодат қилганини, кейин қорни очиб «худо»сини еб қўйганини айтиб, жоҳилият аҳмоқлиги устидан кулиб юрар эдилар.

Ана шундай ҳолатда Аллоҳ таоло Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни тавҳид (яккахудолик) дини ила юборди. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўн уч йил давомида қилган ишлари кишиларни тавҳид калимасига – «Лаа илаҳа илلاллоҳу Муҳаммадур Расулуллоҳ»га чақириш бўлди. Ўша даврда но-зил бўлган ояти карималарнинг маъноси ҳам шу эди. Айтилган ҳадиси шарифларнинг маъноси ҳам шу эди. Дарҳақиқат, ўша пайтда шаҳодат калимасини айтганлар қомил мўмин бўлишган. Чунки, бошда Исломининг арконлари, ибодатлари ҳали жорий қилинмаган эди. Табиийки, ўша пайтда шаҳодат калимасини айтиб, ушбу ҳадисда зикр қилинган нарсаларга гувоҳлик берганлар вафот этишса, албатта, жаннатий бўлишган. Чунки улар ўша даврда жорий бўлиб турган Аллоҳнинг амри-ни тўлиқ адо этатуриб, вафот этишган.

Кейинчалик, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи мунавварага ҳижрат қилганларидан сўнг бирин-кетин бошқа рукнлар, дин аҳкомлари жорий қилина бошланди. Энди мусулмонлар шаҳодат калимасини айтиш билан кифояланиб қолмасдан, ана шу рукнларни, аҳкомларни ҳам адо этишлари лозим бўлди. Аллоҳ таоло ояти карималарда мазкур рукн ва аҳкомларни бажармаганлар дўзахга тушишини айта

бошлади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам ўз ҳадисларида ушбу маъноларни баён эта бошладилар. Энди «шаҳодат калимасини айтган одам жаннатга тушади» деган гап билан кифояланилмайди деган бўлди. Энди шаҳодат калимасини айтган, намоз ўқиб, рўза тутган, закот бериб, ҳажга борган жаннатга қиради», дейиладиган бўлди. «Шаҳодат калимасини тасдиқ қилмаган дўзахга тушади», де-йиш билан бирга «намоз ўқимаган, рўза тутмаган, имкони бўлиб туриб закот бермаган, ҳажга бормаган ҳам дўзахга тушади», дейила бошланди.

«Шаҳодат калимасини айтса бўлди, бошқа нарсаларнинг кераги йўқ», деганларнинг гапида заррача ҳам мантиқ йўқ. Агар шаҳодат калимасини айтиш етарли бўлса, Аллоҳ таоло нима учун бошқа рукн ва аҳкомларни фарз қилди? Ўша мантиқсиз шахслар ўзларининг мантиқсиз гаплари билан гуноҳи азимга журъат қилган бўлишди.

Бундай ҳолларда масаланинг туб моҳиятини, ҳамма тарафни атрофлича ўрганиб, сўнгра ҳукм чиқариш керак. Мисол учун, «Рўздор киши Раййан номли эшикдан жаннатга қиради», деган маънода ҳадиси шариф бор. Шу ҳадисни далил қилиб: «Мен рўза тутсам бўлди, бошқа рукнларни ва аҳкомларни адо қилмасам ҳам жаннатга қираман», дейиш мумкинми? Йўқ, албатта!

Демак, Аллоҳ таоло ушбу ҳадисда зикр қилинган нарсаларга гувоҳлик берган одамни нима амал қилган бўлса ҳам жаннатга киритади, дейилиши Исломининг дастлабки, иймондан бошқа рукн ва аҳкомлари жорий қилинмаган даврга хосдир. Кейинги даврда қайси рукн жорий қилинган бўлса, у ҳам қўшилиб кета-верган. Шунинг учун намоз фарз қилинган даврдаги ҳадисларга қарасак, намозни вақтида адо қилган одам жаннатга тушади, дейилади. Рўза фарз қилинган вақтдаги ҳадисларда – рўзани тутган одам, закот фарз бўлган даврдаги ҳадисларда – закот берган одам, ҳаж фарз бўлган даврдаги ҳадисларда – ҳаж қилган одам жаннатга тушади, дейилган. Ҳаммаси мукаммал бўлгандан кейин айтилган ҳадисларда ҳамма рукн-ларни қўшиб айтилгани ҳам бор.

Исломи дини таълимотлари бир соат, бир кун ёки бир йилда жорий қилингани йўқ. Балки йигирма уч йил давомида, аста-секин жорий қилинди. Иймон масаласи мураккаб масала бўлганидан, мазкур йигирма уч йилнинг катта қисми – ўн уч йили иймонни мустаҳкамлашга қаратилди. Қолган ўн йилда бошқа рукн ва аҳкомлар аста-секин, бирин-кетин жорий қилинди. Ушбу ҳақиқатни тўғри англаб этиш бунга ўхшаш масалаларни тушу-нишга ёрдам беради. Бошқа вазиятда айтилган бир ҳадисни уш-лаб олиб, Исломининг иймон рукнидан бошқа ҳамма рукн ва аҳкомларини бекорга чиқариб юборишга ҳеч ким ҳақли эмас.

(“Ҳадис ва Ҳаёт”, 2-жилд, 114-118-бетлар).

АХБОШЛАР

Хаммага маълумки, коммунизм инкирозга учрагандан сўнг, худосиз тузум ҳукмдор бўлиб турган юртларда қатта ўзгаришлар юз берди.

Айниқса, маънавий соҳада, жумладан, дину диёнат масаласида ҳам ўзгаришлар бўлди ва бўлмоқда ҳам. Узоқ муддат давом этган ақийда қатағонига учраганидан рухий қашшоқ, иймон-этикод масаласида саводсиз бўлиб қолган жамиятларга турли дин ва мазҳаб соҳиблари кириб кела бошлади. Улар нима қилиб бўлса ҳам, турли йўллар билан кишиларни ўз дин ва мазҳабларига киритишга ҳаракат қилмоқдалар.

Жуладан, бизнинг диёримизга ҳам турли масиҳий тоифалар, будда, кришна дини тарафдорлари, шунингдек, баҳоийлар, қодёнийлар, огахонийлар ва бошқалар кириб келиб, фаолият кўрсатмоқдалар. Асли мусулмон бўлган халқимиз мазкукур дин мазҳабларини қабул қилмай, Ислоннинг аҳли сунна вал жамоа мазҳабида мустаҳкам турадилар, деган умиддамиз. Агар адашиб, маълумоти етишмай, баъзи кишилар мазкур тоифалардан бирортасига аралашиб қолсалар, дарров тавба қилиб, ўз аслларига қайтишлари зарурлигини ҳам эслатиб қўймоқчимиз. Шу билан бирга, ушбу рисолада алоҳида эътиборга сазовор бўлган масалаларга тўхталиб ўтмоқчимиз.

Азизлар, ақийда масаласи жуда ҳам нозик масала. Сиртдан арзимаган бўлиб кўринган баъзи нарсалар туфайли инсон мусулмонлик доирасидан чиқиб қолиши ҳеч гап эмас. Баъзи биродарлар, у ҳам Худога ишонар экан, бу ҳам Худога ишонар экан, демак ҳаммаси ҳам бир-да, дейдилар. Йўқ, Худога ишониш ҳар хил бўлади. Бунинг фарқи бориш зарур. Боқа дин ва мазҳабларда кишиларимиз эҳтиёт бўлишларига умидимиз бор. Аммо, баъзи тоифалар борки, уларни ҳатто диний илми бор кишиларнинг ўзлари ҳам фарқи боришда қийналиб қоладилар. Чунки улар янги чиққан тоифалар бўлиб, кўпчилик бу ҳақда ҳеч қандай маълумотга эга эмас. Мазкур тоифаларнинг аъзолари эса ўзларини яшириб, аҳли сунна вал жамоа мусулмонларидан қилиб кўрсатишга ҳаракат қиладилар. Ҳозир собиқ Совет Иттифоқи ҳудудида, жумладан, Ўрта Осиёда шундай тоифалардан икитаси фаолият кўрсатмоқда.

Улардан бирини кўпчилик «Ахбош» деб атайдди. Бу тоифа янги чиққан тоифалардан бўлиб, маркази Ливанда. Улар баъзи ақийда ва фикхий масалаларда нотўғри йўлга кирганликлари ҳақида баҳслар кетмоқда. Уларнинг раҳбарлардан бири Аҳмад Тамим номли шахс Украинада Ислон маркази очган, ер олиб қурилиш қилмоқчи. Унинг ким эканлиги маълум бўлгандансўнг, ихтилофлар ҳам чиққан. «Ахбош» тоифасига Абдуллоҳ ал-Ҳарарий Ҳабоҳий бошчилиги қиладди. Тоифанинг мафкураси ва иш юритиш услубини шу шахс белгилайди. У ҳозир Ливанда. Энг ачинарлиси, Қафқоз муфтийларидан бири унинг ҳузурига бориб, қўл берган ва бошқаларни ҳам қўл беришга чақирган. Бу тоифа юзасидан турли норозиликлар, уларнинг хатоликлари тўғрисида гаплар бўлишига қарамадан, ҳозиргача бирор расмий фатво ёки ҳужжат чиққан эмас. Шунинг учун ҳам, ушбу лаҳзаларда сизларга бу тоифа ҳақлари ҳақида бирор гап айтишни эрта деб ўйлайман. Бу йилги ҳаж мавсумида «Робитатул Оламил Исломи» томонидан турли ўлкалардан ташриф буюрган атоқли уламолар мулоқоти ўтказилди. Бу мажлисда турли масалалар, жумладан, турли тоифалар масаласи ҳам баҳс қилинди. Мен уламоларга мазкур тоифалар ҳақида сўзлаб, тезроқ бир фатво чиқариб, ҳақиқатни мусулмонлар оmmasига етказиш зарурлигини сўзладим, кўпчилик бу фикрни қўллаб-қувватлади. Шунингдек, «Робитатул Оламил Исломи» раҳбариятига расмий мактуб йўллаб, Ислон фикхи академиясининг навбаттаги мажлисларидан

бирида бу масалани атрофлича кўриб, фатво чиқариш зарурлигини илтимос қилдим. Иншааллох, келажакда бу ишлар ҳам амалга ошиб қолса ажаб эмас.

Яна шундай тоифалардан бири - «Дорул Арқам» номли тоифа бўлиб, уларнинг маркази Малайзиядир. Мен бу тоифа ҳақида биринчи бор бундан бир неча йил аввал, Умумжаҳон Ислон даъват олий кенгаши аъзоси сифатида Малайзиядаги кўчма мажлисга борганимда эшитган эдим. Ўшанда Малайзиялик таниш уламолар ўз юртларида «Дорул Арқам» номли адашган тоифа чиққанлигини, уламолар уларни тавба қилишга чақираётганликларини айтишган эди.

Тоифа аъзоларидан эркаклари тўпигидан сал юқори турадиган узун қўйлак ва кичкина салла кийишлари билан, аёллари эса қора либос кийиб, юзларига фақат кўзи очилиб турадиган никоб кийишлари билан ажралиб турадилар. Кейинчалик «Дорул Арқам» тоифаси аъзолари Ўзбекистонга ҳам кўплаб келишди. Бошликлар ҳам ташриф буюрди. Мен у киши билан гаплашдим. Тоифанинг бошқа му-

сулмонлардан фарқи ҳақида сўраганимда, у одам, бизнинг бошқа мусулмонлардан фарқимиз йўқ, фақат биз тижорат ва сармоя ишларига кўпроқ эътибор берамиз, бу эса кўпчиликка нимагадир ёқмади, деди. Мендаги маълумотларга қараганда, «Дорул Арқам» тоифаси Ўзбекистонда анчагина одамлар билан алоқа ўрнатганлар. Баъзи кишиларни ўз юртларига меҳмонга чақирганлар. Болаларни ўқитиб беришни ваъда қилганлар. Мазкур тоифа Малайзия ташқарисида Сингапур, Индонезия, Тайланд, Покистон ва бошқа жойларда ўзига тарафдор топган.

«Дорул Арқам» тоифаси масаласи аста-секин кучайиб бориб, бу йил ёзга

келиб, айтиш мумкин бўлса, «портлади». Малайзия ҳукумати бу тоифага нисбатан расмий чораларни кўришга мажбур бўлди. Улар Ислондан чиққан, кофир тоифа деб эълон қилинди. Малайзия бош вазири Махатхир Муҳаммад жаноблари, «Дорул Арқам» тоифаси раҳбари пайғамбарлик даъвосини қиладиганини айтиб, бу чидаб бўлмас ҳол, биз уларнинг кийган кийими билан ишимиз йўқ, аммо раҳбари пайғамбарликни даъво қиладиган тоифага бизнинг юртимизда жой йўқ, деди.

Ҳозирда бу тоифанинг раҳбарлари Тайландда истикомат қилишмоқда. Индонезия ҳукумати томонидан ҳам «Дорул Арқам» тоифасига қарши чора кўриш кутилмоқда.

Мен аввал айтиб ўтганимдек, «Ахбаш» тоифаси ҳақида фатво чиқаришни таклиф қилганимда, «Дорул Арқам» ҳақида ҳам фатво чиқаришни таклиф қилганман. Шунинг учун «Дорул Арқам» ҳақида гапни вақтинчалик қисқа қилиб турамиз.

Зикр этилганлардан кўриниб турибдики, этикод масаласида жуда ҳам эҳтиёт бўлиш зарур. Кўринганга эргашиб кетавериш мутлақо тўғри келмайди. Тўғри узоқ, давом этган коммунистик терор оқибатида рухий бўшлиқ пайдо бўлди. Диний саводсизлик вужудга келди. Лекин, бу турли тоифалар ордидан кетиб қолишга баҳона бўла олмайди.

Четдан келган шахсларнинг кийган кийими, берган молиявий ёрдами, зохирий кўриниши ёки қаердан келганлигига учмаслик керак. Балки, шошилмасдан суриштириб, билмаганлар билганлардан сўраб иш кўриш, алоқа қилиш керак. Акс ҳолда, кишиларимиз ақийдасига путр етиши, турли тоифалар келиб чиқиб, жамиятда, ҳатто оилаларда ҳам келишмовчилик, уруш-жанжаллардан бошимиз чиқмай қолади. Минг афсуслар бўлсинки, бу ҳолатнинг бошланғич босқичи ҳозирнинг ўзида юзага чиқиб ҳам турибди. Эҳтиёт бўлайлик, азизлар!

Ҳазрат ФОТИМАнинг вафоти

Пайғамбар алайҳиссалом вафотларидан бери энди олти ой ўтган эди.

Ҳазрат Фотима хасталаниб қолди...

Ҳижратнинг ўн биринчи йили, рамазон ойининг иккинчи куни, душанба эди...

Шу пайтгача ора-сира касал бўларди, аммо бу сафаргиси уларга ўхшамади.

Яхши-ёмон кунларида уни ёлғиз қолдирмаган хўжайини яна ёнида эди.

– Болаларни олиб ташқарига чиқсангиз, яхши бўларди...

Паст овозда айтилган бу жумла ҳазрат Алининг юрагини тилкалади. Уни хафа қилмаслик учун ўзини тушунмаганликка олди. Болаларини онасига яқинлаштирди. Ҳазрат Фотима уларни бирма-бир кучиб эркалади. Сўнг ҳазрат Алига имо қилди. Юраги эзилиб, болаларини ташқарига чиқарди. Асмо бинти Умайс билан Умму Рафиъ киришди.

– Менинг ювинишим учун сув тайёрми, онажон?

– Ҳа.

Ҳазрат Фотима Умму Рафиъни «онажон» дерди. Чунки бу аёл унга доим оналик қилиб келганди.

– Менга сув куйиб турасизми, онажон?

– Албатта, қизим.

Ҳазрат Фотима яхшилаб ювинди, аёллар ёрдамида энг яхши либосини кийди.

– Тўшагимни хона ўртасига солинглар.

– Хўп.

Аёллар ишларни бажаришаркан, нима юз бераётганини англаб, жуда изтироб чекишарди.

– Мени ётқизинглар. Юзимни қиблага қаратинг.

– Хўп.

– Энди мени ёлғиз қолдилинг!

– Аммо...

– Илтимос.

– Аммо...

– Роббимга дуо ва илтижо қилмоқчиман.

– !..

Дуо ва илтижога шунчалар берилиб кетдики, жони қандай чиқиб кетганини ҳам билмай қолди.

Овоз чиқмай қолганидан хавотирланиб уйга кирганлар ҳазрат Фотиманинг вафот этганини кўришди.

Шум хабар бир зумда бутун Мадинага тарқалди.

Пайғамбар алайҳиссалом кизи ҳам бу ёлғон дунёни тарк этганди.

Энди йигирма саккиз ёшга кирганди...

Бир фарзанди гўдак чоғида вафот этганди.

Ортида кўзлари ёш хўжайини ва беш фарзанди қолганди.

Пайғамбар алайҳиссаломнинг кенжа қизлари, ҳазрат Алининг суюмли завжаси ҳазрат Фотима вафот этганида Ҳасан саккиз, Ҳусайн етти, Умму Гулсум беш, Зайнаб уч, Руқийя икки ёшда эди. Ҳазрат Фотиманинг қабрига боқаркан, ҳазрат Алининг ёдига аёл вафотидан бироз олдин айтган гаплари тушди:

– Эй Али, вафотимдан сўнг уйланинг. Акс ҳолда, сиз

ҳам, болаларим ҳам қийналиб қоласизлар. Аммо уларни ўғай она қўлида ҳам қолдиргим келмаяпти. Шу боис опам Зайнабнинг кизи Умомага уйланинг.

Гулларнинг гули бирма-бир дунёни тарк этишганди. Илоҳий тақдир шундай эди. Зотан, одамзотнинг қисмати

шу эди. Бири келади, бири кетади...

Қиёматгача давом этади бу ҳол...

Аввал ҳазрат Руқийя...

Сўнг ҳазрат Зайнаб...

Ҳазрат Умму Гулсум...

Ва охирида ҳазрат Фотима...

Гулларнинг гуллари энди боқий дунёда яшаяжак эди. Ва севганларнинг кўнгилларида...

Улар гулларнинг гуллари эди.

Пайғамбар алайҳиссалом булбуллари эди.

Буни билган, кўрган англр.

Қурбон бўлсин унга жонлар.

*"Гулнинг гуллари"
китобидан таржима*

ТАҲОРАТ НИМА?

Намоз ўқиш олдида кийимларни, намоз ўқиш жойларини нажосат-ифлосликлардан тозалаш, баданни ғусл, таҳорат ёки таяммум қилиш билан поклаш намознинг асосий шартларидан ҳисобланади. Таҳоратни араблар «вузуъ» дейишади, ўзбекчада «покланиш, тозаланиш, озодалик» маъноларини билдиради. Шариатда эса намоз ўқиш, Қуръон тиловат қилиш ва бошқа ибодатлар олдида муайян аъзоларни сув билан ювиб тозалаш «таҳорат» дейилади. Таҳорат Қуръони карим ва суннат билан буюрилган. Таҳорат учун сув топилмаса ёки сув ишлатишнинг иложи бўлмаса, ўрнига «таяммум» қилинади.

ТАҲОРАТНИНГ ФАРЗЛАРИ

- а) таҳорат қилувчи юзини бошнинг соч чиққан жойидан ияк ости билан икки қулоғи юмшоғигача ювиши;
- б) икки қўлни тирсақ чиғаноғи билан қўшиб ювиш;
- в) бошнинг тўртдан бирига масҳ тортиш (яъни, ҳўл қўл билан сийпалаш);
- г) икки оёғини ошиқлари билан қўшиб ювиш;
- д) соқол устидан масҳ тортиш.

ТАҲОРАТНИНГ СУННАТЛАРИ

- а) таҳоратни «Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм» билан бошлаш;
- б) икки қўлни ошиқлари билан қўшиб уч марта ювиш;
- в) оғизни уч марта чайиш;
- г) бурунга уч марта сув тортиб чайиш;
- д) соқол орасига ҳилол қилиш (яъни, тўрт бармоқни ҳўллаб, соқол остида унинг орасига киритиш);
- е) бармоқларга ҳилол қилиш (яъни, қўл бармоқлари устидан бир-бирига киритиш ва оёқ панжалари остки томонидан қўл жинжаллоғини киритиш);
- ё) аъзоларни уч мартадан ювиш;
- ж) бошнинг ҳаммасига бир марта масҳ тортиш;
- з) қулоқ ичи ва устига масҳ қилиш;
- и) таҳорат учун ният қилиш;
- к) таҳоратнинг Қуръони каримда белгиланган тартибига риоя этиш;
- л) пайдар-пай (яъни, аъзоларни кетма-кет улаб) ювиш;

ТАҲОРАТНИНГ МУСТАҲАБЛАРИ

- таҳоратни ўнг аъзолардан бошлаш;
- бўйинга масҳ тортиш.

ТАҲОРАТ ОЛИШ ТАРТИБИ

1. Таҳорат олишга ният қилиниб, сўнг «Аъзу биллаҳи миннаш-шайтонир рожийм. Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм», дейилади.
2. Қўллар бандигача уч марта ювилади.
3. Ўнг қўлда сув олиб, оғиз уч марта ғарғара қилиб чайилади ва мисвок (ёки тиш чўтка) билан оғиз-тишлар тозаланади.
4. Бурунга ўнг қўл билан уч марта сув тортилиб, чап қўл билан қоқиб тозаланади.
5. Юз уч марта (икки қулоқ ораси ҳамда пешонадан ияк ости билан) ювилади.
6. Аввал ўнг қўл, сўнг чап қўл тирсақлари билан қўшиб ишқаб ювилади.
7. Ҳовучга сув олиб тўкиб ташлаб, ҳўли билан бошнинг ҳамма қисмига масҳ тортилади.
8. Кўрсаткич бармоқ билан қулоқларнинг ичи, бош бармоқлар билан эса қулоқ орқаси масҳ қилинади.
9. Иккала кафтнинг орқасидаги намлик билан бўйин масҳ қилинади. Бунда қўлни янгидан намлаш мустаҳабдир.
10. Чап қўл билан аввал ўнг оёқни ошиқ (тўпиқ) билан қўшиб бармоқлар ораси (ишқалаб) уч марта ювилади.
11. Чап оёқ ҳам ошиқ (тўпиқ) билан қўшиб бармоқлар орасини (ишқалаб) уч марта ювилади.

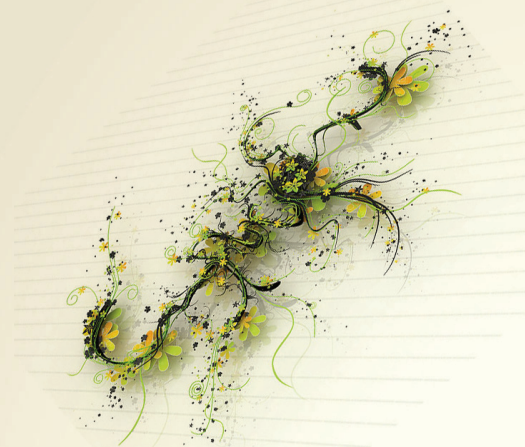
Аёлларда тирноқларга сурилган лак, теридаги ҳар хил бўёқлар кетказилмасдан олинган таҳорат саҳиҳ (ҳақиқий) ҳисобланмайди.

Таҳорат олаётганда гапирмаслик, эҳтиёждан ортиқ сув ишлатмаслик, уст-бошга сув сачратмаслик керак.

ТАҲОРАТНИ СИНДИРУВЧИ (БУЗУВЧИ)

АМАЛЛАР

- олд ва орқа йўлдан келган барча нарсалар (ел, нажосат, сийдик) таҳоратни бузади;
- юқоридагилардан ташқари ўзи нажосат ҳисобланган нарсалар (масалан, қон, йиринг) бадандан чиқиб бироз оқса, таҳорат бузилади;
- тупук қизарадиган даражада қон тупурилса, таҳорат бузилади (тупук сарғимтир бўлса, таҳорат синмайди);
- оғиз тўлиб қайт қилинса, таҳорат бузилади (лекин балғам таҳоратни синдирмайди);
- бирор нарсага, агар у олиб қўйилганда йиқилиб тушгудек даражада суяниб ухлаш таҳоратни бузади;
- ҳушдан кетиш, тутқаноқ таҳоратни бузади;
- ақлдан озиш ҳам таҳоратни синдиради;
- балоғатга етган одамнинг намозда овоз чиқариб кулиши таҳоратни бузади (жаноза намозидан ташқари);
- эр хотинини яланғоч ҳолда қучоқлаши таҳоратни синдиради, олатни ушлаш таҳоратни бузмайди;
- ИЗОҲ: кўз ёши (агар оғриқ туфайли бўлмаса), буруннинг суви, бадандан чиққан тер, она сути таҳоратни синдирмайди. Шунингдек, чивин ёки бурга қанча қон сўрса ҳам, таҳорат синмайди.

ИЙМОННИНГ ЕТМИШ ЕТТИ ШЎЪБАСИ

Имом Бадриддин Маҳмуд ибн Аҳмад Айний бундай дейдилар:

«Аллоҳнинг ёрдами ва тавфиқи ила қисқа қилиб куйидаги иймон шўъбаларини айтамиз: «Иймоннинг асли қалб ила тасдиқ, тил ила иқрордир. Комил ва тугал иймон уч қисмдан: тасдиқ, иқрор ва амалдан иборатдир».

Биринчи қисм эътиқодиётлардан иборат бўлиб, ўттиз шўъбага бўлинади:

1. Аллоҳга иймон келтириш. Бунга Аллоҳнинг Зотиға, сифатларига, тавҳидига ва ўхшаши йўқлигига иймон келтиришлар қиради.
 2. Аллоҳдан бошқа ҳамма нарса кейин пайдо бўлганига эътиқод қилиш.
 3. У Зотнинг фаришталарига иймон келтириш.
 4. У Зотнинг китобларига иймон келтириш.
 5. У Зотнинг пайғамбарларига иймон келтириш.
 6. Яхши-ёмон қадарга иймон келтириш.
 7. Охират кунига иймон келтириш. Бунга қабр савол-жавоби ва азоби, қайта тирилиш, маҳшарга тўпланиш, ҳисоб-китоб, Мезон ва Сиротлар ҳам қиради.
 8. Жаннат ваъдасига ва унда абадий қолишга ишониш.
 9. Дўзах кўрқинчлари, азоби ва унинг фоний бўлмаслигига қатъият ила ишониш.
 10. Аллоҳ таолонинг муҳаббати.
 11. Аллоҳ учун яхши кўриш ва Аллоҳ учун ёмон кўриш.
- Бунга муҳожир ва ансорий саҳобаларга, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оли байтларига муҳаббат ҳам қиради.
12. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга муҳаббат қилиш. Бунга у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга саловат айтиш ва суннатларига эргашиш ҳам қиради.

13. Ихлос. Бунга риёкорликни ва мунофиқликни тарк қилиш ҳам қиради.

14. Тавба–надомат.
15. Хавф.
16. Ражо–умидворлик.
17. Ноумидлик ва ишончсизликни тарк қилиш.
18. Шукр.
19. Вафо.
20. Сабр.
21. Тавозуълик бўлиш. Бунга катталарни ҳурмат қилиш ҳам қиради.
22. Раҳмли ва шафқатли бўлиш. Бунга кичикларга шафқат кўрсатиш ҳам қиради.
23. Қазога рози бўлиш.
24. Таваккул (ҳар бир нарсада Аллоҳга суяниш).
25. Мақтанчоқлик ва кибрни тарк қилиш. Бунга ўзини мақташ ва покиза қилиб кўрсатиш ҳам қиради.
26. Ҳасадни тарк қилиш.
27. Ҳикд ва гинани тарк қилиш.
28. Ғазабни тарк қилиш.
29. Алдамчиликни тарк қилиш. Бунга ёмон гумон ва макр-хийла ҳам қиради.
30. Дунё муҳаббатини тарк қилиш. Бунга молу мулк ва мансаб муҳаббати ҳам қиради.

Иккинчи қисм–тил амалларидан иборат бўлиб, етти шўъбага бўлинади:

1. Тавҳидни талаффуз қилиш.
2. Қуръон тиловати.
3. Илм ўрганиш.
4. Илм ўргатиш.
5. Дуо қилиш.
6. Зикр қилиш. Бунга истиғфор айтиш ҳам қиради.
7. Беҳуда гаплардан четланиш.

Учинчи қисм—бадан амалларидан иборат бўлиб, қирқ шуъбага бўлинади. Бу қисм уч навлидир. Биринчи нав ҳар бир шахснинг ўзига хос нарсаларда бўлиб, бу ўн олти шуъбадан иборатдир:

1. Пок бўлиш. Бунга баданнинг, кийимнинг ва маконнинг поклиги қиради. Баданнинг поклигига таҳорат кетказадиган нарсалардан таҳорат қилиш ҳамда жунубликдан, хайз ва нифосдан гусл қилиш орқали покланиш қиради.
2. Намоз ўқиш. Фарз, нафл ва қазо намозлар қиради.
3. Закот бериш. Бунга садақа, закот, садакаи фитр, таом бериш, меҳмонни икром қилиш, сахийлик қиради.
4. Рўза тутиш. Фарз ёки нафл рўза қиради.
5. Ҳаж қилиш. Бунга умра ҳам қиради.
6. Ўтиқоф ўтириш. Бунга Қадр кечасини кутиш ҳам қиради.
7. Динни қутқариш. Бунга ширк диёридан ҳижрат қилиш ҳам қиради.
8. Назрга вафо қилиш.
9. Қасамларга эҳтиёт бўлиш.
10. Каффоратни адо қилиш.
11. Намозда ва ундан ташқарида авратни беркитиш.
12. Курбонлик сўйиш.
13. Жанозага тегишли ишларни қилиш.
14. Қарзни адо қилиш.
15. Муомалада содиқ бўлиш, риёдан сақланиш.
16. Ҳақ ила гувоҳлик бериш, гувоҳликни беркитмаслик.

Иккинчи нав тобеъларга хос бўлиб, олти шуъбадан иборат:

1. Никоҳ ила ифбатли бўлиш.
2. Аҳли аёлининг ҳаққини адо қилиш. Бунга ходимларга мулойим муомала қилиш ҳам қиради.
3. Ота-онага яхшилик қилиш. Бунга оқ бўлишдан сақланиш ҳам қиради.
4. Фарзандлар тарбияси.
5. Қариндошлик алоқаларини йўлга қўйиш.
6. Раҳбарларга итоат қилиш.

Учинчи нав оммага тааллуқли бўлиб, ўн саккиз шуъбадан иборат:

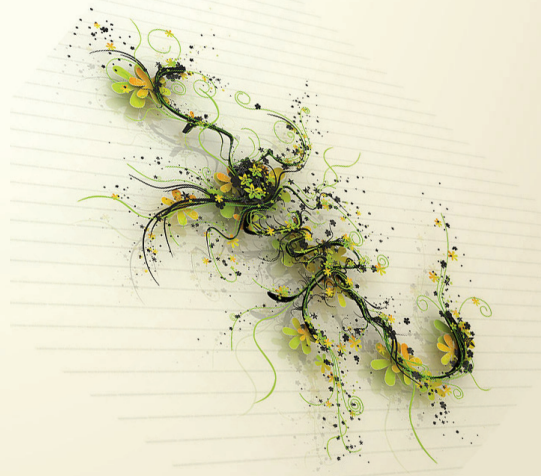
1. Адолат билан раҳбарлик қилиш.
2. Жамоатга тобеъ бўлиш.
3. Ишбошиларга итоат қилиш.
4. Одамлар орасини ислоҳ қилиш. Бунга хавориж ва боғий (жамоатга қарши чиқиш)ларга қарши уруш қилиш ҳам қиради.

5. Яхшилик йўлида кўмаклашиш.
6. Амри маъруф, наҳйи мункар.
7. Ҳаддларни қоим қилиш.
8. Аскарлик ишлари ҳам шунга қиради.
9. Омонатни адо қилиш.
10. Қарз ва унга вафо қилиш.
11. Қўшнини икром қилиш.
12. Яхши муомалали бўлиш. Бунга ҳалол мол топиш ҳам қиради.
13. Молу мулкни тўғри сарфлаш. Бунга исроф ва беҳуда сарф-харажатни тарк қилиш ҳам қиради.
14. Саломга алик олиш.
15. Акса урган кишига «Ярҳамукаллоҳу» – «Сенга Аллоҳ раҳм қилсин» дейиш.
16. Одамлардан зарарни қайтариш.
17. Беҳуда ишлардан четда бўлиш.
18. Йўлдаги озор берадиган нарсаларни олиб ташлаш.

Жами бўлиб, етмиш етти шуъбадир.

Бу аллома Маҳмуд ибн Аҳмад Айний раҳматуллоҳи алайҳининг ижтиҳодлари. Бу илмий ижтиҳоддан кўплаб фойда олдик. Аллоҳ таоло у кишига манфатли илм қолдирганлари учун мукофотларини тўлиқ қилиб берган бўлсин!

Аммо бир мулоҳазамиз борки, Айний раҳматуллоҳи алайҳнинг етмиш еттилик рўйхатларига ҳадисда очиқ-ойдин айтилган «ҳаё» шуъбаси қирмай қолибди. Албатта, у киши айтганларидек «Ҳаё»ни ҳам бирорта бобга қўшиб юборса бўлади. Аммо ҳадиси шарифда, энг олий ва энг куйи шуъбалардан кейин «Ҳаё»ни алоҳида таъкидлаб, «Ҳаё иймоннинг шуъбасидир», дейилиши бежиз бўлмаса керак. Чунки ҳаё иймоннинг энг ажойиб кўринишларидан биридир. Ҳаё инсонни доимо яхшилик қилишга, ёмонликдан четланишга чорловчи ажойиб сифатдир.

КАЪБ ИБН МОЛИК

Каъб ибн Молик (розийаллоху анху) ансорийларнинг улуғларидан, Ясрибда катта эътибор ва обрў топган кишилардан эди. У Ақоба куни Расулulloх соллаллоху алайхи ва салам билан аҳдлашиб, Исломга кирди. Фахри коинотнинг Бадр ва Табукдан бошқа юришларида қатнашди. Маълум сабабларга кўра, Табук юришига боролмай қолган Каъб ибн Молик, Мурора ибн Рабийъ ва Ҳилол ибн Умайялар ҳақида Аллох таоло «Яна қолган уч кишининг ҳам (тавбаларини қабул этди). Уларга кенг Ер торлик қилган, диллари танг бўлган ва Аллох (ғзаби)дан фақат Унинг Ўзига қочиш Билан паноҳ топилишини билишганидан сўнг улар тавба қилувчилардан бўлишлари учун Аллох тавбаларини қабул этди» (Тавба, 118) оятини туширди. Каъб ибн Молик Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом) ўнлаб ҳадис ривоят қилган. Маккада вафот этган.

Ухуд куни Пайғамбаримиз алайҳиссалом яраландилар, муборак юзларига жароҳат етди, пастки жағларидаги бир тишлари синди, бошлари ёрилди. Мушриклар у кишини тошбўрон қилишди. Муслмонлар саросимага тушиб турган шундай нозик пайтда кимдир: «Муҳаммад қатл этилди!» деб қичқирди. Бу катта ва қаттиқ зарба бўлиб, муслмонларнинг қолган куч-қувватларига ҳам футур етказди. Шу пайт Расулulloх соллаллоху алайхи ва саллам муслмонлар томонга кела бошладилар. Дубулға кийган Пайғамбар алайҳиссаломни биринчи бўлиб Кахб

ибн Молик таниб қолди ва баланд овозда: «Эй муслмонлар, суюнчилик! Расулulloх тириклар!!!» дея қичқирди. Расулulloх алайҳиссалом унга «жим» деб ишорасини қилдилар. Муслмонлар у киши атрофларида тўпланишди. Кейин биргалашиб, душманга қарши бориш учун тоққа кўтарилишди.

Кахб ибн Молик розияллоху анхундан ривоят қилинади: «У киши масжидда Ибн Абу Ҳадраддан қарзини беришни талаб қилди. Шунда икковларининг овозлари кўтарилди. Ҳатто Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам уйлари ичида туриб уларнинг овозини эшитдилар. Кейин хужралари пардасини очиб: «Эй Кахб», деб чақирдилар. «Лаббай, эй Аллохнинг Расули», деди у. «Қарздан бунчасини кеч», деб унинг ярмига ишора қилдилар. «Шундай қилганим бўлсин, эй Аллохнинг Расули», деди. Кейин Ибн Абу Ҳадрадга: «тур, қарзни адо эт», дедилар» (Имом Бухорий, Муслим, Термизий ва Насойй ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розийаллоху анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам: «Қурайшни ҳажв қилинглр. Бу улар устидан камон ўқи ёғдиргандан кўра шиддатлироқдир», дедилар ва Ибн Равохага одам юбориб: «уларни ҳажв қил», дедилар. У ҳажв қилиб, удалай олмади. Сўнгра у зот Кахб ибн Моликка, кейин Ҳассон ибн Собитга одам юбордилар» (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

* * *

Абдуллоҳ ибн Каҳб ибн Моликдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади (оталари ожиз бўлиб, кўрмай қолганларида Абдуллоҳ у кишини етаклаб юрарди): «Каҳб ибн Молик Табук ғазотига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга нега бормай қолганларини қуйидагича изоҳлаб берганлар: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қатнашган юришларнинг Табукдан бошқа ҳаммасида қатнашганман. Лекин Бадрга ҳам бора олмаган эдим. Бироқ унга бормай қолганлардан бирор киши айбдор қилинмади. Чунки бунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳамда мусулмонлар Қурайш қарвонини тўсиш ниятида чиқишган эди. Аллоҳ таоло улар билан душманни ваъда қилинмаган ҳолда тўқнаштириб қўйди. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан Ақоба кечасида бирга бўлдим. Шу куни Исломога қатъий аҳд-паймон қилдик. Аслида Бадр воқеаси кишилар орасида машҳур бўлса ҳам, мен Табук воқеасини ундан кам, деб билмайман. Табукка Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бормай қолганимнинг боиси бу вақтда ниҳоятда бақувват ва бадавлат эдим. Аллоҳга қасам, ўшангача бир туям иккита бўлмаган эди, Табук юриши пайтида иккита туям бор эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бирор жангга боришни хоҳласалар, бошқа бирига борадигандек қилиб кўрсатардилар. Табукда борадиган томонларини аниқ кўрсатдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам йўлга ниҳоятда қаттиқ иссиқда чиқдилар. Сафар узок бўлиб, чўл ерлардан ўтиш керак эди. Сўнг кўп сонли душманга рўбарў бўлишга тўғри келарди. Расули акрам мусулмонлар яхши тайёргарлик кўриб, ғамланиб олишлари учун уларга қайси томонга кетаётганлари хабарини бердилар. Мусулмонлар ҳам кўп йиғилишди. Улар сони белгиланмаган эди. Аммо яшириниб қоладиган киши деярли бўлмади. Агар битта-яримта бўлса ҳам, Аллоҳ томонидан ваҳий тушмаса ўзининг беркингани махфийлигича қолиб кетишини ҳам билар эди.

Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу юришлари мевали дарахтлар соя солиб, бу манзара одамга ёқадиган пайтга тўғри келди. Менда бундай роҳат-фароғатларга мойиллик бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳамда мусулмонлар сафарга яхши тайёргарлик кўришди. Мен ҳам эрта тонгда у зот ёнларига тайёргарлик қилиш учун борардим-да, лекин ҳеч нарса қилмай қайтиб келар эдим. Хизмат қилиб юравердим. Жиддий тайёргарликдан сўнг мусулмонлар Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга жўнашди. Мен эса йўлга ҳеч нарса тайёрламаган эдим. Охири улар тез жўнаб кетишди, мен эса қутлуг сафарни қўлдан бой бериб қўйдим. Йўлга чиқиб, уларга етиб олишни ҳам ўйладим, аммо бу ҳам менга насиб қилмади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кетганларидан кейин одамлар олдига чиқдим, аммо Мадинада қолган бирор соғ мусулмонни кўрмадим. Кўчада мунофиқлар ва Аллоҳ узрли қилган заифларгина қолган эди, холос. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Табукка етиб боргунларича мени эсламабдилар. Табукда одамлар

орасида ўтириб: «Каҳб ибн Моликка нима бўлди?» деб сўрасалар, Бани Саламадан бир киши: «Эй Аллоҳнинг Расули, унинг бадавлатлиги бу ерга келишидан тўсиб қўйди», дебди. Муоз ибн Жабал унга: «Мунча ҳам ёмон сўз айтмасанг, Аллоҳга қасам, эй Расулуллоҳ, биз унинг фақат яхши томонини биламиз», дебди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сукут қилган ҳолда турган эдилар, узокда бошдан-оёқ оқ кийинган бир киши кўринибди. Олдини-га уни сароб ҳам деб ўйлашибди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Абу Хайсаммикин?» дебдилар. У ҳақиқатда Абу Хайсама ал-Ансорий экан. Бу одам бир соғ хурмо садақа қилганида мунофиқлар айблашган эди».

Яна Каҳб ибн Молик айтадилар: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Табукдан қайтганлари хабари келганида мени ғам боса бошлади. Шунда баҳоналар излай бошладим. «Эртага нима деб у зотнинг ғазабларидан қутулиб қолсам бўлади?» деб ўзимча ўйлар эдим. Ақлли кишилардан ёрдам сўрадим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам етиб келганлари маълум бўлганида мени ёмон хаёллар тарк этди. Билдимки, бу зотдан асло қутула олмас эканман. Охири рост гапиришга аҳд қилдим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам эрта тонгда шаҳарга етиб келдилар. Агар сафардан қайтсалар, аввал масжидга кириб икки ракат намоз ўқир, сўнгра кишилар билан учрашишни одат қилган эдилар. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Кейин жойларига келиб ўтирганларида Табукка бормай қолганлар у зотга узр айтиб, қасам ича бошлашди. Улар саксон кишидан ортиқ эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларнинг узрларини қабул қилдилар ва истиғфор айтдилар. Уларнинг ички ҳолатларини Аллоҳга ҳавола қилдилар. Мен ҳам у зот ҳузурларига келиб салом бердим. У зот менга сал ғазабнок ҳолатда табассум қилдилар. Сўнгра: «Кел», дедилар. Мен юриб келиб, олдларига ўтирдим. У зот менга: «Нима сабабдан биз билан бормай қолдинг ёки боришга улов сотиб ололмадингми?» деганларида, мен: «Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасам, сиздан бошқа бирор кишининг ҳузурда эканимда унинг ғазабидан узр билан қутулиб кетар эдим. Чунки мен жуда сўзамол одамман. Аллоҳга қасам, агар бугун сизга ёлғон гапирсам, мендан рози бўлишингизни ҳам биламан. Бироқ тез фурсатда Аллоҳ ғазабига учрашдан кўрқаман. Агар сизга ростини айтсам, ўзим сизни ғазаблантириб қўяман. Аллоҳдан яхши оқибат умидидаман. Аллоҳга қасам, менда узр йўқ. Сиз билан бирга бормай қолган пайтимда ҳар галгидан қувватли ва бадавлат эдим», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу киши ҳақиқатда рост гапирди. Тур, то Аллоҳнинг ҳукми келгунча кут», дедилар. Бани Салама қабиласидан бўлганлар орқамдан эргашиб: «Аллоҳга қасам, биз бундан олдин гуноҳ қилганингни билмаймиз. Сен сафарга бормаган бошқалар каби узр-баҳона айтмадинг. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам истиғфорлари гуноҳингга кифоя қилади», дейишди.

Улар мени маломат қилишаверди. Ҳатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига қайтиб бориб, ёлғон гапирсаммикин, деб ўйладим. Сўнгра уларга: «Бундай узр билан мендан бошқа бирор киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келдими?» де-

сам, улар: «Ўа, икки киши келиб, сенинг гапингни айтди. Сенга берилган жавоб уларга ҳам айтилди», дейишди. «Улар ким экан?» десам, улар: «Мурора ибн Рабийъ ал-Амрий ва Ҳилол ибн Умайя ал-Вокифийлар», дейишди. Айтилганларнинг иккови ҳам солих кишилардан бўлиб, Бадр иштирокчиларидан эди. Улар эргашишга муносибдир, деб қароримдан қайтмадим.

Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Табукка бормаи қолганлардан биз – уч киши билан гаплашишни одамларга тақиқлаб қўйди. Шунинг учун халқ биздан ўзини тортди. Ҳатто ер ҳам кўзимга бошқача кўринарди. Мана шу ҳолатда жами эллик кунни ўтказдик. Аммо икки шеригим ожизлик кўрсатишди. Улар уйларида ўтириб олиб, фақат йиғлашарди. Мен эса қавмининг ёши ва бардошлиси бўлганим учун мусулмонлар билан бирга намозда иштирок этар эдим. Яна бозорларни ҳам айланардим. Ҳеч ким мен билан гаплашмас эди. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига ҳам борар эдим. У зот намоздан кейин бўладиган мажлисда ўтирганларида бориб салом берардим-да, ўзимча: «У зот саломимга алик олаётиб, лабларини қимирлатдиларми ёки йўқми?» дер, буни аниқлаш учун у зотга яқин ерда намоз ўқир эдим. Шу аснода ўгринча назар солардим. Агар намозга юзлансам, у зот менга назар солардилар. Агар у зот томонга қарасам, мендан юз ўгириб олардилар.

Мадина бозорларида юрсам, шаҳарга дон сотгани келган Шом деҳқонларидан бири: «Ким менга Каъб ибн Моликни кўрсатиб қўяди?» деди. Одамлар менга ишора қилишди. У олдимга келиб Ғассон подшоҳи томонидан битилган бир мактубни узатди. Унда қуйидагилар битилган эди: «Бизга хабар етдики, дўстинг сенга жафо қилибди. Аллоҳ хўрлик ва зулмга дучор бўлинадиган ерда туришга мажбур қилмаган. Ҳузуримизга кел, биз сенга тасалли берамиз». Мактубни ўқиган пайтимда «Бу ҳам мусибат-фитналарнинг бир кўринишидир», дедим. Мактубни тандирда ёкиб юбордим.

Қирк кун ўтди, ваҳий тўхтаб қолган эди. Ногаҳон Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларидан бир элчи келиб: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам хотинингдан алоҳида бўлишни буюряптилар», деди. Мен: «Нима қилай, талоғини берайми?» дедим. У: «Фақат алоҳида бўл, яқинлашма», деди. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам бу ҳукмни нариги икки биродаримга ҳам юборган эдилар. Мен хотинимга: «Сен уйингга бор, то Аллоҳ томонидан ҳукм тушгунча ўша ерда тур», дедим. Ҳилол ибн Умайянинг хотини Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб: «Эй Аллоҳнинг Расули, Ҳилол ибн Умайя бечора қари киши, хизматкори ҳам йўқ. Унинг хизматини қилишимдан норозимисиз?» деса, у зот: «Йўқ, лекин у сенга яқинлик қилмасин», дедилар. Буни эшитган хотин: «Аллоҳга қасам, бунинг имкони ҳам йўқ, бечора эрим шу воқеадан бери ҳозиргача фақат йиғлаш билан овора», деди.

Мана шу ҳолатда яна ўн кун ўтди. Гаплашиш ман қилинганнинг эллигинчи куни уйим томида бомдод

намозини ўқидим. Намозда ўтирган ҳолимда Аллоҳни зикр қилдим. Юрагим сиқилиб, кенг ер торайиб кетгандек бўлиб турган бир пайтда ногаҳон (Абу Бакр Сиддиқнинг) бир тепаликка чиқиб олиб баланд овозда: «Эй Каъб ибн Молик, хурсандлик хабари», деб бақираётганини эшитдим. Хурсандчилик соати келганини билиб, шу заҳоти саждага йиқилдим. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам бомдод намозини ўқиб бўлгач, Аллоҳ бизларнинг тавбамизни қабул этганини эълон қилибдилар. Одамлар мен ва икки биродаримга хурсандчилик хабарини етказишга шошилишибди. Бир киши олдимга от чоптириб келди. Аслам қабиласидан яна бир киши пиёда келди. Бу киши тоғ ошиб келиб, баланд овоз билан хушхабар берди. Севинганимдан хушхабар келтирган кишига устимдаги икки қават кийимимни ечиб, кийдириб қўйдим. Аллоҳга қасам, ўша кунларда булардан бошқа кийимим ҳам йўқ эди. Эгнимга қарзга уст-бош олиб, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига жўнадим. Одамлар йўлда тўда-тўда бўлиб тавба қабул бўлгани билан мени табриклашарди. Улар менга: «Аллоҳ таоло тавбангни қабул қилгани билан табриклаймиз», дейишар эди.

Масжидга кирдим. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам атрофларида одамлар билан ўтирган эканлар. Шунда Талҳа ибн Убайдуллох (розийаллоху анху) югуриб келиб, мен билан қўш қўллаб сўрашиб табрикладилар. Аллоҳга қасам, Талҳадан бошқа бирор муҳожир ўрнидан турмади. Сўнг Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламга салом берсам, у зот хурсанд бўлганларидан юзлари ёришиб кетди. У зот: «Туғилганингдан бери ўтган кунларининг энг яхшисида сенга хурсандлик хабарини бераман», дедилар. «Эй Аллоҳнинг Расули, бу хушхабар сиз тарафингизданми ёки Аллоҳ томонидан?» десам, у зот: «Йўқ, бу Аллоҳ азза ва жалла томонидан», дедилар. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам агар хурсанд бўлсалар, юзлари шу даражада нурланиб кетардики, гуёки ой парчасига ўхшаб қоларди. Биз буни билар эдик.

Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига ўтириб: «Эй Аллоҳнинг Расули, тавбамнинг қабул этилгани учун барча молларимни Аллоҳ ва Унинг Расули йўлига садақа қиламан», десам, у зот: «Молнингнинг бир қисмини ўзинг учун олиб қўй, шунда яхши бўлади», дедилар. Мен: «Хайбардаги улушимни олиб қоламан. Эй Аллоҳнинг Расули, албатта Аллоҳ ростгўйлигим сабабидан нажот берди. Энди тавбамнинг натижаси ўлароқ умримнинг қолган қисмида фақат рост гапирай. Аллоҳга қасам, рост сўзлаганим учун Аллоҳ менга берган фазл-инҳомини бошқа ҳеч кимга қилмаганини ҳам биламан», дедим. Аллоҳга қасам, Расулulloхга (соллаллоху алайҳи ва саллам) бу сўзларни зикр қилганимдан бери шу кунгача бирор қалима ёлғон ишлатмадим. Аллоҳ қолган умримда ҳам ёлғондан сақлашини умид қиламан» (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Анвар АХМАД.

АМРИ МАЪРУФ ВА НАҲЙИ МУНКАР

Араб тилидаги бу сўз “яхшиликка буюриш ва ёмонликдан қайтариш” маъноларини билдиради. Ҳанафий мазҳаби уламолари бу иш билан шуғулланишни ояти карималар (Оли-Имрон, 104;110), (Моид, 79) ва бир неча ҳадиси шарифлардан далил келтириб, ҳар бир мусулмонга бирламчи фарз (фарзи айн) деб таъкидлашган.

Киши ўз оиласини, фарзандларини диний эътиқод, ҳалоллик ва пок ахлоқда тарбиялаши (амри маъруф сифатида), шариатга ва инсонийликка терс ишлардан қайтариши (наҳйи мункар сифатида), албатта, бирламчи фарзидир.

Мўмин фақат ўзини ўйлайдиган (худбин) бўлмайди, балки у ўзига етган яхшилик (ҳар бир яхши-ёмон ишни Аллоҳ таоло Ўз дини орқали баён қилиб, чегаралаб кўрсатиб қўйган) бошқаларга ҳам етишини хоҳлайди (Тавба, 112). Фақиҳ Абу Лайс Самарқандий (рахматуллоҳи алайҳ) бундай деганлар: «Ғапирган гапларини бошқалар қабул қилишини билса, гапириш вожиб, уриб-сўқишларини билса, гапирмаган афзал. Аммо бунга сабр қилган киши мужоҳидлар ва пайғамбарлар йўлидадир».

Яхшиликка чақиришнинг (амри маъруф) мақоми қилиниши зарур нарса мақоми билан тенгдир. Яъни, қилиниши зарур нарса фарз бўлса, унга чақириш ҳам фарз; суннат бўлса, у ҳам суннат; мандуб бўлса, у ҳам мандуб. Аммо ёмонликдан қайтариш (наҳйи мункар)ларнинг ҳаммаси (ким бўлишидан қатъи назар, ёмонликнинг олдини олишга қўлдан келганича ҳаракат қилиш) вожиб. Чунки ёмон феълни ташлаш вожибдир. Бу вазифани бажарадиган киши ҳеч кимсадан қўрқмаслиги керак. Чунки, ҳақиқий мўмин кўрқини лозим бўлган ягона муносиб Зот – Аллоҳдир (Тавба, 13).

Абу Лайс Самарқандий (рахматуллоҳи алайҳ) бундай деганлар: «Яхши ишларга буюрувчилар шу ишни холис Аллоҳ таоло учун, динни улуғлаш ва юксалтириш учун қилиши лозим. Ўзини кўрсатиш, обрў қозониш ёки кеккайиш учун қилса, бўлмайди. Албатта, яхшиликка чақириш ва ёмонликдан қайтаришда ёлғиз Аллоҳнинг розилигини, динни азиз қилишни қасд этса, Аллоҳ таоло унга ёрдам беради, ишларни мувофиқ қилиб қўяди. Агар нияти ўзининг нафсини кўрсатиш, такаббурлик бўлса, Аллоҳ уни ҳор қилиб қўяди».

Ўтмишда ўтган машойихлар ўғилларига бундай насиҳат қилишарди: «Орангизда кимда-ким яхшилик қилиш ва ёмонликдан воз кечиш кераклигини одамларга айтмоқчи бўлса, нафсини сабр билан қуроллантириб олсин. Ва бунинг савобини Аллоҳдан кутсин. Ким Аллоҳ берадиган савобни етарли деб билса, одамлардан келадиган ноҳақ жавобларнинг аччиғини ҳис қилмайди».

Суфён Саврий (розийаллоҳу анҳу) дедилар: «Агар қўшнисига яхши кўринган ва дўстлари олдида мақталган қорини кўрсанг, бил: ўша киши хушомадгўй, лаганбардордир». Яъни, киши одатда ўзининг қўни-қўшниси ва биродарларининг хатосини ва камчиликларини айтиб, тўғрилаб юришга буюрилган. Агар қўни-қўшнисининг хато-камчиликларини айтмаса, демак, улар уни яхши кўришади. Худди шу каби, ёр-биродарларининг ҳам хато-камчиликларини айтиб, тўғрилаб юрмаса, улардан фақат мақтовлар эшитади. Чунки инсон табиати агар исломий руҳ билан суғорилмаган бўлса, ундаги бирор хато-камчиликни тузатган кишини яхши кўрмайди. Аллоҳ таоло яхши ишларга буюрмайдиган, ношаръий ишлардан тўсмайдиган қавмларни ёмонлаган.

Амри маъруф (яхшиликка чақириш) учун лозим бўладиган нарса, агар қодир бўлса, ёлғизлик вақтида буюришдир. Шундай қилса, насиҳат ва мавъизаси таъсирлироқ бўлади. Абу Дардо (розийаллоҳу анҳу) дедилар: «Ўзининг биродарига ошкора насиҳат қилган одам биродарини ёмонлабди, уни яшириб

(одамлардан холи жойда) қилган бўлса, уни яхшилабди. Агар насиҳат у ёлғизлигида фойда бермаса, уни ошкора буюради, гуноҳдан уни узоқлаштириш учун солиҳ ва яхши кишилардан ёрдам сўрайди. Агар солиҳлар, яхшилар бу ишни қилмасалар, гуноҳкор улардан устун келса, кейин уларга азоб келиб, ҳаммалари ҳалок бўлишади».

Пайғамбаримиздан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қуйидаги мазмундаги ҳадиси шариф ривоят қилинади: «Сизлардан биронтангиз мункар (ношаръий) ишни кўрса, уни бу ишдан қўли билан қайтарсин, агар қодир бўлмаса (хитоб қилинувчи шахс ўздан кучли бўлиб, қўли билан қайтара олмаса), тили билан қайтарсин. Агар бунга ҳам кучи етмаса (молидан, жонидан кўрқса), кўнгли билан (мункар ишларни юракдан ёмон кўриш ҳар бир мусулмон зиммасига вожибдир) қайтарсин. Бу (юракдан ёмон кўриш) имоннинг энг заиф даражасидир. (Буни ҳам қила олмайдиган кимсада хардалнинг уруғича ҳам имон йўқ)».

Демак, имони мустаҳкам ва кучли киши ёмонликни асло қабул қилмас, унга кўнмас, ундан қайтарар экан. Имони заиф киши эса, ёмонликни оз ва ожизона инкор қилар экан. Имонсиз жамиятда ёмонлик кўпайиши муқаррар. Яхши жамият ёмонлик тарқалишига йўл қўймайди. Ёмонларнинг ёмонлигига индамай қараб туравериш уларга шерик бўлиш билан баробардир. Баъзи уламолар: «Қайтариш амирлар учун қўл билан, олимлар учун тил билан, уммийлар учун дил биландир», дедилар. Ким шуларга қодир бўлса, ўшалардан бири билан қайтариши вожиб бўлади. Уламоларимиз таъкидлашларича, яхши ишларга буюрувчи киши беш нарса керак бўлади: 1. Илм. Чунки жоҳил амри маъруф ва наҳйи мункарни чиройли қила олмайди. 2. Аллоҳ таоло розилигини ва динни кучайтиришни қасд қилиши лозим. 3. Бу ишларни бажарувчи раҳмдил бўлиши, буюрганда ҳам юмшоқлик билан дўстона буюриши керак бўлади. 4. Сабр, мулоимлик. 5. Ўзи буюрган нарсаларга амал қилиши, амал қилиш билан бошқаларга ибрат бўлиши даркор.

Ҳадиси шарифларга кўра, амри маъруф ва наҳйи мункарни тарқ қилган қавмга етадиган кўпдан-кўп бало-офатлардан бири уларнинг дуоси қабул бўлмай қолишидир.

Сайфуллоҳ Абдуллоҳ ўғли АШУРОВ тайёрлади

1) Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири (қайта ишланган 2-нашри). Таржима ва тафсир муаллифи Шайх Абдулазиз Мансур. «Тошкент Ислом Университети» 2007, 63-б.; 2) «Ислом». Энциклопедия. Т., «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» нашриёти, 2004, 296-б.; 3) Аҳмад Зиёуддин ал-Кумушонавий. «Жомийул мутун». Т., «Мовароуннаҳр», 2000, 178–181-б.; 4) Ал-Фақиҳ Абу Лайс ас-Самарқандий. «Танбеҳул ғофилин» (Ғафлатдан уйғотиш). Т., «Мовароуннаҳр», 2007, 90–99-б.; 5) Абу Ҳомид Ғаззолий. «Муқошафатул қулуб» (Қалблар кашфиёти). Т., «Янги аср авлоди», 2004, 64–69-б.; 6) Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. «Ҳадис ва Ҳаёт». Зухд ва рақоиқлар китоби. 36-жуз. Т., «Шарқ», 2008, 281–301-б.

ИНОЯТУЛЛОҲ ЛАНГАРИЙ

Саййид Улуғхўжа ибн Ниёзхўжа ибн Абдусамадхўжа эшон хонадонларида 1836 мелодий йили некбахт фарзанд дунёга келди. Аллоҳнинг инояти деб унга Иноятуллоҳ исмини қўйишди. Саййид Улуғхўжа замонанинг етук олимларидан ва тариқат аҳлининг пешволаридан эдилар. Оналари эса ҳофизаи Каломуллоҳ бўлиш билан бирга, мумтоз адабиётнинг чин мухлиси эдилар. Сўфи Оллоёёр, Аҳмад Яссавий, Машраб, Ҳофиз асарларини деярли ёд билар эдилар. Мирзо Бедил асарлари мутолаасида эрлари Улуғхўжа эшон билан баҳслаша олганлари форс тилини мукаммал билганларига далолат қилади. У зот маҳалла қиз-жувонларига муаллималик қилганлар. Такво ва этиқодда якто эдиларки, Иноятхўжани бирор марта узрсиз бетаҳорат эмизмадилар. Бешиқдаги гўдақларини алла ўрнига Қуръон тиловат қилиб ухлатдилар.

Ота-онанинг таквоси, бешубҳа емиш тановули, ҳовлидаги кун бўйи ўқиш-ўқитиш жараёни сабаблими, Аллоҳнинг иродаси билан Иноятуллоҳ олти-етти ёшда туркий ва форсий саводини чиқариб, саккиз ёшда мураттаб кори бўлди. Оналаридан сут билан ўтган шеърятга ҳавасмандлик мумтоз адабиётни ўрганишга ундади. Бир неча шеърый машқларини ўқиб кўрган оталари Иноятуллоҳга “Лангарий” тахаллусини муносиб кўрдилар. Ўн уч ёшга киргунга қадар отадан сарф-наҳв қоидаларини ўқиб, “Кофия”дан таълим олди, “Мухтасар”, “Ҳидоя”, “Шамсия”ни ҳам ўрганишга улгурди.

1849 йили оталари вафот этдилар. У зотнинг васиятларига биноан, Иноятуллоҳни Азизхўжа эшон васийликка олиб, тўрт йил Хўжа Амин масжиди қошидаги мадрасада ўзлари таълим бердилар. Иноятхўжага ота-оналаридан сўнг биринчи устозлари шу киши бўлди.

1853 йили устоз ёш Иноятуллоҳдаги ноёб истеъдодни сезиб, бухоролик дўстлари – таниқли олим, машхур мударрис Икромча домлага илтимоснома ёзиб, уни ўша ерга ўқишга жўнатди. Иноятуллоҳ Бухородаги Кўкалдош мадрасасида саккиз йил таълим олди. Бу давр мобайнида бир неча марта илмий мусобақаларда қатнашиб ғолиблик нашидасини сурди. Шаҳарнинг аҳли илмлари орасида танилди. 1861 йили ўқишни тугаллаб, қозилик ва мударрислик қилиш ҳуқуқини берувчи иршодномани олди.

Наманганга қайтиш тараддудини кўраётган пайтида Бухорода Туркистон уламоларининг катта анжумани ўтказиладиган бўлиб қолди. Икромча домла шу анжумандан сўнггина унинг ватанга қайтишига ихтиёр берди. Анжуман Ситораи Моҳи хосада, амир ҳузурида бўлиб, унда таниқли уламо ва фузалолар маъруза ўқишди. Аксари маърузаларнинг якуний қисми мусулмонларни бирдамликка чақириш даъвати билан тугалланар эди. Бу эса ўша пайтда Русия кўшинлари Ўрта Осиё остонасига бостириб келаётгани туфайли Туркистон зиёлиларининг ташвишда эканидан далолат бериб турарди. Амирнинг бу анжуманни ўтказишдан мақсади ҳам шу хусусда халқ оммасини асосан бир йўлга етаклай оладиган дин пешволарининг фикри ва қувватини чамалаб кўриш эди.

Анжуманнинг иккинчи қисмида, одатга кўра, савол-жавоблар қилиниб, ғолиблар аниқланиши ва тақдирланиши керак эди. Кўкондан ташриф буюрган уламолар пешқадами саййид Убайдуллоҳ Миён ҳазратлари ёнларидан бир китоб олдилар. Белгиланган саҳифасини очиб, шарҳлаб бериш учун мажлисни бошқариб турган Икромча домлага узатдилар. Домла китобга назар ташлаб, Миён ҳазратларига юзландилар:

– Менинг бир илм толиби шогирдим бор. Ўша жавоб берса майлими?

Ҳазрат ижобат қилдилар. Ўтган асрда Наманганда яшаб ўтган мўътабар устозлардан Кароматхон эшон нақл қилишларича, Иноятуллоҳ мажлис аҳлига чой ташиб хизмат қилиб юрган эди. Икромча домланинг ишоралари билан дарров китобни қўлга олди. Китоб “усули фикҳ” илмини ўрганиш дастурларидан “Тафсири Манор” эди. Иноятуллоҳ унинг шарҳи “Манорул Анвор”ни ҳам обдон мутолаа қилган эди.

У китоб саҳифасига бироз кўз югуртириб чиқиб, ёпди. Кўзларига суртиб, сўнг кўксига босганича сўз бошлади. Ўша саҳифани ёддан ўқиб, ҳар бир жумлага равон, чиройли услубда, тушунарли шарҳ айтди. Нутқидаги ибора ва жумлаларнинг ифодасини тасдиқлаш мақсадида, оятнинг маъносини янада тушунарли, мукаммалроқ шарҳлашга ҳаракат қилиб, бошқа-бошқа оятлардан ҳам далиллар келтирди. Ҳар қайси оятнинг сабаби нузулига тўхталиб, унга тўғридан-тўғри алоқадор ҳадисларни ўқиди. Ҳадис ровийларини номбаном келтириб, уларнинг сийратларини баён этди. Оятлар маъносига машхур муфассирларнинг фикрларини келтирди. Валлоҳу аълам, оятлар мазмуни омонатга хиёнат қилмаслик, одамлар орасида адолат билан ҳукм чиқариш, ўзларидан бўлган бошлиқларга итоат қилиш амри эди. Аллоҳнинг бу амрларини бажариш нақадар зарурлигини изоҳлар экан, акс ҳолда мусулмонлар бошига оғир мусибатлар тушиши мумкинлигидан огоҳ этди. Бунга Исломдан аввалги ва кейинги, бинобарин, яқин ўтмишдаги содир бўлган воқеалардан мисоллар келтирди. Бу мудҳиш воқеаларнинг аниқ саналарини ва сабабчиларини исмларигагина зикр қилди. Воқеалар шундай ишонарли ва таъсирчан ҳикоя қилиндики, мажлис аҳлига худди кўриб турилганидек туюлар эди.

Иноятуллоҳ бу билан нафақат етук факих, аҳли тафсир, ҳадисхон, балки ёддош, мулоҳазали муаррих, нуктадон воиз эканини исботлади. Бутун Туркистоннинг машхур олимлари олдида бир оят маъносини соатлаб шарҳлаш билан юксак истеъдод ва иқтидор соҳиби эканини намоён этди. Миён ҳазратлари ўрниларидан туриб, Иноятуллоҳнинг пешонасидан ўпдилар. Бошини силаб, ҳаққиға дуои хайр қилдилар. Қўлларигади тасбеҳни тухфа этдилар (Бу тасбеҳ ҳозирда укаими Олимхўжада табарруқона сақланади).

Анжуманнинг беҳосдан, қутилмаганда содир бўлган “Иноятуллоҳдан имтиҳон олиш” қисми тугалланиб, уламолар хайъати тавсиясига кўра, амирнинг олий фармони билан Иноятхўжага “Шайхул-ислом” унвони берилди, сарполар кийдирилди. Бу билан Туркистон осмонида яна бир порлок юлдуз пайдо бўлгани эътироф этилди. Амир Иноятуллоҳга саройдаги муносиб бир лавозимни таклиф этганида, ҳали талаба эканини рўқач қилиб узр айтди. Фақат амирлик тасарруфидаги кутубхонадан фойдаланиб туришга рухсат сўради. Амир қабул қилди ва алоҳида маош ҳам тайинлади, “Иноятуллоҳ менинг ҳимоямда”, деб эълон қилди.

“Шайхул-ислом” унвони одатда жуда юксак илм соҳиби, бир қанча шогирдларни тарбиялаб вояга етказган, китоблар тасниф этган зотларгагина берилар эди. Бундай илтифот ва марҳаматга янада муносиброк бўлиш илинжи Иноятуллоҳни яна салкам уч йил Бухорода қолиб кетишга мажбур этди. У зот кундузлари кутубхонада мутолаа қилар, кечалари шаҳарнинг турли гўшаларида бўлиб, тушунмаганларини ўша

жойдаги фан билимдонларидан сўраб ўрганарди. Натижада деярли кирмаган кўчаларию, суҳбатини олмаган устозлари қолмади, ҳисоб. Кутилмаганда онаси бетоб бўлиб қолгани сабабли, Наманганга қайтиши лозимлиги ҳақида хабар келди.

1863 йили ёш олим амирнинг рухсати, устозларининг оқ фотиҳаси билан она юртга қайтди. Иноятуллоҳнинг ақлидроки, заковати, илм ўрганишдаги тиришқоқлиги, сабр ва иродаси, қувваи ҳофизасини кўрган Бухоро олимлари: “Иноятхўжа Бухоро илмининг ярмини юртига олиб кетди. Ду чорак китобни ёд билар эди,” деб таҳсин ўқишган экан. (“Чорак” сўзи ботмоннинг тўртдан бири, бир ботмон 10-11 пуд, “ду чорак” 80-85 килони англатади).

Иноятуллоҳ оналарига аёл кишининг парвариши лозимлигини сезиб, Ибодатхонойим момомизга уйландилар. Оталари йўлини давом эттириб, Ҳазрати Лангар масжидида мударрислик ва имом-хатиблик фаолиятини бошлаб юбордилар. Маърузаларининг таъсирчанлиги, дарсларини нихоятда пухта, тушунарли, лағофат бирла ўтишлари тез орада Наманганда машхур қилиб юборди. Шогирд ва мухлислар кундан-кунга кўпайиб борди. Бухоро анжуманидаги икки қалбни бир-бирига боғлаган муҳаббат риштаси Иноятуллоҳни Қўқон шаҳрига тортди. У ерга тез-тез бориб Миён ҳазратларидан сабоқ олиб турдилар. (Баъзи манбаларда Қўқон мадрасаларининг бирида ўқишганлар, деб зикр қилиниши шундан бўлса керак). Илм мажлисларида иштирок этиб маърузалар ўқидилар. Қўқон хонлиги бўйлаб Иноятхўжа Лангарий номи билан шуҳрат қозондилар.

1865 йили Миён ҳазратларининг тавсиялари билан Худоёрхон йигирма тўққиз ёшли Иноятхўжани Наманганга уламолар раиси, Азизхўжа мадрасасига бош мударрис этиб тайинлади. Бу фармонни омма орасида эълон қилиш ва ижросини таъминлаш мақсадида Миён ҳазратлари Наманганга ташриф буюрдилар. Маросим ўтказилгач, эртаси кун эрталаб, Иноятхўжа янги туғилган чакалоқни ҳазрат хузурларига олиб кирадилар. Табаррукона азон чақириб исм қўйиб беришни илтимос қилдилар. Ҳазрат гўдакка Убайдуллоҳ деб ўз исмларини қўйиб, танглайини кўтариб қўйдилар.

Иноятхўжа янги лавозимларининг масъулиятдан келиб чиққан ҳолда, аввал мадраса ва масжидларнинг фаолиятини яхшилашга ҳаракат бошлаб юборди. Уламолар ҳайъатини тузиб, бир қатор мударрис ва имомларнинг илмий ва исломий салоҳиятларини кўриқдан ўтказди. Вақф, закот, ушр каби даромадларнинг йиғилиши ва тақсимланишини тафтиш эттирди. Қуръон, ҳадис, фикҳ билимдонларига юксак эҳтиромда бўлди. Қуръони Каримни ёд олган қориларни ҳаддан зиёда ҳурматлаш билан бирга, улардан тартил ва тажвид қоидаларига риоя қилишни қаттиқ талаб қилар эди.

Булардан ташқари ора-оралатиб жума куни бозор ва расталарни айланар, тош-тарозуларни текширтирар, ҳунармандлардан ҳам савдо-сотик ишларида бай қоидаларига амал қилишни талаб этар эди. Камчилик топилса, танбех берилар ва сазои қилдирилар эди. Қозихонада чиқарилган ҳукмлар ихтилофга учраса, Иноятхўжа ҳузурида ечилиб, ноҳолислик барҳам топар эди. Маърифий, ижтимоий, иқтисодий ва бошқа ишларда шариат қонун-қоидалари асосий мавқега эга бўлгани сабабли, Иноятхўжанинг ҳақўйликлари шуҳрати тез фурсатда бутун омма орасида кенг тарқалиб кетди. Аҳли илм ва толиби илмлар назарида бу зот Хилватийнинг таърифи алфозлари билан айтганда, “Иноятхони доно, уламолар афзали, ўз асри ва даврининг қомили, тенгдош ва яқинлари ичида яккаю-ягона...” эдилар. Авом халқ у зотга алломалар улуғи, ҳақиқатпарвар, ростгўй, мард инсон деб мухлислик қилар эди.

Хуллас, мазкур тадбирлар натижаси ўларок, мадрасалар-

да ўқитиш ишлари бирмунча жонланди. Толиби илмларнинг яшаш шароитлари яхшиланди. Масжидлар ободонлашиб бозорларда қаллоблик, алдамчилик камайди. Лекин бу дегани Лангарийдан юз фоиз ҳамма хурсандлигини билдирмасди. Бир неча аламзада, ҳасадгўй рақиблар игво ва фитна қилиш йўлига ўтдилар. 1866-1867 йиллари Лангарий устидан шикоят қилиб Худоёрхонга бир неча бор шикоятлар ёзилди ва ҳар гал Аллоҳ бу зотни хон ғазабидан асраб қолди. Ҳатто шикоятлардан безор бўлган хон бир гал бобокалонимизни Шаҳрихонга умрбодликка бадарға (сургун) қилди.

У ерда икки йилга яқин умргузаронлик қилдилар. Шаҳар мадрасасида дарс бериб, ўз атрофларига нафақат маҳаллий, балки Андижон, Марғилон, Қўқон, Наманганлик толиби илмларни йиғиб олишга улгурдилар. Жойнамоз афандим, Сирожиддин махдум, Мулла Отахон қабилар шулар жумласидандир.

Иноятхўжа Лангарий охирги нафасларигача илм-маърифат тарқатиш билан машғул бўлдилар. Наманганга қайтгач, бир вақтнинг ўзида Азизхўжа эшон мадрасасида, Хўжа Амин ва Ҳазрат Лангар масжиди қошидаги мадрасаларда дарс бердилар. Қисқа вақт ичида кўплаб иқтидорли олимлар етишиб чиқиб, водийнинг турли мавзеларида, диний муассасаларида қозилик, аъламлик, мирзолик, мударрислик лавозимларига тайинландилар. Лангарийнинг тавсия ва ҳулосалари битилган ёрлиқлар (иршодномалар) Мавороннаҳрда эътиборли саналар эди. Фақатгина Намангандан Жунайдуллохон тўра, Собитхон тўра, Яхёхон тўра, мулла Нуриддинхон тўра, мулла Нуриддинхўжа, Муҳаммадхон тўра, Ҳазрат Авлиё домла, Нодим Намангоний, Исроқхон тўра Ибрат, Мулла Йўлдош Хилватий, Камолхўжа эшон, Ахрорхўжа аълам, Мирзо Юнус Зарринқалам, мулла Жалолқори пешқадам, Сирожиддин махдум каби юзлаб иқтидорли олимлар етишиб чиқдики, ҳозирги давримизда ҳам улар етиштирган кўчатлар мевасидан баҳрамандмиз. Бунда Иноятхўжа Лангарийнинг узоқ ва машаққатли меҳнатлари махсули борлиги беиштибоҳдир.

Афсус-надоматлар бўлсинки, 1876 йили Лангарийга яна бир бор хуруж қилинди. Бир ҳасадгўй ноинсофнинг буюртмаси билан ўз мулозимларидан бири заҳарлаб жонларига қасд қилмоқчи бўлди. Маргимуш сотган баққол зийраклик қилиб қолди. Харидори ёш йигитча таниш туюлди. Бироздан сўнг Лангарий хузурларида кўрганини эслаб қолиб, бошидан “капалаги” учиб кетди. Дўконини қолдириб Лангарий хузурларига югурди. Дастурхонга тортилган таом ейилмай қолди. Текшириб кўрилганда заҳар солингани исботини топди. Бундан хабар топган шаҳар аҳли жумбушга келди. Вазият қалтис тус олди. Бу воқеа ровийлар айтишича, руслар ҳокимият тепасига келганига бир йилдан ортиқроқ вақт ўтганда содир бўлган эди. Халқ хали мустамлакачилик шароитига кўника олмаган, рус ҳокимлиги ҳам мустаҳкам ўрнашиб олишга улгурмаган эди. Намангандаги рус ҳокими Арвонтак Лангарий билан суҳбатлашганда, бу воқеа юзасидан текширув ўтказиб, жинойтчиларни жазолашини айтди. Лангарий эса, табассум қилиб, уларни аллақачон афв этиб, ҳатто дастурхонлари четидан жой берганларини изхор этдилар. Бу хабар бошқалар каби рус амалдорини ҳам таажжублантирди. Бу хусусда ривоят қилувчи салафларимизнинг турлича тахмин-мулоҳазалари бор. Бирлари: “Рақиб томонида ҳам бир неча нуфузга эга кишилар бор эди. Лангарий шу баҳона билан кўп қон тўкилишини истамаганлар,” деса, бошқа бирлари: “Мусулмон бўлатуриб мусулмондан ғайридинга шикоят қилишни ўзларига эп кўрмаганлар”, дейишади. Бошқалар эса: “Лангарий ҳар бир яхши-ёмон ишни Аллоҳнинг қадаридан

деб билганлар. Нодонлик билан бу ишни қилган одамларга панд-насихат қилиш билан кифояланганлари ҳалимликлари нишонаси,” деб таҳсинлар айтишган.

Кези келганда шуни ҳам айтиб қўйлик, баъзи ишончли ривоятларга кўра, ўша даврдаги рус ҳокими Арвонтак 1855-1859 йиллари махсус рус маҳкамаси топшириғи билан Бухорога келиб, Лангарий билан бир мадрасада ўқиган. У Ўрта Осиё халқининг тили, урф-одати, диний ақидаларини, давлат тизимидаги заиф ва мустаҳкам бўғинларини ўрганиш учун юборилган жосус эди. Сухбат чоғида Арвонтак Бухорода ўқиб юрган пайтларидаёқ Ислом динини чиндан қабул қилганини эътироф этиб, Лангарийдан бу сирни ошкор қилмасликни илтимос қилди. Сўз орасида маҳаллий диндорлардан турли диний лавозимларга талабгорлар чиққанини, бир неча марта Лангарий ҳақларида шикоятмуз сўзлар айтишганини, ҳатто “Лангарий рус ҳукмронлигига хайрихоҳ эмас,” деб писанда қилишганини сўзлаб берди. Шунга қарамай ўз мактабдошига хоҳлаган лавозимни беришга тайёр эканини билдирди. Лангарий ҳокимга миннатдорчилик билдириб, бериладиган барча лавозимларни рад этди. Рус ҳукмронлигига хайрихоҳ эмаслигини бундай изоҳлади:

– Бу хабарни етказган киши табиатимдаги бор гапни айтибди, тухмат қилмабди. Ҳақиқатан қайси бир ғурурли инсон уйига рухсатсиз, қурол билан бостириб кирган одамга эҳтиром кўрсатиб, дастурхон ёзади? Қайси бир мусулмон ўз масжиди рўбарўсида насронийлар бутхонаси қурилишига хайрихоҳ бўлади? Аммо қадарда ёзилгани бўлади. Аллоҳ бандасининг аъмолига яраша ҳаёт, ризқ-рўз беради. Оқибати, кўриб турганингдек, бир бутун Туркистондаги исломий давлатлар насронийларга мағлуб бўлди. Аллоҳнинг иродаси шу экан. Менинг сизларга исёнкорлик қилиб 15-20 минг қуролсиз тарафдорларим билан қарши чиқишимдан нима фойда бор? Қайтанга кўпчиликнинг умрига завол, етим-есирларнинг кўпайишига сабабчи бўламан. Мен учун дунёвий бойликларимизни талон-тороғ қилиб кетишингиз жуда катта мусибат эмас. Лекин халқимга сизлардаги баъзи иллатлар юқиб қолишидан ташвишдаман. Эркакларимиз диёнатсиз, ўғилларимиз шаробхўр, аёлларимиз шарм-ҳаёсиз бўлиб қолиб, миллатим бошига янада аламли кулфатлар тушиб қолишидан кўрқаман. Биз аҳли илмларнинг Аллоҳ олдидаги бурчи оммани шу балолардан сақлаб қолишга ҳаракат қилишдир. Бунинг учун фақат илм ва маърифат тарқатишимиз керак. Сиёсий ва ҳарбий билимлардан йироқлигимиз сабабли, бошқа ишларга бошимизни суқмаймиз.

Лангарийнинг доно ва зукколиклари, тафаккурлари ўткирлиги, андишали ва ўта кечиримлилилари ҳамма уламо ва фузалоларни лол қолдирди. Кўнгилларида ғаш борлар ҳам у зот билан дўстлашишга интила бошлашди. Ихлос ва муҳаббатлари зиёдалашди.

Иноятхўжа Лангарий шариат илмида Мовароуннахрда таникли, етук алломалардан бири бўлибгина қолмай, замон аҳллари ихлос қўйган муршид ҳам бўлганлар. У зоти бобаракот китоб мутолаасини жуда хуш кўрганлар. Набиралари бўлмиш отамизга мерос тариқасида тўрт юзга яқин китоб текканини ҳисобга олсак, кутубхоналарида беш мингдан ортиқ китоб бўлгани келиб чиқади. Аллоҳнинг амрига, пайғамбарнинг суннатиға мувофиқ умргузаронлик қилишга ҳаракат қилдилар. Вафотларидан бир ойча муқаддам Қўқонга бориб устозларидан сабоқ олиб, илм

толиби либосини ечишга шошилмадилар. Шайхул-ислом мартабасига эга бўлган, бир неча юз шогирдларга дарс беришга қодир зот охирги нафасларигача илм ўрганиш тараддудида бўлишлари биз, авлодларга ўрнак бўлишга арзийди. Маърифат сарчашмаси, Накшбандия силсиласининг ўттиз учинчи халқаси соҳиби 1899 мелодий йили 15 феврал чоршанба куни, ҳижрий ҳисобда 1316 йилнинг 4 шавволида дорулфаноудан дорулбакога рихлат қилдилар.

*Абдурахимхўжа Муҳаммадхон тўра ЛАНГАРИЙ,
меҳнат фахрийи.*

ИККИНЧИ УМАР ҲУКМРОНЛИГИ

Кучли тақвosi ва ниҳоятда адолат билан иш юритгани учун Ислom тарихида «Иккинчи Умар» номини олган Умар ибн Абдулазиз ҳукмронлиги даврини баъзан Ҳулафои рошидин (тўғри йўлдаги тўрт халифа) замони билан қиёслашади. У ҳижрий 99-101 (милодий 718-720) йиллари Ислom давлатига раҳбарлик қилди.

Мусулмон тарихчилари маълумотларига кўра, у узoқ йиллар исломий билимларни, айниқса фикҳни ўрганди. Халифа Валид даврида у Мадина волийи (ҳокими) эди, Сулаймон ибн Абдулмалик эса уни ўзига ворис қилиб тайинлади. Волийлиги охиригача у барча умавийларга хос бўлган ҳаёт тарзини танлади: ҳою ҳашамни ёқтирар, ноёб кийимлар кияр эди. Бироқ Мадинадаги ҳокимлигининг охириги ойларида бирдан ўзгариб қолди. Ҳаётидаги бу ўзгаришга бир фожиага иштирокчи бўлиб қолганини сабаб қилиб кўрсатишади.

Халифа Валид ибн Абдулмалик волийга собиқ халифа Абдуллоҳ ибн Зубайрнинг ўғли Ҳубайбни қаттиқ жазолашни буюради. Буйруқни бажаришга киришган Умар ибн Абдулазиз уни дарахтга боғлаб қўйишни топширади. Кейин маҳбус устидан совуқ сув қуйиб, қиш куни масжид ҳовлисида банди ҳолда қолдиришади. Ҳубайб қийноқлардан ўлиб қолади.

Ислom тарихчилари хабар беришларича, Ҳубайб вафотидан кейин Абдулазиз ўзини қўйгани жой тополмай қолади. У тинмай тавба-тазаррулар қилар, Ҳубайбга аза чекар, куну тунини ибодат билан ўтказар эди. Амалда у ўзининг бевосита вазифаларини адо этишни ҳам эсдан чиқаради. Бироз вақт ўтганидан кейин эса, истеъфога чиқиб, Шомга кетиб қолади. У ерда зуҳд ва тақво билан ҳаёт кечирди, одамларга панду насиҳатлар қилди, халифаларга маслаҳатлар бериб турди, ҳатто улардан адолатсиз ҳукмдорларни жазолашни талаб этди. У амалдорларни халққа адолат қилишга, Аллоҳ олдидаги масъулиятларини ҳамиша эсда тутишга чақирди. Оила аъзоларининг байтулмолдан (давлат хазинасидан) олган барча маблағларини жойига қайтаришни талаб этди. Ҳатто хотини Фотима олдида шарт ҳам қўйди: ё олтин ва қимматбаҳо тошлардан ясалган маржонингни хазинага топширасан ёки сен билан ажарашаман. Фотима маржонни хазинага топширди.

Халифа этиб тайинлангач, Умар оилавий харажатларини кескин камайтирди. У байтулмолдан ҳеч нарса олмасликка қасам ичди ва Сувайддаги (Шом яқинидаги мавзе) еридан келадиган икки юз динар миқдоридаги йиллик даромад ҳисобига ҳаёт кечирди. Ҳарбий юришлардан келадиган ўлжадан бирор дирҳам (кумуш пул) ҳам олмас эди. Иш шунга бориб етдики, атрофидагилар унга тўғри йўлдаги халифа Умар (яъни, боболари) ҳам ўта тақволи, иймонли ва адолатпарвар бўлганлари ҳолда давлат хазинасидан бироз нафақа олиб турганларини эслатишди. Бунга у Умар ибн Хаттобнинг ҳеч қандай мол-мулки бўлмаганини, ўзида эса мулк борлигини рўқач қилди.

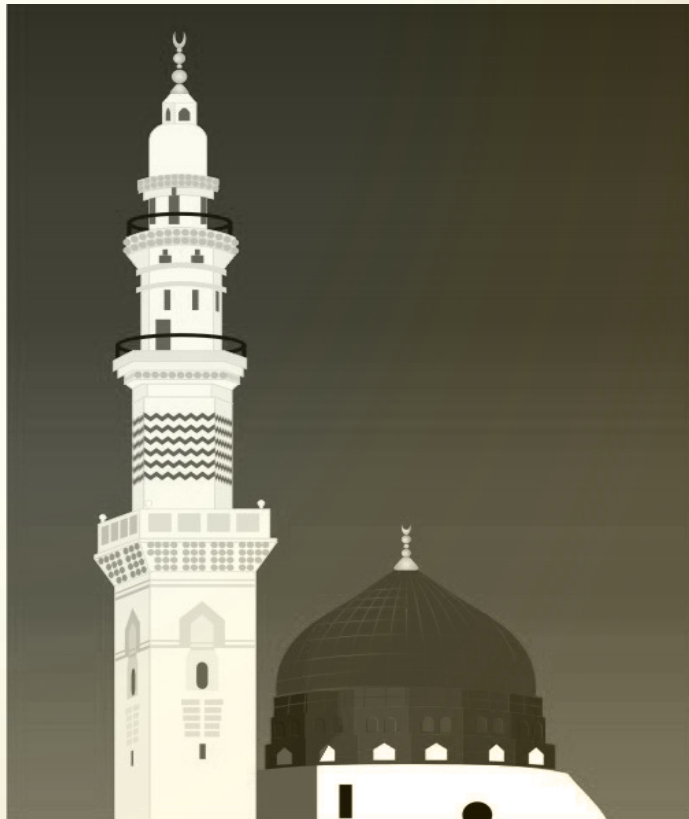
Иккинчи Умар ўз фуқароларига эркин ҳаракатланиш ҳуқуқини берди, мусофирлар учун карвонсаройлар қурдирди, кўплаб қудуқлар қазитди, йўллар чиқарди. У ўтказган иқтисодий ислоҳотлар натижасида аҳолининг яшаш даражаси анча ошди – халифалик ҳудудида бирорта ҳам қашшоқ қолмади. Кишилар турмуши шунчалик яхшиландики, закот оладиган одам ҳам топилмай қолди. У давлат амалдорларининг хизмат вазифаларини сунистеъмол қил-

масликлари, пора олмасликлари, давлат хазинасидан ўмармасликлари ва тамаъгир бўлмасликлари учун улар маошини оширди. Умар ибн Абдулазиз адолатсиз ҳукм юритган ва давлат маблағларини талон-тарож қилган волий ва давлат амалдорларини ишдан олиб ташларди. У фаол даъват ишларини олиб борар, мусулмон уламоларини иззат-икром қилар ва рағбатлантирар эди. Унинг ҳукмронлиги даврида халифаликнинг кўплаб аҳолиси Ислom билан шарафланди.

Унинг замонида турклар Озарбойжонга ҳужум қилиб, кўплаб мусулмонларни қириб ташлашди. Бунга жавобан Умар ибн Абдулазиз уларга қарши Ҳотам ибн Нўъмон ал-Бохилийни юборди. Унинг ўрдуси (армияси) туркларнинг кўпини мағлуб қилди, оз сонли жангчиларгина қочиб қутилишди. Бир пайтнинг ўзида Византия билан ҳам уруш борарди. Фарбий Оврупада Шамс ибн Молик ал-Қуланий қўмондонлигидаги қўшинлар Пиренея тоғларидан ўтиб Септимания ва Провансн (Франсия жанубидаги тарихий вилоятлар) эгаллашди. У ердан Аквитания вилоятига бостириб кириб, Тулузани қамал қилишди. Бироқ герцог Аквитанияский катта ўрдуси билан мусулмонларга зарба беришга эришди. Жангда Шамс ҳалок бўлди, қолган мусулмон сарийлари (отрядлари) Нарбонига чекинишди.

Халифа Умар ибн Абдулазиз ҳижрий 101 йил ражаб ойида Дамашқда ўз аъёнларининг фитнаси қурбони бўлди. Улар Умарнинг ўзидан кейин халифаликни Язид ибн Абдулмаликка топширмай қўйишидан қўрқиб, бу мудҳиш жиноятга қўл уришган эди.

*Ойдин Ориф ўғли АЛИЗОДА,
фалсафа фанлари доктори (Боку).*

БРАЗИЛИЯ

МУСУЛМОНЛАРИ

Ўзининг ажабтовур карнаваллари ва сайёҳларни ҳамиша жалб қилувчи курортлари билан машҳур ва Жанубий Амриқонинг энг катта ўлкаларидан Бразилияда мусулмонлар сони тобора ортиб бораётир. Бразилия Ислом маданияти Маркази маълумотларига кўра, ҳозир мамлакатдаги мусулмонлар сони икки миллион кишига етди. Бу ердаги масжидлар 127 та ёки улар сони 2000 йилдагига қараганда тўрт баравар ошди.

Бу олис қитъага мусулмонлар қаердан келиб қолишган, деган савол туғилиши мумкин. Барча тан олган тахминларга кўра, Бразилияда Ислом ва мусулмонлар тарихи 1550 йилдан, португал мустамлакачилари африқолик қулларни ишлатиш учун олиб келганидан бошланган. Африқодан қитъага келтирилган жами қулларнинг 35 фоизи Бразилияда қолган. Қуллар оғир меҳнат ва ҳақсизликлардан қанча хўрланган бўлишса, уларнинг динларини сақлаб қолишлари ҳам шунча машаққатли бўлди: ҳукумат мусулмон қулларнинг норозилигини босиш учун уларни насроний динига ўтказишга зўр берди. Аммо бу улар кутган натижани бермади. 1910 йилги маълумотларга кўра, мамлакатда юз мингдан ортиқ африқолик мусулмон яшаган.

Кўп ўтмай, Бразилияда мусулмонлар сони кескин кўпая бошлади. Бунга араб давлатлари, хусусан Сурия ва Ливиядан иш ахтариб келганлар сабаб бўлишди. Агар 19-аср охири ва 20-аср бошларида бу ерган асосан насронийлар кўчиб келган бўлса, ўтган асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб муҳожирларнинг асосий қисми мусулмонлар эди. 1929 йилдаёқ биринчи исломий ташкилот – Сан-Пауло «Мусулмон хайрия жамияти» иш бошлади. 1956 йилга келиб эса, Бразилия ва бутун Жанубий Амриқода ягона масжид очилди. Кейинчалик Куритиба, Паранагуа, Рио-

де-Жанейро, Бразилиа шаҳарларида ҳам мусулмон хайрия жамиятлари пайдо бўлди. Энг йирик мусулмон жамоалари Сан-Пауло (барча мусулмонларнинг 40 фоизи) ва Рио-де-Жанейродадир. мусулмонларнинг кўпчилиги Сурия, Ўрдун, Лубнондан кўчиб келганларнинг авлодларидир.

Олдинига Бразилия мусулмонлари диний раҳбарлар, имомлар йўқлигидан қийналишган бўлса, ўтган асрнинг саксонинчи йилларига келиб Маврикия ва Марокашдан португал тилини

биладиган имомлар таклиф этилди. Кейинчалик Бразилиялик ёшлардан бир гуруҳи Саудия Арабистонида олий маълумот олиб қайтишди.

Мамлакатда тубжой аҳоли вакиллари ҳам Ислом билан шарафланиши тобора кучаймоқда. Яқинда Исломга янги кирган бир гуруҳ қоратанли кишилар Сан-Паулода намозхона очишди. Уларга Мозамбикдан

таклиф қилинган киши имом-хатиблик қияпти. Бундан беш йил олдин эса собиқ насроний руҳонийи ҳам мусулмон бўлди. Уларнинг Исломга киришларига турли ҳолатлар туртки бўлган: биров мусулмонлар ахлоқидан таъсирланиб, Исломга кирган, бошқаси бу дин ҳақида газетада ўқиган ёки телекўрсатувни кўриб мусулмон бўлган.

Бразилиялик мусулмонлар диний адабиётлар етишмаслигидан қийналишмоқда. Чунки исломий адабиётларнинг кўпи испан тилида, мамлакат аҳолиси эса кўпроқ португал тилида сўзлашади. Шунинг учун Лотин Амриқосида Исломни ривожлантириш Халқаро маркази асосий диний адабиётларни португал тилига ўгириш устида иш олиб борапти.

Интернет материаллари асосида тайёрланди.

ИСЛОМДАГИ ОҚИМЛАР ҚАНДАЙ ТАРҚАЛГАН?

Ислом динида асосан икки йирик оқим: суннийлар ва шиалар бор. Қуйида ана шу мазҳаб ва оқимларнинг дунё бўйича тарқалишига оид маълумотларни келтирамиз:

СУННИЙЛАР

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг йўлларида юрган, суннат аҳли бўлган кишилар “суннийлар” дейилади. Суннийлар мусулмонларнинг мутлоқ кўпчилигини ташкил этишади. Суннийлик йўналиши «Аҳли суннат вал жамоа» деб аталади ва у тўртта фикҳий (ҳанафий, шофий, моликий, ҳанбалий) ҳамда иккита ақидавий (ашъария, мотуридия) мазҳаблардан иборат. Бугунги кунда дунёдаги мусулмонларнинг 92,5 фоизи суннийлар бўлиб, улар «Аҳли суннат вал жамоа»ни ташкил этишади. Улардан ҳанафийлар – 47 фоизни, шофийлар – 27, моликийлар – 17, ҳанбалийлар – 1,5 фоизни ташкил этади.

Ҳанафийлар асосан Албания, Босна-Херсек, Туркия, Сурия, Ироқ, Афғонистон, Покистон, Ҳиндистон, Бангладеш, Туркменистон, Ўзбекистон, Тожикистон, Қирғизистон, Қозоғистон, Россия, Жибути, Эритрея ва бошқа мамлакатларда тарқаган.

Шофеъийлар Сурия, Ливан, Фаластин, Ўрдун, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари, Яман, Миср, Сомали, Комор ороллари, Малдив ороллари, Ҳиндистон, Малайзия, Индонезия, Бруней ва бошқа ўлкаларда бор.

Моликийлар Миср, Судан, Ливия, Тунис, Жазаир, Марокаш, Мавритания, Қувайт, Баҳрайн ва бошқа диёрларда яшашади.

Ҳанбалийлар асосан Саудия Арабистони, Қатар ва бошқа жойларда тарқаган.

ШИАЛАР

“Шиа” лугатда «гуруҳ, тарафдорлар» деган маъноларни билдиради. Исломдаги суннийликдан кейин турадиган асосий йўналиш номи. Ҳозир жаҳондаги мусулмонларнинг қарийб 8 фоизи шиалардир. Шиалик милодий еттинчи аср ўрталарида халифа Али ибн Абу Толиб (карамаллоҳу ваҷҳаҳу) тарафдорларидан иборат сиёсий гуруҳ сифатида пайдо бўлган. Аср охирига келиб, Ироқ ва Эронда кенг тарқалди ҳамда мустақил диний йўналишга айланди. Шиаликда ҳам турли оқим ва йўналишлар мавжуд.

Имомийлар: булардан усулийлар Эрон ва Ироқда; ахборийлар Ҳиндистон, Ироқ, Баҳрайн, Эронда бор.

Шайхийлар ҳам иккига: кўҳна шайхийларга ва янги шайхийларга бўлинади ва улар Эрон, Ироқ, Баҳрайнда тарқаган.

Зайдийлар: асл зайдийлар Яманда, нуктавийлар Эронда бор.

Исмоилийлардан низорийлар Ҳиндистон, Покистон, Афғонистон, Эрон, Тожикистон ва бошқа ўлкаларда тарқаган. Бундан ташқари, мусталитлар, Ҳиндистон ва Покистондаги доводийлар, Ямандаги сулаймонийлар ҳам исмоилийлар тоифасига киради.

Друзлар асосан Сурия ва Ливанда яшашади.

Нусайрийларга кирувчи қиблийлар Сурияда, шамолийлар Туркияда бор.

Аҳли ҳаққ тоифасига кирувчи алавийлар (қизилбошлар) Туркияда, шаббоқийлар Ироқда, курд-бачалар Эронда яшашади.

Азалийлар Эронда мавжуд.

Бектошийлар Туркия, Албания ва бошқа жойларда тарқаган, улар тоифасига асл бектошийлар, дадалар, чалабийлар ҳам киради.

(Интернет материаллари асосида тайёрланди).

«ОВРУПА ЎРТА АСРЛАРГА ҚАЙТМОҚЧИ ЭМАС...»

“Хурматли таҳририят! Журналингизнинг ўтган 3-сонидagi «Тийиксиз шахват домида» мақоласи менга жуда манзур бўлди. Ҳозирги пайтда жуда долзарб ва таҳликали бўлиб турган мавзу мисоллар билан очиб берилган. Мақола кўтарган муаммоларнинг аҳамиятини чуқур англаган ҳолда уни русийзабон ўқувчиларга ҳам илиниб, рус тилига ўғирдим ва Россия сайтларига юбордим. Ана шу мақоладан руҳланган ҳолда ўзимнинг бу мавзуга доир фикр-мулоҳазаларим билан ўртоқлашгим келди. Салом билан, Шохиди”.

Яқинда менга Ислон билан кўрkitиш (исломophobia) ва иктисодий танглик ҳақидаги англизча матнни таржима қилишга беришди. Матн мазмуни мени жиддий ташвишга солди ва Оврупада нималар бўлаётгани билан қизиқиб, у ердаги дўстларимга мурожаат қилдим...

Умумий жавоб шу бўлдики, бундай Ўнг сиёсатчилар ёки мусулмон муҳожи́рларга қарши овоз берувчи одамлар озчиликни ташкил этади ва улар 2-3 фоиздан ортиқ овоз ололмайди...

Аммо мактубларнинг бири мени анча ўйлантириб қўйди. Бу мактубда “Оврупа сиёсатдонлари мусулмонларга ва муслималар ҳижобига тегишли масалалар ҳақида бошқа мавзулар қатори баҳслашишади ва “яна ўрта асрларга қайтиш бўладими?” қабилда ғазабланишади”, деган гаплар бор эди.

Ўзим рўмол ўрамасам-да, кўпгина Оврупа давлатларида, кўпроқ Францияда катта шов-шув билан кўтарилаётган мусулмон аёллар ҳижоби ҳақидаги масала ҳам, “яна ўрта асрларга қайтиш” ибораси ҳам менда бироз истехзо уйғотади ва эҳтимол бу хитобларни киноя қилишга ҳақли эмасдирман. Аммо, шу билан бирга, Оврупанинг жуда кўп шаҳарларида бўлганим учун у ерларда кўрганларимни эсласам, беихтиёр захарханда қулишимга тўғри келади...

Олмонияга янги борганимда ёшлар ўтиришида бошланган ўйинда йигит ва қизларнинг мусобақада қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритиш учун жарима тарзида кийимларини бирин-кетин ечиб ташлашаётганини кўриб, “ох” тортиб юборгандим. Ўйин шартларига кўра, ким бунда кўпроқ жонбозлик кўрсатса, ўша ғолиб бўларкан. Мусобақа ниҳоясига бориб, унинг деярли барча қатнашчилари фақат калта иштонда қолишди. Калта иштонларини ҳам ечиб ташлашмаганига шукр...

Гоҳо бирорга талаба ғирт маст бўлиб олади-да, бутун ётоқхона бўйлаб шир яланғоч ҳолда югуриб қолади.

Бундай беҳаёликка Олмонияда ҳам, Швейцарияда ҳам кўп марта гувоҳ бўлдим. Соддалигимга бориб, қўшни дугоналаримнинг бироз “томи кетган” биридан: “Кўчада кип яланғоч юришни тақиқлайдиган қонун йўқми?” деб сўрасам, у тутоқиб кетиб: “Сан Ўзбекистонингда ёки ислон давлатида эмассан! Аллақачон кўникиш керак эди!” деб бобиллади.

Лейпциг шаҳридаги тил ўрганиш курсида ўқиётганимда қўл бўйига саёҳатга чикдик. “Олмониядаги кумлоқларнинг (пляж) деярли ярми ФКК (freikörperliche Kultur) яъни, ёввойи пляж мақомида”, деб огоҳлантиришди. Маълум бўлишича, бундай пляжларда одамлар шир яланғоч ҳолда чўмилишаркан. МДХнинг барча мамлакатларидан борган талабалар қатори мени ҳам чўмилувчиларнинг онадан туғилгандагидай кўринишигина эмас, балки уч ва ундан юқори ёшдаги болаларнинг кип-яланғоч катталар, боболари, бувилари ва ота-оналари ёнида бемалол юришлари даҳшатга солди. Инсон барибир инсон-да... ва бу манзараларни кўрган болаларнинг келажакда ким бўлиб улғайишларини ҳатто тасаввур қилиб ҳам бўлмайди. Олмониянинг Ўнг сиёсатчилари қаёққа қарашаптийкин? Фақатгина улар эмас, бошқа барча сиёсатчиларнинг кўзлари қаёқда? Ҳа, айтгандай, улар мусулмон аёлларнинг рўмоли ва уларни “ўрта асрлар”дан ҳимоя қилиш билан овора-ку!.

Мен Олмониянинг ҳамма аралаш ҳолда, ҳатто ёш болалари билан кип-яланғоч ҳолда чўмилишадиган ҳаммомлари ҳақида гапириб ҳам ўтирмайман. Бу ҳақда немисларнинг ўзлари сўзлаб беришди ва “Бунинг нимаси ёмон?” дея таажубга ҳам тушишди. Бундай ҳолатлар аллақачон замонавий Оврупа маданиятининг ажралмас қисмига айланиб бўлганини тушунганимдан кейин булар мени даҳшатга солмай қўйди...

Оврупанинг кўплаб мамлакатларида фоҳишабозлик инсон ҳуқуқлари ҳимояси баҳонасида умуман қонунлаштириб қўйилган, бу қонунларга тиббий кўрик, солиқ, эркинлик ва бошқа моддалар киритилган. Франкфурт, Вена, Париж, Амстердам, Цюрих ва Оврупанинг бошқа кўпгина шаҳарларидаги марказий кўчаларга жойлашган исловотхоналар, тунги клублар ва бошқа бузуклик маконлари ёнидан ўтиб қолсангиз, фоҳиша аёллар, бесоқолбозлар, хунасалар (ҳам эркаклик, ҳам аёллик аъзолари бор кимсалар), фоҳишалик қилувчи эркаклар ва бошқа беҳаёлларнинг бир-бирлари билан рақобатлашиб ётганини кўрасиз. Тунги клубларнинг мижозлари қандай кийиниши ҳақида гапириб ҳам ўтирмай, бу ҳақда гумон қилиш мумкин, холос.

Олмониянинг Франкфурт-Майн шаҳрида бузукхона ва исловотхоналар жойлашган “қизил фонарлар” кўчаси шундоққина шаҳар марказидаги асосий вокзалдан бошланиб, Оврупа Марказий банки (яъни, бутун Оврупанинг молиявий юраги) олдиғача чўзилиб кетган. Немислар ахволини тушуниш керак, улар бу ҳақда қуйиниб гапиришади. Немисларнинг ўзлари ҳам бу ердан фахш ўчоғини кўчириш ниятида, нима бўлгандаям бу жойлар ахир Оврупанинг молия маркази! Аммо бу ишда бир муаммо бор: агар бу расво маҳалла бошқа бировга тегишли бўлганида аллақачон қонун моддаларини рўқач қилиб, уни сотишга мажбурлашарди. Аммо бу квартал яҳудий оиласига тегишли, бу борада немислар иложсиз...

Ҳолландиянинг Амстердам шаҳри бу борада чинакам фахш ўлкасига айланиб бўлган. Бу ерда бузукликнинг ҳамма кўринишлари, ҳатто ҳайвонлар билан жинсий алоқа қилишларгача бор. 2006 йили бу ерда болалар фоҳишабозлигига рухсат бериш масаласи кўриб чиқилди. Бу масаланинг охири нима билан тугаганини суриштириб ҳам ўтирмадим. Амстердамнинг қиёфасини тўла тасвирлаш учун бир ҳодисани келтирай: сайёҳлар кўпинча шаҳарнинг шундоққина марказида қандайдир эркакнинг шимини тушириб, (маъзур тутасизлар) кетини йўловчиларга кўрсатаётганини кўришлари мумкин. Йўловчилар эса унинг қилмишини маъқуллаб, қарсак чалишади. Бу одатий ҳол. Бундан ҳам расволари содир бўлиб туради...

Инглизларнинг Русиядаги МузТВ канали олиб кўрсатадиган “ПОТ билан пардозни тузатиш” кўрсатуви бор. Унинг вазифаси “фрик” деган тоифаларнинг (Англияда уларни беўхшовлар дейишади) кийиниш ва пардоз қилиш усулини яхши томонга ўзгартиришдан иборат. Дастур катнашчилари шунақанги бемаъниларча, беўхшов ва дидсизлик билан кийинишадики, ҳатто жинсий эркинлик бобида анча илгарилаб кетган замонавий Англияда ҳам уларга қўнғиллари айниб тоқат қилишади ва кўрсатув бошловчилари уларнинг кийинишини сал тартибга солмоқчи бўлишади. Аммо кўпда бунга муваффақ бўла олишмайди. Кўпинча ҳайратга тушган бошловчининг: “Сен фақат ич кийимда юрасанми?” ёки “Дўконларда сенбоп устки кийим йўқ эканми?” ёхуд “Ишгаям шу чўмилиш кийимида боряпсанми?” деган саволларини эшитиш мумкин. Англияда таҳсил оладиган акам ва унинг дўстлари: “Буниси ҳолва, ҳали бундан ҳам дахшатлироқ воқеалар бўлиб туради...” дейишди.

Англиядаги йигит ва қизлар Оврупанинг бошқа мамлакатларидаги тенгдошлари каби жинсий “хуррият”нинг энг охириги чўққисини кўзлаб, шундай даражага етишдики, энди нимани ечишни ҳам билмай қолишди... Ўрни келганда тан олиш керак, Англияда мусулмонлар кийиниши бахсталаб эмас, бу борада уларга эркинлик берилган.

Шу тариқа Оврупадаги кўпчилик аёллар ва эркаклар жинсий инқилоб соҳасидаги мусобақада қандай қилиб бир-бирларидан ўзишни билолмай бошлари қотган. Замонага мослашиш учун яна қанча “хурлик” кераклигини англолмай ҳайрон. Ўн тўрт ва ундан катта ёшдаги кўпчилик аёллар (барчаси эмас, лекин мутлоқ кўпчилиги!) ўзининг жинсий эркинлигини, жозибадорлигини исботлаш ва афтидан шу йўл билан навбатдаги эркакнинг эътиборини қозониш

учун яна нимасини ечиб ташлашни билолмаяпти. Афтидан аёллар учун бундан-да ортиқ машаққатни, бундан ҳам кўпроқ мушкулотни ўйлаб топиш қийин! Оврупанинг бунчалик эркин ва замонавий мамлакатлари кўчаларида содир бўлаётган воқеаларни ҳали соатлаб ҳикоя қилиш мумкин, аммо ўқувчини толиқтирмаслик учун шуларнинг ўзи кифоя.

Оврупанинг ўнг сиёсатдонлари, Ислом ғанимлари ва калтабин кимсалар жоҳилликлари туфайли жон-жаҳдлари билан Оврупадаги мусулмон аёллар ҳижобига қарши чиқишяпти ва жириллаб буни “ўрта асрлар” деб аташяпти. Юқорида айтиб ўтганимдай, булар менда истехзо ва заҳархандалик туғдиради, холос. Нима учунлигини англаш энди сизга қийин бўлмаса керак? Тўппа-тўғри! Чунки, тан бериш керакки, оврупаликлар кийиниш тарзи ва услуби бўйича қайтадан ибтидоий тузумга сакраш бобида аллақачон ҳаммани ортда қолдириб кетишди. Оврупа ўзининг кийиниш услуби ва ҳатто баъзи даражадаги жинсий “эркинлик” деб аталган ҳаёт тарзига кўра ибтидоий одамларга ўхшамоқчи экан, ҳали-бери “ўрта асрлар” даражасига ўсиб-ета олмаса керак? Ахир инсоният тараққиёти ибтидоий жамоадан ўрта асрларгача етиши қанчалар узок давом этганини ҳисобга олиш керак-да...

ШОҲИДА.

«АВЛОДЛАР ИХТИЛОФИ» МУАММОМИ?

Бундан анча йил олдин гувоҳи бўлганим бир воқеа сира эсдан чиқмайди. Масковга қилинган савфарида қайтаётган эдим. Купемизга бир ўрис бола чиқди-да, биз билан ҳатто саломлашмай, тепадаги ўринга чиқиб, бошини ўраб ётиб олди. Эртасига туш пайтидагина «тахти»дан тушиб, ҳожатхонага чиқиб келди. Кейин ҳеч кимга қарамай, юкхалтасидан бир шиша шароб олиб, бир кўтаришда ичиб бўшатди ва яна жойига чиқиб ётди. Унга нимадир бўлган эди. Кечадан бери туз ҳам татигани йўқ, шунча вақтни фақат уйку билан ўтказмагани ҳам аниқ эди: чунки тинмай уёндан-буёнга ағдарилар, гоҳо «ох» чекиб қўяр эди. Охири нима гаплигини билмоқчи бўлиб, бу нотаниш ҳамроҳимизни гапга солдим. Ўзи Фарғонада яшаркан. Асли ленинградлик (ҳозирги Санкт-Петербургнинг олдинги номи шунақа эди) экан. Отасини кўмиб келаётганмиш. Онаси бундан беш йил олдин дунёдан ўтган экан. Ота аначадан буён дард чеккан. Хонадониди қаровчисиз қолиб, ўлганини қўшнилар уч кундан кейин билишибди. Хоандондан чиқаётган нохуш хиддан билиб қолишибди. Телеграммани олиб оқиб йўлга чиққан йигит баарибир отаси дафнида қатнаша олмабди, боргунича кўни-қўшнилар кўмиб бўлишган экан. Энди квартирасини сотиб иш жойига қайтаётганмиш. «Ака-укалар, опа-сингиллар йўқми?» деган саволимга у бундай жавоб берди: «Борликка бору улардан на фойда, оилада тўрт ўғил, бир қизмиз, ҳаммалари уй-жойли бўлиб, Союзнинг ҳамма жойига тарқалиб кетишган, онам вафот этганларида ҳам бирортаси келмади, ўзим бориб кўмганман», деди. «Сен улар билан кўришмайсанми?» десак, йигитча: «Уларнинг ҳатто қайси вилоятда яшашларини ҳам билмайман, ёлгон бўлмасин, уч йилча олдин акам Саша бир телефон қилувди», деди.

П о й т а х т и м и з н и н г Сирғали туманида яшайдиган ҳамкасбимизникидаги меҳмондорчиликдан қайтаётиб яна бир нохуш воқеанинг шохиди бўлдик. Кўп қаватли уйлардан бирининг йўлагиди бир онахон ўн саккиз-йигирма ёшлардаги бир қиз (афтидан қизи бўлса керак) билан ёжиллашиб туришарди. Она уни уйга қайтаришга ҳаркат қилар, қиз эса дугоналари билан қаергадир «танса»га бораман, деб тихирлик қиларди. Охири ноилоҳ қолган она қарғанишга тушди: «сани туғмайман ўлай, ташлаб кетган отангни уйи куйсин». Қиз бунга жавобан «қарғишинг ўзингга урсин», дедию ўрисчалаб сўкинганича, «танса»сига жўнаворди.

Шу ўринда яна бир воқеани эслашга тўғри келди. Яқинда республика телеканалларидан бирида ароқхўрлигидан бешиб, отасини қариялар уйига ташлаб келган бир ўзбек йигитини муҳокама қилишди. Аввалига ҳамма йигитнинг қилмишини маъқуллаб, ичкиликка

рўжу қўйган отани танқид қилишни бошлаб юборди. Бир отахоннинг: «Хой биродарлар, нима деяписизлар, динимизда фарзанд отанинг қилмишини кўпчилик муҳокамасига ташлаши у ёқда турсин, ҳатто унга овозини баландлатиб гапиришдан қайтарилган-ку, мусулмон киши отаси ҳатто мушрик бўлсам унга шафқат кўрсатишга буюрилган-ку!» деб эътироз билдирганидан кейингина вазият ўзгарди.

Энди манави отанинг ҳасратларига бир қулоқ солинг: «Бола-бола дейилар экану, бола дегани одобли, гапингга юрадиган, айтганингни қиладиган чиқсагина дил малҳами бўлар экан. Акс ҳолда... Менинг ўғлим эса бола эмас, бало бўлди. Мактабдаги ўқиши расво, ўқитувчиларининг шикоятларидан тўйиб бўлганмиз. Эртадан-кечгача телевизор кўриб ё кўча чангитиб кунни кеч қилади. Ёки компюторхоналарда уч-тўрт соатлаб йўқ бўлиб кетади. «Қаерда дайдиб юрибсан?» деган саволимга жавоб ҳам бермай кўзимга «лўқ» этиб тикилиб тураверади. Танбеҳ бермоқчи бўлсам, «ҳадеб тергайверманг, ман сизга ёш бола эмасман», деб тўнғиллайди. Онаси бирор фойдали иш билан шуғулланиш, ҳеч бўлмаса дарсини қилиш, китоб ўқиш ҳақида насиҳат қилмоқчи бўлса, унинг гапини ҳам эшитмай, яна шартта кўчага отилади. Унга қандай муомала қилишни, қай йўсинда тарбия беришни ҳам билолмай қолдик. Кичиклигидан айтганини қилсак, уриб-тергамасак, истаган нарсасини муҳаё этсак, яна нима қилиб беришимиз керак?!».

Хорижий мамлакатларда бўлганимизда болаларнинг ота-оналарини менсимай, қўполлик билан муомала қилганини, ҳақоратлаш, ҳатто уришгача борганини, жамоат транспортида катталарга жой бермай сурбетларча бақрайиб турганини, алоҳида рўзгор юритаётган ўғил-қизларнинг бир шахарда туриб

ота-онадан йиллаб хабар олмагани каби нохуш воқеаларнинг шохиди бўлганмиз. Масалан, Францияда ўтказилган тадқиқотларга кўра, бу ердаги ота-оналарнинг 75 фоизи фарзандларига уй-жой сотиб олишда молиявий ёрдам кўрсатиш истагида бўлса, фарзандларнинг эса бор йўғи 23 фоизи кексайган ота-онасига ўз уйдан бошпана беришга рози бўлар экан. Бу ҳолат бизларга нақадар эриш туюлмасин, Ғарбда бу каби воқеалар одатга айланиб кетган.

Аммо, минг таассуфки, бизда ҳам минг йиллик одобимиз талабларидан чекинилган, оилада «замонавий муносабатлар»ни жорий этишга уринилаётган хонадонларда бўй етиб қолган болаларини йўлга солалмай, ҳар куни фиғони фалакка чиқаётган, «тарбияси негандир яхши чиқмаганидан» ҳасратини кимга айтишни билмай, изтироб чекаётган, пушти камаридан бўлган фарзандининг ноқобиллигидан барвақт қариб ёки хасталаниб қолаётган кишиларнинг борлиги ҳам рост.

Эҳтимол, бу аянчли воқеалар ўзбекона ёки исломий тарбия топган кишилар учун ишончсиздай туюлар? Лекин айрим хонадонларда бундан-да фожиали муносабатларнинг қарор топгани ҳам бор гап. Кимнингдир фарзанди ота-онага умуман буйсунмай қўйган: «али» деса, «бали» дейди, айтганига қармайди. Бошқасининг фарзанди ота-онани сўкиш уёқда қолиб, ҳатто қўл кўтаришгача борган. Бировининг боласи ичкиликка ёки гиёҳвандликка мубтало. Яна кимнингдир ёлғиз фарзанди ўғирлик ёки бошқа бир жиноят қилиб қамалган. Яна бири уларнинг умр бўйи йиғиб топган мол-дунёсини қиморда ютқазиб қўйган.

Бу кўнгилсиз ҳолатларга ким айбдор? Айбни она сути оғзидан кетмаган ёшларга ёки бола тарбиясини ўз холига, кўча муҳитига ташлаб қўйган ота ёки онага тўнкаб қўяқолса ҳам бўлади. Ёки айримларга ўхшаб буни мактаб муаллимларининг масъулиятсизлигига йўйиш ҳам мумкин. Ёхуд баъзилар каби «ҳа, энди замона бузилиб кетди-да» қабилдаги тасалли билан овунса ҳам бўлади.

Бола билан ота-она муросаси бузилишига кўп жиҳатдан катталарнинг

ўзлари айбли. Улар фарзандларини ёшлигида эркалатиб юборишган, айтганини дарров муҳайё қилишган, илтимосини ўйлаб ҳам ўтирмай бажо қилишган. Бундай «айтганини қилдириб», гапи рад этилмай улғайган бола катта бўлгач ҳам ана шу кайфиятида қолади. Энди қўл қисқалигиданми, ёки бошқа сабаб билан унинг тинмай ошиб бораётган моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондира олмай қолган ота-она ва фарзанд ўртасида аввал можаро, кейинроқ катта жанжал ва ўнганмас зиддиятлар келиб чиқаверади.

Кўпинча йиғин ва давраларда турли суҳбатдошларнинг бола тарбияси ҳақидаги баҳс-мунозараларини эшитишга тўғри келиб қолади. Фарзандлар тарбиясининг яхши бўлиши омиллари ҳар ким ўзича турлича шарҳлайди. Кимдир болага ёшлигидан улуғ педагоглар тавсиясига кўра тарбия беришни тавсия этади. Бошқаси аввало ота-она ўз ибрати билан тарбиялаши лозим, деб ҳисоблайди, Биров боғча ва мактабдаги тарбия тизимини фойдали деб билса, яна кимдир болани ёмон улфат ва муҳитдан ҳимоя қилишни бу соҳадаги асосий масала, дейди. Лекин ҳеч ким боланинг солих, эс-хушли, тарбияли, итоатқўй бўлиб улғайишининг бош сабаблари ҳақида ўйлаб ҳам кўрмайди.

Исломий тарбия кўрган Шарқ оилаларида эса бундай муаммоларнинг бўлиши мумкин эмас. Чунки Исломда бола туғилмай туриб унинг тарбияси билан шуғулланишга чорлов бор: фарзанд кутаётган ота-она ҳалол-поқ ҳаёт тарзини танлашлари керак. Болангизга у ҳали туғилмасдан туриб ва туғилганидан кейин ҳам ҳалол-поқ лўқма бермас экансиз, унинг яхши тарбия топишидан умид қилмасангиз ҳам бўлади. Ҳаром йўллар билан топилган лўқма еб катта бўлган болани ҳар қандай улуғ тарбиячи энг замонавий таълимот асосида тарбияламасин, кўзланган мақсадга эришиш амри маҳол! Аксинча ҳалол нафақа билан улғайган болани тарбиялаш осон кечади, бундай оилаларда ҳеч қачон «авлодлар ихтилофи» деган шармандали вазият юзага келмайди.

Исломий тарбия асос қилиб олинган оилаларда болалар

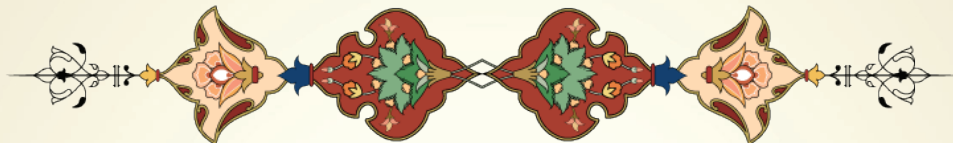
кичиклигиданок катталарни ҳурмат қилиш, улар айтгани ва илтимосларини сўзсиз бажариш, уларга гап қайтармаслик, ҳар бир ишда маслаҳат сўраш руҳида тарбия қилинади. Одобимизда ота-она чақирганда ҳар қандай ишни ташлаб, «лаббай» деб бориш, нима буюришса ҳам «уф» тортмай бажариш, қариб ёрдамга муҳтож бўлишганида ҳар томонлама меҳр-муҳаббат кўрсатиш, ҳатто даврада улардан юқорига чиқмаслик, берухсат сўзламаслик, кўчада олдиларига тушиб юрмаслик, вафот этишганида уларнинг гуноҳлари мағфиратини сўраб дуои хайрлар қилиш талаб этилади.

Ахлоқимизда «Боланинг ўзи ҳам, моли ҳам отаникидир», деган ажойиб қоида бор. Бу дегани агар ота муҳтож бўлиб қолса, фарзанди топган мол-мулкдан бемалол, ҳатто сўраб ўтирмай фойдаланишга ҳақли, дегани. Айни пайтда бу – ота ўзи етарли мол-дунёга эга бўлса-да мазкур қондани рўқач қилиб, ўғлининг бор-будини тортиб олсин, дегани эмас. Мазкур қоидага амал қилинган жойларда қариб-қартайиб, пул топишга ярамай қолган кексалар тиланчилик қилиб ёки ахлат титиб емиш излашга мажбур бўлишмайди. Бошпанасиз қолиб, кўчаларда, деворлар тагида тунаб юришмайди. «Қариялар уйлари»да ёлғизликда, болаларини соғиниб яшашга маҳкум бўлишмайди.

Ахлоқли фарзандлар ота-оналарини ҳамиша бошга кўтаришади, айтганларини муҳайё қилишади, иззат-икром қилиб дуоларини олишади. Чунки, бу «қайтар дунё» эканини яхши билишади, ота-онага қилган яхшиликлари эртага фарзандларидан ўн чандон бўлиб ўзларига қайтишидан умид қилишади, ёмонлик қайтиб қолмаслиги чораларини кўришади. Хориж маданияти таъсирида улғайган кимларгадир булар боланинг «хурриятини бўғиш», «эркига тажовуз» бўлиб туюлиши мумкин. Аммо катталар ва кичиклар ўртасида йўқ ердан муаммо ясаб олган Ғарбда бугун биздаги оталар ва болалар ўртасидаги яхши муносабат ва меҳр-окибатни кўриб, ҳавас қилишдан ўзга чора тополмай юришибди...

Абдуллоҳ НОДИРОВ.

ВИЖДОН – АЛЛОҲНИНГ НУРИ

Одамлар билан муносабатларда «Виждонинг борми, виждонингга қарши борасанми», «виждонсиз» деган гапларни кўп эшитгансиз. Шунда «Виждон ўзи нима?» деган савол туғилган бўлиши ҳам мумкин. Ғарб олимлари наздида виждон кишилиқ жамиятидаги ва атроф-муҳитга муносабатдаги инсоннинг ўзини тутишдаги ахлоқий масъулият туйғусидир. Улар буни ифодали қилиб узок вақт пардозланган, силлиқланган, босимга қўйилган, ишлов берилган, печда қуйдирилган мис буюмга ўхшатишади. Виждонни ҳам ижтимоий ўзаро таъсир шароитида шаклландиган ва сайқалландиган туйғу, жамият фаровонлиги даражасига қараб ўзгариб турадиган нарса ҳисоблашади. Улар наздида виждон – ижтимоий ҳаётда шаклланган дўқ-пўписа ва тақиклар ҳокимиятидир. Лекин бу гаплар ҳақиқат эмас!

Ҳақиқатда эса виждон инсон табиатига Аллоҳ таоло юборган нурдир. Бу шунингдек, кўрсатма, далил-исбот ҳамда биз билан туғиладиган ва бизни ҳидоятга йўловчи компас, маёқдир. Ижтимоий тараққиётнинг барча давларида бу компаснинг ойнаси ялтираб, сайқалланиб боради. Бунинг рад этиб бўлмайдиган далиллари бор.

Ҳайвонот оламига бир назар ташланг: бу ерда жамият ҳам, ижтимоий онг ҳам йўқ. Лекин ҳожат ушатган мушукни кузатсангиз, у ишни бажариб бўлгач, ахлатини кўздан яшириш учун типирчилаб-айланиб қолади. У бу қилиқни қайси мушуклар жамиятида ўрганган, у ахлатни бошқа тоза нарсалардан қандай ажратади?

Ёки мушук стол устидаги балиқни ўғирлаган ҳолатни кузатинг: уни жиноят жойида қўлга тушириб, урмоқчи бўлсангиз, айбини «сезиб», қўзларини юмиб олади. Ёки болалар билан ўйнаётган мушук тасодифан вазани синдириб қўяди ва «ишни пачава қилиб қўйганини» тушуниб, тезда стол тагига яшириниб олади. Буларнинг ҳаммаси «виждон» деб аталмиш туйғу борлигини исботлайдиган маълумотлардир. Мушуклар оламида ана шу туйғуларни тарбиялайдиган жамият йўқ. Бизга умуман «мушуклар жамияти» деган тушунча мутлақо нотаниш.

Каптарлардаги эр-хотинлик садоқати, отнинг олийжаноблиги, унинг ўз эгасига садоқати ва умрининг охиригача унга боғланиб қолиши, арслоннинг мағрурлиги, унинг ҳеч қачон ўз қурбонига орқасидан келиб ташланмаслик одати, туянинг уятчанлиги, бегона назарни сезган заҳотиёқ урғочиси билан қўшилишни тўхтатиб қўйиши... Ҳайвонот оламиндан бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Улар бу одатларни қаерда, қайси ҳайвонлар жамиятида ўрганишган?

Қоҳира сиркида содир бўлган мана бу ҳодисани олиб кўринг: Ғазабланган шер ўз ўргатувчиси Муҳаммад Хулувининг орқасидан келиб, елкасига чанг солди ва уни оғир жароҳатлади. Воқеа фожиали тугади – шер ўргатувчи оғир яралардан вафот этди. Шундан сўнг шер овқат емай қўйди. Қафаснинг бир бурчагида кимирламай ётаверди. Овқатга ҳам, одамларга ҳам ҳеч қизиқмай қўйди. Кейин уни ҳайвонот боғига ўтказишди, кўнглини кўтариш учун олдиға урғочи шерни киритишди. Лекин шер шу заҳоти меҳмонини дўппослаб, катакдан ҳайдаб чиқарди. Унинг

тутқунлиги кўп давом этмади, бир куни у гуноҳкор панжасини оғзига олди, қаҳр-ғазаб билан, токи ўзи жон таслим қилмагунича ғажиб ташлади.

Ҳайвонлар ҳам изтироб чекади, қийналади, азобланади, ғамга ботади, қайғуради, гуноҳини ювиш учун ўз жонига қасд қилишгача боради. Шер қайси йиртқичлар жамиятида бу ажойиб қилиқни эгаллаган? Умуман ёввойи ҳайвонлар жамиятида инсонга етказилган оғир жароҳат учун ўзини ўлдиришга қақирувчи қонун бормикин?

Қаршимизда турган бундай олийжаноблик, яхши ҳулқ ва виждонийлик мисолларини ҳатто инсонда ҳам учратиш қийин. Мана шунинг ўзиёқ виждоннинг моҳияти тўғрисидаги моддийонча таъриф ва тасаввурларнинг батамом барбод бўлганини кўрсатиб турибди.

Виждон – ҳар қандай тирик мавжудотнинг табиатига Аллоҳ томонидан жойлаб қўйилган нурлигига ва жамият тараққиётининг барча босқичлари бу илоҳий ёғду устидаги занг ва ғуборларни артиб-кетказиб туришига ва буни дин ҳам тасдиқлашига шакшубҳа йўқ!

Шер ва ҳайвон ўргатувчи ҳодисасини эсланг: мулоқот ва дўстлик шернинг йиртқич қалбини юмшатди ва унда тазарру туйғуларини уйғотди. Шунинг учун у қайғу чекмоқда, чуқур изтиробда, ўз жиноятига тавба қиларкан, у инсонлар каби ғам-аламдан ўзини ўлдиради. Рухсат этилган нарса ҳам аниқ, рухсат берилмагани аниқ. Пайғамбар алайҳиссалом айтганларидай: «Одамлар маслаҳат беришса ҳам, ўз қалбинг билан маслаҳатлаш!»

Биз яхшини – ёмондан, хатони – тўғридан, рухсат берилгани – рухсат берилмаганидан ажратиш учун махсус шариат илмларига муҳтож эмасмиз. Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло ҳар биримизнинг қалбимизга бутун шариатни ва мезон тарозиларини ўрнатиб қўйган. Қалбларимизни моддий оламнинг балчиқ-лойларидан, хирс-нафс зарарларидан тозалаш учун нима кераклигини ижтимоий билимлар ҳассасисиз ҳам кўрамыз, биламиз ва аниқлаймиз. Бу Аллоҳ таолонинг нури, бу нурнинг номи – виждон! Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «Эй мўминлар, агар Аллоҳдан кўрксангизлар, сизлар учун ҳақ билан ноҳақни ажратадиган ҳидоят ато қилур» (Анфол, 29).

Шайх Муҳаммад ибн Абдул Жобир қуйидаги ҳадиси қудсийни келтиради: «Сенинг қалбингда Менинг элчим ва маслаҳатчим туриб, нега Мендан ноумид бўласан?»

Виждон – чин ҳақиқат ва ахлоқий боқиралиқдир. Қотиллик ҳам, шунингдек, ўғрилиқ, ёлғон, зулм, бузуқлик, сўқиниш, беҳаёлик, кўполлик, ёвузлик, мунофиқлик, хиёнат қабилар ҳам ҳеч қачон олийжаноблик бўлолмайди. Буларнинг ҳаммаси – ахлоққа зид нарсалардир ва қиёмат кунигача шундай бўлиб қолажак!

Шунингдек муҳаббат, раҳм-шафқат, ҳақиқат, яхшилик, кечиримлилик, олийжаноблик, саҳийлик каби фазилатлар то еру-осмон ёрилиб кетмагунича, бирорта телба кимса ҳокимиятни эгаллаб, ер юзидан ақл-идрок ғойиб бўлмагунича ҳеч қачон ахлоқсизлик кўриниши бўлиб қолмайди.

(Арабчадан таржима).

XX-XXI асрлар бўсағасидаги Ислом дунёси фақат ушбу дин тарқалган ҳудуд мамлакатларининг ҳамжамияти бўлиб қолмай, балки экстерриториал, ғайримиллий ижтимоий-маданий ва диний-сиёсий воқелик сифатида майдонга чиқди. У сайёрамизда тобора қулоч ёзаётган ва ўз илмий-техник хусусиятини ижтимоий-сиёсий томонга ўзгартириб бораётган глобаллашув жараёнлари марказига айланди.

2001 йил 11 сентябридаги воқеалардан сўнг иш ҳатто АҚШ ва унинг иттифоқчилари томонидан бевосита ҳарбий аралашувларга бориб етди.

Дунёдаги баобруъ сиёсий раҳбарларнинг босим ва баёнотлари ҳамда жаҳон ҳамжамияти ишонтирганидай, дунёни тубдан ўзгартириш, демократиялаш ва либераллаш йўлида Ислом тарқалган мамлакатларга куч ишлатишни ҳам истисно қилмай, буни ташқаридан амалга ошириш, ҳатто ушбу диннинг ўзини ислоҳ қилиш бўйича фаол ҳаракатлар очик намоён бўлмоқда.

Натижада мусулмон оламида бирин-кетин қайноқ нуқталар алангаланяптики, булар ичида Ироқ, Афғонистон, Ливия унча эскирмаган мисоллардир. Воқеаларнинг бундай ривожини, кимдир тўғри топиб айтганидай, “Исломга қарши уруш” деган ном олди.

Бу истилоҳ Ислом дунёсининг оммавий идрокига хос равишда қанчалик эҳтиросли туюлмасин, моҳиятдан унча беҳабарлик кўриниши ҳам эмас. Шу ўринда машҳур сиёсатшунос, АҚШ президентининг миллий хавфсизлик масалалари бўйича собиқ маслаҳатчиси, Исломга самияти борлигига унча ишониб бўлмайдиган Збигнев Бжезинский “Исломга қарши кураш” истилоҳидан АҚШ президенти Жорж Буш сиёсатини ва бу сиёсатнинг 2001 йил 11 сентябридан кейин унга яқин таҳлилчилар белгилаган ғоявий моҳиятини англатиш учун фойдалангани ҳам эътиборга моликдир.

Бжезинскийнинг ёзишича, Буш фикрига кўра “Ислом ичидан ушбу динга хос бўлган аксилғарбий, аксил демократик йўналишга эга ва табиатан ақидапарастлик экстремизмига мойилдир” ва у “Америкага террорчилик ҳужуми қилиш учун замин яратади”.

Уларнинг фикрича, “Муаммо илдизи Ислом маданияти ва ҳатто фалсафаси заминига жойлашган. Бу эса, Ғарб тамаддуни томонга улкан хавф йўналтирилган ва бу худди шу каби улкан аксилисломий ҳаракатларга чорлайди, демакдир” (З. Бжезинский. “Танлов: дунёга ҳукмронлик ёки глобал устунлик”, М. 2005 й., 45, 119-120-бетлар).

Бу сўзларни бундан бир неча йил олдин АҚШнинг собиқ Давлат қотиби ва америкалик йирик геостратеглардан бири Генри Киссинжер ҳам Ироққа қилинган босқинчиликнинг ҳақлигини исботлай туриб Россия телеканалига берган суҳбатида деярли айнан такрорлаган эди. Унинг фикрича, 11

сентябр воқеалари ортида Саддам Хусайн турмаган эди, бироқ у ўз сиёсати билан дунёда террорчилик учун зарур бўлган қулай муҳит яратди.

Аммо Исломга қарши уруш авж олишининг бундан бошқа ҳам бир талай сабаблари бор. Булар ҳақида очик гапирилмайди, лекин улар тобора ойдинлашиб борапти. Ушбу сабаблар қуйидагилардир:

1. СССР парчаланганидан кейин ва унга боғлиқ ҳолда жаҳон тараққиётининг янги либерал усули, капиталистик интернатсионаллашувнинг умумжаҳоний тус олиш (глобаллашув) хусусияти ва АҚШнинг ягона кучли давлатга айланиши натижасида мусулмон олами, агар шундай дейиш жоиз бўлса, Ғарб дунёси ва унинг стратегик манфаатлари қаршисида ёлғизланиб қолди. Шу муносабат билан Ғарб тарафидан ўз манфаатлари йўлида мусулмон оламига босим ва таъсир ўтказиш микёслари сўзсиз кучайди.

2. Биздаги ва хориждаги барча мутахассисларнинг умумий фикрига кўра, Ислом тарқалган ҳудудлардаги мамлакатларда авторитар тузумларнинг порахўрлик даражаси дунёда энг юқори бўлгани туфайли минтақа ва жаҳон ҳамжамияти тараққиёти умумий йўли ва таъмоилларидан фарқлидир. 1990 йиллар бўсағасида мусулмон дунёсида ҳукмрон элитани алмаштириш жараёни бошланди ва бу қутилмаган самараларни ҳам бериши мумкин. Лекин бу жараён ҳозир жуда мураккаб ва оғриқли кечяпти. Жаҳоннинг етакчи сиёсатдонлари воқеалар ривожининг ўзларига мақбул бўлмаган тусга кириб кетишига йўл қўймаслик учун назоратни батамом ўз қўлларига олишга интилишмоқда.

3. Ғарбда Ислом асосан тараққиётнинг ҳар қандай фойдали дастурига бир тўғанок, маркеча таъбир билан айтганда, “ишлаб чиқаришнинг осийча усули”га усткурма, қандайдир бир хил, қотиб қолган, доимо назорат қилиб, тўсиб турилиши ва имконияти туғилса йўқ қилиниши лозим бўлган феномен сифатида қабул қилинади.

Бундай фикрларни бошқа кўплаб таҳлилчилар ва мутахассислар ҳам айтишади.

Ғарбнинг бу соҳада тутган йўли устозлик ва айни пайтда назоратчиликдан иборат.

4. Ислом ҳаётнинг барча жабҳаларини тартибга солишнинг ахлокий-маънавий жиҳатларинигина эмас, балки қадриятлари ва дунёқараши тизимининг тақлиф этилаётганидан ҳам аълороғига эғалиги учун энг аввало АҚШнинг янгича либераллаш ва тубдан ўзгартириш, яккахокимлик интилишларига тўсқинлик қилмоқда.

Бу эса, жаҳондаги “умуминсоний қадриятлар” устига қурилган янгича либерал тартибнинг, Ғарбнинг ўз табиатида кўра оммавий саналган маданияти маҳсулотларини истеъмол қилиш ва қайта ишлашнинг бутун режасини бузиб юборяпти.

Замонавий услубдаги глобаллашувни гарблаштириш ва «анъанавий» кадриятларни «замонавий»лари билан алмаштиришни назарда тутувчи тубдан қайта ўзгартиришсиз англаш қийин. Ислом эса бундай лойиҳага мутлақо мос келмайди.

Ислом дунёсида инсон шахсиятини дин, анъаналар, оила, тарих ва жамият шакллантиради. Глобаллашув эса буларнинг ҳаммасини «оммавий маданият» билан алмаштиришга, яъни, назорат қилиниши мумкин бўлган янги инсон шахсиятини шакллантиришга уринади.

Устига-устак бундай одамнинг ўзи ушбу тузумнинг иштирокчисига айланади ва унинг қонунларига асосланган ўз фаолиятида тузумни қўллаб-қувватлайди, мустаҳкамлайди ва ривожлантиради.

Шу муносабат билан тўқсонинчи йиллар бошида «тарихнинг интиҳоси»ни, яъни гарб либерал-демократик кадриятларнинг тўла галабасини эълон қилган америкалик етакчи таҳлилчилардан бири Фрэнсис Фукуяма бундай дея таъкидлаган эди: «Афсуски, биз қаршисида турган асосий тўқнашув тушунчаси анча кенгрок ва фақат у террорчиларнинг кичикрок гуруҳларинигина эмас, балки радикал исломчилар ва мусулмонларнинг бутун жамоасини камраб олади. Улардаги диний ўхшашлик бошқа барча сиёсий кадриятларни ювиб кетади» (Ф. Фукуяма. «Тарих яна бошландими?», «Огонек», 2002 йил 2 декабр, М.)

Бу ерда Фрэнсис Фукуяма айтаётган «диний ўхшашлик» ҳар қандай мусулмон учун аниқ ифодаловчи саналади, чунки бу мусулмон этиқодининг ажралмас қисми эканига эътибор қаратиш лозим бўлади. У мазкур гапи билан «асос тўқнашув» бугун айнан Ислом ва у тарқалаётган дунё ўртасидадир, демокчи бўлади.

Америкалик бошқа бир мўътабар сиёсатшунос, Гарвард университети қошидаги Ж. Олин номидаги стратегик тадқиқотлар институти директори, «тамаддунлар тўқнашуви» ғояси муаллифи Самуэл Хангтингтон ҳам шунга ўхшаш хулоса чиқаради.

Унинг илмий ишларида бугунги кундаги энг муҳим дунё муаммоларидан бири Ислом шиори остидаги террорчилик ёки экстремизмда ва ҳатто Ислом ақидапарастлигида ҳам эмас, балки Исломнинг ўзидадир, деган фикрни учратиш мумкин.

Шу муносабат билан Исломнинг ўзини ислоҳ қилиш, қандайдир «мўътадил Ислом»ни яратишга уриниш ишлари анча фаоллашди.

5. Бошқа томондан Ғарбда тўртинчи Интернатсионал ва маочиликнинг «жаҳон коммунистик инқилоби» лойиҳаси инқирозидан кейинги ҳозирги шароитда Ислом, аниқроғи унинг сиёсий таълимоти «жаҳон инқилоби» ғояси учун ниқоб бўлишидан хавфсирашяпти.

Россиялик сиёсатшунос Борис Межуев бундай таъкидлайди: «Айнан шу ниқобнинг танланиши сабаби, афтидан, Исломнинг дин сифатидаги хусусиятлари билан жуда кам даражада ҳисоблашишдадир. Асосий масала шундаки, марказдан узоқдаги халқларни оламшумул камситиш Ислом дунёсини махсус маданий усулда ҳўрлаш билан бир хил чиқиб қолди.

«Жаҳон инқилоби»нинг айнаи ниқоби афзаллиги яна шундаки, Исломнинг тамаддун сифатида «ядро» давлати, геосиёсий таъсир ўтказа оладиган ва шу сабабга кўра

Ислом ўзининг тарихий тақдирини боғлайдиган қудратли салтанати бўлмаган. Агар Исломнинг обрўсини диннинг барча мухлислари эътироф этадиган худди шундай давлати, ўзининг Учинчи Рими бўлганида эди, у билан қандайдир шартномалар тузса бўларди. Лекин ҳамма муаммо шундаки, Исломда бундай давлат йўқ ва бу нарса мазкур динни дунё тартибини тубдан ўзгартиришни истаган қучлар қўлида яхшигина қурол қилиб қўяди» (Б. Межуев. «Политический журнал», 42 (45)-сон, 2004 йил 15 ноябр).

6. Ислом тарқалган худудларга эътибор кўп жиҳатдан унинг иқтисодий ва хомашё салоҳияти билан боғлиқдир. Ушбу салоҳият турли-туман сабабларга кўра, шу жумладан айнан мусулмонларнинг айби билан ишга солинмаётир.

Фақат араб дунёсида кишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг майдони 500 миллион гектар атрофида. Бундан атиги 70 миллион гектаридан, шу жумладан сугориладиган ерларнинг 10 миллион гектаридан фойдаланилмоқда, холос.

Сув захиралари деярли 390 миллиард кубометрни ташкил этади, бундан фақат 175 миллиардигина ишлатилади.

Дехқончилик самарадорлигини салгина яхшилаш ҳар йили 200 миллион тоннагача ғалла йиғиб олиш имконини берган бўлур эди, ҳозир эса атиги 27 миллион тонна ҳосил олинади.

Нефт араб давлатларининг умумий хазинасига ҳозирги 84 миллиард ўрнига йилига 300 миллиард долларгача маблағ тушириши мумкин. Яна шуниси муҳимки, яқин келажакда куррамизнинг бошқа минтақаларида нефт тугаши натижасида Ислом дунёси деярли нефт яқинҳокими (монополисти) бўлиб қолади. Ҳозирги пайтнинг ўзидаёқ Яқин Шарқнинг нефт захиралари жаҳон нефтининг учдан икки қисмини ташкил этади. 1997 йил кўрсаткичларига кўра, Яқин Шарқ мамлакатларининг нефт захиралари жаҳондаги умумий нефтининг 65,2 фоизини ташкил этди. Таққослаш учун маълумотлар: Шимолий Америка жаҳон жами нефтининг 8,3 фоизини, Марказий ва Жанубий Америка мамлакатлари – 7,6, собиқ Совет Иттифоқи мамлакатлари – 6,4, Африқо – 6,4, Осиё ва Тинч океани ҳавзаси – 4,1, Оврупа мамлакатлари эса атиги 2 фоизини беради (British Petroleum Statistical Review of World Energy, London, 1997, стр. 4).

Қайта тикланмайдиган энергия ресурслари устидан назорат муаммоси умуман куррамиздаги вазиятни тўғри англашда ўта муҳим омил ҳисобланади. Мутахассисларнинг турли тахминларига кўра, Ердаги нефт ва газ захиралари бир неча ўн йилларга етади, холос. Агар энергиянинг янги манбалари очилмаса, жаҳон иқтисодиётини жиддий муаммолар кутиб турибди.

Шу муносабат билан жаҳон сиёсатининг катта ва кичик ўйинчилари нефт ва газ захиралари устидан назоратни қўлга олишга интилмоқда. Бугунги кунда можаро ва тўқнашувларнинг асосий майдони айнан асосий нефт захиралари жойлашган худудлар бўлаётгани бежизга эмас.

Шу жиҳатдан «Янги юз йиллик учун АҚШ миллий хавфсизлиги стратегияси» (A national Security Strategy For a New century, 1998, Wash, 1998 г.) расмий ҳужжатида табиий ресурслар тугашининг умумжаҳон келажаги мутлоқ Қўшма Штатларнинг хавфсизлиги нуқтаи назаридан кўриб чиқилгани эътиборга молик.

“Бошқа мамлакатларнинг” ўз табиий ресурсларидан қўлланмаган ҳолда фойдаланишлари эҳтимоли миллий манфаатларга хавф тарзида баҳоланади. Шу тариқа Вашингтон бутун дунё табиий ресурсларини ўзининг муҳим ҳаётий манфаатлари тоифасига киритади. Бунинг устига ўша “Стратегия” муаллифлари АҚШ бу манфаатларни ҳимоя қилиш ҳамма ишни қилишга, шу жумладан, зарур бўлиб қолганида ўз ҳарбий қудратини “катъий ва бир томонлама” қўллашга ҳақли, деб ҳисоблашади.

7. Ислом тарқалган ҳудудлар глобал геосиёсий зиддиятлар марказига тушиб қолди. АҚШ бошқа барча куч марказларини ортда қолдириб, стратегик жиҳатдан бу муҳим минтақада тобора кўпроқ ўрнашиб оляпти. Чунки бу ҳудудлар устидан назорат ўрнатилиши Оврупа, Осиё ва Африка, Атлантика, Ҳинд ва Тинч океанларини туташтирувчи йўللарни назорат қилишни таъминлайди.

Шу муносабат билан Самир Амин бундай ёзади: “Глобал иқтисодиётда АҚШ улуши бир неча ўнйилликлар мобайнида камайиб бораётган. Лекин шунга қарамай, дунёдаги жами қурол-яроғнинг тенг ярми Америка ҳиссасига тўғри келади. АҚШ Ғарбий Оврупа, Япония ва Лотин Америкасининг айрим йирик мамлакатларидан фарқли ўлароқ саноатнинг на “анъанавий”, на янги тармоқларида иқтисодий ўсишга эришмаётган. Шунинг учун Қўшма Штатлар иқтисод соҳасидаги муваффақиятсизликларини ўзининг ҳарбий имкониятлари билан қопламоқчи бўлаётган. Бу режани амалга ошириш учун биринчи ҳужум майдони ҳам тайёрлаб қўйилди: бу Болқондан Ўрта Шарқ ва Марказий Осиёгача қўзилган ва мусулмон мамлакатларини ҳам қамраган минтақадир. АҚШ бу минтақани биринчи ҳужум учун танлагани бежизга эмас: у шу йўл билан Ягона Оврупа, Россия, Хитой ва Ҳиндистон каби супердавлатлар, яъни ўз рақобатчиларининг шаклланиш жараёнига тўсқинлик қилмоқчи. Америка бу мамлакатларнинг жаҳон айвонида мустақил куч-қудрат марказлари бўлишларига ҳалакит беришга интиломда.

Ироқнинг ҳужум объекти сифатида танланиши унинг Қўшма Штатларнинг маданий душмани бўлмиш минтақанинг марказида экани билан белгиланади. Бу танловни тамаддунлар можароси деб бўлмайди. Бу содда тушунчаларнинг бирортаси ҳам ҳақиқатга тўғри келмайди, гап фақат бу минтақанинг халқаро тизим занжиридаги бўш ҳалқа эканида. Айнан шу минтақага ортидан кучли жавоб зарбаси келишидан қўрқмай ҳужум қилиш мумкин”.

Қўшма Штатлар томонидан Яқин Шарқни қайта тузиш амалга ошириш бир неча лойиҳалар асосида, шу жумладан, сиёсий, иқтисодий ва маданий соҳалардаги бир қатор тадбирларни ўз ичига олган “Қатта Яқин Шарқ” лойиҳаси доирасида режалаштирилмоқда. Бу режалар АҚШнинг халқаро тартибларни ўз раҳбарлиги остига олиш доирасида мусулмон дунёсининг ягона ҳўжалигини шакллантириш бўйича олдинги лойиҳаларидан ўсиб чиқди.

Йигирма биринчи асрда Яқин Шарқнинг барча минтақаларини бошқаришнинг қўмондонлиги вазифаси гоҳ “Исроил”га, гоҳ бошқа айрим марказларга топширилади.

8. Дунёдаги мусулмон аҳоли сонининг ўсиши, энг аввало кўп туғилиш ҳисобига қўпайиши ва яна бир жиҳатдан Исломга қириқчилар сонининг ортиши Ғарбда жиддий хавф туғдирмоқда. Чунки бу нарса кизикконликка бориб, гоҳ йўлида ҳамма нарсага тайёр ёшлар ва ўсмирларнинг

бошқариб бўлмайдиган ҳаракатларига олиб бориши мумкин.

Умуман Ислом дунёси эргашувчилари даражасининг юқорилиги билан қўрқитмоқда. Сотсиолог олимлар йигирма биринчи асрда Ислом бошқа динларга қараганда тез тарқалишини таъкидлашапти. Ҳозирнинг ўзида мусулмонлар сони 1,2 – 1,4 миллиардга етган, бу рақамнинг йилига тахминан 2,75 фоиздан қўпайиши кутилмоқда. Бу маълумотларни протестантларнинг Исломга хайрихоҳлиги ҳам бўлмаган “Худо учун яшаш” номли наشري келтиради.

Бошқа маълумотларга қўра, 2025 йилга бориб дунёдаги мусулмонлар сони бутун инсониятнинг 30 фоизини ташкил этади (А. Уткин. “Мировой порядок XXI века”, М., 2001 й. 433-бет).

Бу ўринда БМТ маълумотларини ҳам эътиборга олиш ортиқчалик қилмайди. Уларга биноан 2020 йилга бориб аҳолининг энг кўп ўсиши асосан мусулмон мамлакатларида кузатилади. Булардаги ёшлар ҳиссаси 57 фоизни ташкил этади, аммо уларнинг ижтимоий муҳитга уйғунлашиб кетиши учун етарли шароит бўлмайди. Бунинг устига Оврупа ва Шимолий Американинг тубжой аҳолиси камайиб кетади ва қарийди (Қаранг: «UN, Population Division, Department of Economic and Social Affairs» // «World Population Prospects: 2000 Revision». – 02.2001. New York).

9. “Совуқ уруш” тугаганидан кейин Ғарбга, энг аввало АҚШга геосиёсий душман тимсоли керак эди, чунки шуни баҳона қилиб ресурсларни ўз манфаатларини ҳимоя қилишга сафарбар этиш имкониятини топиш мумкин бўларди. Бир пайтлар Англия Бош вазири Маргарет Тэтчер НАТО қўшилмасини асраб қолиш заруриятини асослаш мақсадида: “Ғарб тамаддунига коммунизмдан ҳам каттароқ хавф бор ва бу Исломдир”, деган эди.

10. Жаҳон сиёсатининг етакчи ўйинчиларини анъанавий Ислом тарқалган ҳудудларнинг портлаб кетиш хавфи ҳам қўрқитади. Чунки улар наздида бу нарса Ер қуррасининг катта қисмини пароканда қилиб ташлашга етарлидир. Бунинг устига бу минтақаларда уларнинг манфаатлари мос келса ҳам, кўп ҳолларда тўқнашиб туради.

11. Исломда клерикал уюшма (мамлакат сиёсий ва маданий ҳаётига таъсир ўтказувчи оқим) ва ягона бош руҳоний тизимининг йўқлиги ҳам ташвишга солади. Чунки умумжаҳоний элита томонидан Ислом дунёсини бошқарилишини пировард мақсад қилган сиёсий ўйинларни ташкил этишда бунга “суяниш” мумкин бўлур эди.

12. Ислом рибонинг (судхўрликнинг) барча шакллари, яъни фоизга қарз бериш, молиявий найранглар асосига қурилган иқтисодиётни қатъиян рад этади. Бу билан у бутун умумжаҳон (глобал) иқтисод тизимига ўзини қарши қўяди.

13. Исломнинг бесоқолбозлик каби иллатларни кескин қоралаши ҳам айрим юқори мартабали доираларда жиддий безовталиқ пайдо қилади. Сиёсатдаги хизмати тобора катталашаётган бу омилни ҳам эътибордан четда қолдириш ярамайди.

Назаримизда, Ғарб дунёсининг Исломга қарши кенг қўламда уруш бошлашига сабаб бўлувчи омиллар ана шулардан иборат. Яна ким билади дейсиз, балки Ғарбнинг ғашига тегаётган нарсалар фақат шуларгина эмасдир?!

Абдуллоҳ Ринат МУҲАМЕДОВ
(“Ансор.ру.” сайтидан).

АҚЛ КЎЗИ БИЛАН БОҚИНГ...

ТАРИХ САБОҒИ

Ёзувчи Фозил Зоҳиднинг келтиришича, 1873 йилнинг 29 май куни Хоразм тарихи саҳифасига қора ҳарфлар билан ёзилди. Босқинчиларнинг ҳарбий юришлар ва қирғинбаротлар оловида тобланган кўпсонли қўшинлари хонлик пойтахти Хива қалъасига бостириб кирди, муқаддас жойларни оёқ ости қилди, асосий зарба диний ва миллий қадриятларга қаратилди.

Тарихий манбаларда келтирилишича, қалъани истило қилишда 44 та замбарак, бошқа ўт очиш қуроллари ишга солиниб, масжид-мадрасаларга, мақбара ва минораларга қарата ўқ отилган. Жума масжидига тўп отилган пайтда масжид минорасида азон айтаётган муаззин овози янграган. Шу куни олов халқасида қолган 17 та масжидда жамоат бўлиб намоз ўқилган. 22 та мадрасада машғулот давом этган. («Мусулмонлар тақвим китоби», 1999 йил, 4-чорак).

СЕРГАК МУАЗЗИНЛАР

Шош шаҳри тўкинлиги, ширин суви, мўътадил иқлими, мунтазам ёмғирлари, боғ ва экинзорлари билан шуҳрат топган йирик мусулмон шаҳарларидан биридир. Ривоят қилишларича, қандайдир мажусий турklar шаҳарни тунда босиб олади ва фурсат ўтказмай уруш олиб бориладиган жойларни белгилаб қўйишни режалайди. Тонгга яқин улар атрофдаги миноралардан тарқалаётган аллақандай овозларни эшитиб қолишади. Бунинг нималигини сўрашганида муаззинлар эрталабки намозга азон чақиришяпти, деган жавобни олишади. Тонг отгунча шаҳарнинг ҳамма жойидан басма-басига азон товушлари эшитилиб турди. Унда (Шошда) тўрт минг жомеъ масжиди бор эди, ҳар бир жамоа олтмиш ёки етмиш хонадоннинг одамларидан иборат эди. Улар бу хабарни эшитиб, ваҳимага тушишади ва шарманда бўлмай туриб қочиб қолишни афзал кўришади. Бунга Шош муаззинларининг туни билан сергак ҳолда тўхтовсиз азон чақирганлари сабаб бўлди. (Абул Фазл Жалолиддин Қарший, «Мулҳакот ас-сурах», қўлёзма, 98-бет).

«МОВАРОУННАҲР ХАРОБ БЎЛҒУСИДИР»

Ўн бешинчи асрнинг саксонинчи йилларида Андижонда турган Муҳаммад Амин Султон ибн Наврўз Аҳмадхоннинг мактубидан: «...сониян ул ҳазрат замирига равшан бўлғайки, агар биргалашиб олди олинмаса, қадим замонлардан бери бутун дунё ҳаваси ва ҳасадини қўзғаб келган Мовароуннаҳр аслида бир аждод авлодлари бўлмиш оға-инилар ва қариндошлар ўртасидаги низо-хунрезликлар туфайли хароб бўлғусидир. Агар низолар кучайгудек бўлса, афсус ва надоматлар фойда бермагай. Ул ҳазрат бандаларидан садоқатли дўст сифатида илтимосимиз шулки, саъй-ғайрат кўргузиб, низо-адоват оға-иниларининг дўстлиги ва иноқлиги, мусулмонлар орасида осойишталик ва фаровонлик мубаддал бўлса..., мулозимлар орасида энг мартабали ва содиқ дўстимиз, қадим мухлисимиз яна сизга муҳим ишлардан сўзлаб берур...»

(Бадриддин ибн Абдуссалом Каширий,
«Равзатур-ризвон ва ҳадиқат ул-иймон»,
қўлёзма, ЎРФАШИ кутубхонаси).

ШАРОБНИ КИМ ЎЙЛАБ ТОПГАН?

Қадимий Эрон ҳукмдори Жамшид Жамнинг номи биринчи бўлиб шаробни ўйлаб топган киши сифатида тарихда қолган. Жамшиднинг шаробни ўйлаб топиши бундай содир бўлган:

У бир куни ов қилиш учун аъёнлари билан тоққа йўл олди. Кетаётиб тасодифан ғарқ пишиб ётган узумзорга дуч келди. Узумдан тердириб, ачитқисини ўлимга маҳкум қилинган қотилларни кўпроқ қийнаб ўлдириш учун уларга беришни буюрди. Унинг фармониغا биноан ачитқидан сиқиб олинган шарбатни ўлимга маҳкумларга зўрлаб ичиришди. Шунда маҳкумларнинг бири қаттиқ уйқуга кетди. Бир қанча вақт ўтганидан кейин уйғониб, ўзига келди ва яна озгина ичиришларини сўради. Иккинчи марта шаробга тўйиб олгач, хурсандчиликдан кўзлари завқ-шавқ билан порлай бошлади. Бу ҳолатни ҳайрат билан кузатиб турган Жамшид шарбатдан татиб кўришга жазм этади. Ундан кейин аъёнлар ҳам ичиб кўришади. Ҳаммалари ичкиликнинг кайфи билан эс-хушларини йўқотишади.

Шундай қилиб, ҳукмдорнинг барча маросимларида узумдан тайёрланадиган ичимликлар ичиш одат тусига кирди. Ҳар гал дастурхон тузалиб, Жамшид ёронлари билан давра қураб экан, албатта маст бўлиб, вақтичоғлик қилишар эди. Унга «Жам анъанаси, Жам маросими» номини беришди.

Жамшид Эронда зардуштийлардан ҳам олдин шароб ичиш маросимини ўтказган, йиғинларда турли хил ичкиликлар билан фуқароларини «сийлаган». Аста-секин шароб ичиш урфга кириб, инсонлар шаробхўрлик ва мастлик балосига йўлиқишган, ахлоқсизликка юз тутишган. Ўлкада бора-бора жирканч ва қабих бир ҳаёт тарзи вужудга келган.

Кейинчалик асма дарахтининг узумлари ажратиб олиниб, ачитқисидан тайёрланган шароб кўшни халқларга ҳам тарқатилган. Қадимги мисрликлар, ибронийлар, юнонлар шу тариқа ичкиликка мубтало бўлишган эди. Бора-бора Ҳиндистон, Рум, Хитой, Арабистон, Шом (Сурия), Мисрда турли кўринишларда ичкиликлар пайдо бўлди, инсоният мастлик ва хорлик сари шиддат билан кета бошлади.

Асрлар ўтиб, Жамшид базмлари тилларда дoston бўлган («Базми Жамшид» ибораси ҳатто бизда ҳозиргача ҳам ишлатиб келинади). Инсонлар бир-бирларини шароб билан сийлаб, ўша базмларни ёдга олишган, ичкилик мажлислари, зиёфатлари уюштириб, гуноҳларга ботишган. Шу тариқа шаробни ўйлаб топган Жамшид Жамнинг номи одамлар орасида машҳур бўлиб кетган. Майхўрлар доим Жамнинг шарафига ичишган, уни хотирлаб, май қадахини «Жоми Жам» деб номлашган. Майпараст шоирлар уни шарафлаб, ашъор ёзишган, инсонлар орасига ёмонлик уруғларини сочишган, қанча авлодларни разолатга бошлашган (Мухаммад Камол. «Барча ёмонликларнинг боши» китоби, 21-23-бетлар).

БОШҚА ДИНЛАР ҲАМ ҚАЙТАРГАН

Ароқхўрликнинг нақадар зарарли иллат экани ва бу нарсани динимизда қаттиқ қоралангани ҳақида журналимизнинг олдинги сонларида ёзган эдик. Бу зарарли ҳолатнинг нақадар катта кўлам касб этаётганини назарда тутиб, унга бошқа динларнинг муносабати ҳақида ҳам тўхталишни истадик:

Ҳозирги пайтда насроний жамиятлари тарафидан эълон қилинаётган Инжил ва Тавротда ҳам ичкиликнинг зарари, ундан насронийларни қайтариш ҳақидаги оятлар ўрин олган. Тавротнинг 10-боби 8-9-қисмларида баён этилгани каби авлиё Юҳанно Инжилнинг 2-боби 8-9-қисмларида бундай дейилади: «Парвардигор Ҳорунга деди: «Сен ва ўғилларинг жамоат чодирига кирганингизда шароб ва мускир (маст қилувчи ичимлик) ичадиганлардан бўлмангиз».

Тавротнинг 20-бобида эса: «Шароб шарманда этади, мускир жанжалкашга айлантиради. Унга мубтало бўлган ақлли эмасдир», дейилган. Тавротнинг 23-боб 20-21-қисмларида: «Сархушлар, вужудини хор қилганлар билан улфат бўлма», деб айтилган.

Шу китобнинг 23-боби 29-35 қисмларида: «Уларнинг ҳолига вой, бу шовқин-сурон, сабасиз жароҳатлар, кизарган кўзлар кимники? Шаробдан ажралмайдиганларники, уни қидириб юрадиганларники. Шаробнинг қизилигига, қадахдаги чиройига ва ажойиб қуйилишига алданиб қолма!.. Охир-оқибатда илон каби чақади, кўзларинг, қалбинг ёмон нарсаларни сўзлай бошлайди. Денгизнинг ўртасида ёнаётган кеманинг тубида ухлаётган каби бир ҳолатга тушасан», дейилади. (Таврот ва Инжилнинг 1885 йилги туркча нашридан).

Ато ибн Ёсир айтади: «Бир киши Каъбул Ахбордан «Ароқ Тавротда ҳаром қилинганми?», деб сўради. У: «Ҳа», деди ва Қуръони каримнинг Моидаси сураси 90-оятини ўқигач, деди: «Тавротда бундай ёзилган: «Биз ботилни йўқ қилиш учун Ҳакимни нозил қилдик ва у билан бекорчи ўйинни, ноғорани, сурнайни ботил қилдик ва ароқни ҳам. Ароқ ичувчига вайл азоби бўлсин! Аллоҳ улуғлигига ва иззатига қасам ичдики, (банда) бу дунёда ундан тўхтамас, у қиёмат кунини чанқок бўлади. Мен уни ҳаром қилганимдан кейин тарк қилса, Мен уни Ҳозират ул-қудусда суғораман». «Ҳозират ул-қудус нима?» деб сўралди. У айтди: «Қудус – Аллоҳ, ҳозира эса жаннатдир».

ИЙМОН ҲАЛОВАТИ

(МУСУЛМОН ЙИГИТНИНГ КУНДАЛИГИ)

Ёзувчи Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН “Иймон ҳаловати” деган янги асарини ёзиб тугатди. Унда залолат йўлларида адашиб юрган бир йигитнинг ҳидоятга кириши воқеаси, бунга олиб келган омиллар ҳақида ҳикоя қилинади. Журналимизнинг бугунги сонидан бошлаб шу асарни давомли бериб борамиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: **«Албатта Аллоҳ жисмларингиз ва суратларингизга эмас, қалбларингизга қарайди».**
(Имом Муслим ривояти).

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм.

Агар менга «йигирма тўрт ёшингда қарашларинг, эътиқодинг, ҳаётинг бутунлай ўзгариб кетади, бунга уйингда ишлаган бир курувчи уста сабабчи, туртки бўлади», дейишганида, гапнинг рост, асло ишонмаган бўлар эдим. Одам бу ёшда ўсмирликнинг беқарор орзу-ўйларида, ҳамма нарсага ҳавойи муносабатларидан хийла узоқлашади. Дунёқараши анча шаклланган, оқ-қорани таниган, тансиқ балоғат дамларининг наъшу намосини сураётган бўлади. Мен ҳам тенгдошларим қатори йигитликнинг беташвиш, завқ-шавққа тўла, эрк-истаклар ва орзуларга биров дахл қила олмайдиган шодмон палласида эдим. Сўнг эса... Кейин бир кечанинг ичида ҳамма нарса ўзгариб кетди. Келинг, яхшиси барини бошидан сўзлаб берақолай...

Бундан бир йил муқаддам ҳуқуқшунослик институтининг бакалавр дипломи билан шаҳар судида ижрочи бўлиб иш бошладим. Институтни тугаллаш арафасида ўзимни прокуратура, ҳеч бўлмаганда ички ишлар бўлими терговчиси сифатида тасаввур қилиб ёрқин умидлар, ширин ҳаёлларга қўмилиб-чўмилиб юрган эдим. Аммо уйга қайтиб, бир оз дам олгач иш ахтаришга киришдим барча орзу-умидлар чиппакка чиқди. Ё дунёни адлия ходими босиб кетган, ёки ишга киришнинг нимадир сирлари, мен билмаган қандайдир тартиб-қоидалари бор эди. Ҳарқалай, етти марта ишга жойлашишга қилган уринишларим барбод бўлди: бирида иш йўқлигини, бошқасида ҳали тажрибасиз эканимни рўқач қилиб тиржайиб туришаверди. Ҳаттоки йирик комбинат директори бўлиб ишлайдиган дадамлар ҳам бир иш чиқара олмай, мени ношудликда, омадсизликда, беғамликда айблаб, нукул сўкинар эдилар. Охири бир амаллаб суд ижрочилигига жойлаб қўйдилар. Раиснинг айтишича, бир-икки йил иш ўргансам, ўзига ёрдамчи қилиб олар эмиш.

Ўзи ҳаётда омади чопмаган одамларданман, шекили. Ишга жойлашим қанчалик оғир ва қийин кечган бўлса, ўқишга киришим ҳам шунчалик жанжалли, серғалва бўлган эди. Аввалига дадам билан онам келажакда ким бўлишим ҳақида тортишиб, ғижиллашиб қолишди. Онам ҳозирги шароитда энг баобрў ва сердаромад иш шифокорлик эканига маҳкам ёпишиб олдилар, тиббиёт институтига киришга тарғиб қилишдан чарчамадилар. Дадамнинг далиллари бундан-да кучли эди: «Ҳамма нарса пул билан ўлчанадиган бугунги кунда ақлли одам фарзандини ё адлия ходими, ё солиқчи қилади. Мен ёлғиз ўғлимнинг бировнинг қўлига мўлтираб қараб турадиган дўхтир бўлишини хохламайман. «Юридический»га кирса, пулни таҳини бузмай патнисга солиб келишади, ялиниб ташлаб кетишади».

Онамнинг биттагина ўғилларини олис Тошкентга юбориб қўймасликлари, ўша «юридический»га киритиш учун бир жомадон пул кераклиги, иннайкейин бу касб менинг феъл-атворимга мос эмаслиги ҳақидаги даъволари ҳам инобатга ўтмади. Икковлари уришиб, бир ҳафтагача гаплашмай ҳам юришди. Аммо негадир ҳеч кимнинг мендан «ўзинг ким бўлмоқчисан, қайси касбни ёқтирасан?» деб сўрагиси келмасди. Ўзим эса институтда ўқишни мутлақо ўйламаётган эдим. Бутун фикри-ёдим техника эди: машина тузатишга ишқибоз эдим. Лекин уйимизда ким ҳам менинг орзу-ниятим билан ҳисоблашар эди? Ҳай, омон бўлсак, кўраверамиз-да!

Мана, талабаликни ҳам эсон-омон бошлаб юбордим. Имтиҳонлардан бир амаллаб ўтган эдим. Дадам пойтахтга икки марта келиб, кимларгадир учрадилар. Ҳатто бир гал «Зарафшон» ресторанида зиёфат ҳам беришди. Негадир мени чакиришмади. Шофёримиз Анвар ака хизмат қилиб турди. Тест синовлари бўлган куни домлаларнинг сирли жилмайишларини, жавобларимга қараб индамайгина бош силкиб қўйишларини кўриб, кўнглим хотиржам бўлди. Киришимга ишонар эдим...

ҚУДДУС АМАКИНИНГ САБОҚЛАРИ

UCHINCHI SABOQ

FARISHTALAR HAQIDA

ФАРЗАНДЛАРИНГИЗГА ЎҚИБ БЕРИНГ

Assalomu alaykum, shirindan-shakar dilbandlarim! O'tgan mashg'ulotda berilgan kalimani yodlab bo'ldingizmi? Qani, aytib bering-chi! Barokalloh! Juda yaxshi yodlabsiz.

Endi sizga Allohning farishtalari haqida gapirib beraman. Ehtimol, bobo yoki buvingizdan, ota-onangizdan «farishta» so'zini eshitgandirsiz? Ulami «malaklar» ham deyishadi.

Farishtalar yer ustida, osmonda va yeru osmon oralig'ida uchib yurishadi. Unda nega bizga ko'rinmaydi deya sizmi? Bunga hayron bo'lmang. Masalan, biz havodan (kisloroddan) nafas olamiz, lekin uni ko'rmaymiz-ku! Elektr quvvatidan uydagi lampochkalar yonadi, ammo elektrni ko'rmaymiz-ku! Radio to'lqini antenna orqali kelib gapiradi, biroq uni ham ko'rmaymiz-ku! Shunga o'xshab farishtalar ham nurdan yaralgani uchun ko'zimizga ko'rinishmaydi. Lekin biz ularni ko'rmasak ham borligiga ishonamiz.

Farishtalar Allohning buyruqlarini bajarishadi. Ular ovqat ham yemaydi, uxlamaydi, so'zlashmaydi. Yomon ishlarni qilishmaydi. Doimo Allohga ibodat (xizmat) qilishadi. Ularning soni shunaqangi ko'p-ki, buni Allohdan boshqa hech kim aytib berolmaydi. Farishtalarning eng ulug'lari to'rtta: Jabroil, Azroil, Mikoil, Isrofil. Jabroil Allohning buyruqlarini payg'ambarlarga etkazadi. Azroil odamlarning jonini oladi. Mikoil Alloh bergan rizqni odamlarga taqsimlaydi. Isrofil qiyomat bo'lganini hammaga ma'lum qiladi.

Har bir odamning atrofida to'rttadan farishta yuradi. Ikkitasi uning oldi va ketida yurib, turli falokatlardan, gunoh ishlardan qaytarib turadi. Ikkitasi esa odamning yaxshi ishlarini ham, yomon ishlarini ham hech qoldirmay yozib yuradi. Keyin ana shu yozuvlarga qarab qiyomat kuni o'sha odamga yo mukofot, yoki jazo beriladi.

Allohning farishtalariga ishonish musulmon farzandining ikkinchi vazifasi. Shundagina u iymonli bo'ladi. Siz ham buni doimo yodda tuting. Farishtalar yozib qo'ymasligi uchun aslo yomon ishlarni qila ko'rmang, xo'pmi?

БОЛАЛАРИНГИЗГА ЎҚИБ БЕРИНГ!

ХЁРОЗ ВА АЙЁР ТУЛКИ

Хикоя қилишларича бир хушовоз хўроз бўлган экан. Одатда у сайр қилар, қишлоқдаги кичкина уйча олдида қанотларини ёйганича офтобга тобланар экан. Туннинг маълум пайтларида вақти-вақти билан кичкириб кўяр экан.

Бир куни унинг ёнидан айёр тулки ўтиб қолибди ва унга: «Бугун жуда чиройли бўлиб кетибсан, хўрозвой, патларинг топ-тоза, тожинг ялтираб турибди, сеникидан ёқимлироқ овозни ҳеч қачон кўрмаган эдим, лекин сенинг овозинг қачонлардир эшитганим отанг товушидан бутунлай бошқача экан», дебди. (Бу тулки ўйлаб топган ҳийла эди). Шунда хўроз тулкига: «Эй ўқ, менинг овозим ҳам отамники каби жозибадор», дебди. У шундай дегач қанотларини қаттиқ қоқиб, кўзларини юмиб, кичкиришга ҳозирланганида тулки уни шартта тутиб олибди.

Қўлга тушган хўроз қандай қилиб тулки чангалидан қутилиш йўлини ўйлаб бошлабди. Тулки унинг бўйнидан тишлаб турганида хўроз бундай дебди: «Бу хўроз факат менга тегишли, уни ҳеч ким билан баҳам кўрмайман», деб баланд овозда ҳаммага эълон қилиб чиқ! Тулки жағини очиши билан хўроз ерга тушибди ва кўз очиб-юмгунча дарахтга учиб чиқиб, тулкидан қутилибди. Тулки қилиб кўйган ишидан афсусланибди ва: «Сукут қилиши керак бўлган пайтда гапирган оғизни Аллоҳ кечирсин!» дебди. Шунда хўроз: «Очиб бўлиши керак пайтда юмилган кўзни ҳам Аллоҳ кечирсин», дебди.

ҚУЁН ВА ТОШБАҚА

Жуда қадим замонларда бир-бирларига қўшни бўлиб қуён ва тошбақа яшашган экан. Бир куни тошбақа қуёнга бундай дебди: «Мени доим секин юришда айблайсан, сен эса чопагонсан. Бугун сени мен билан пойга ўйнашга чақираман». Қуён эса мағрурланиб: «Хо-хо-хо, мендай чопқир қуён аранг-аранг ўрмалаб юрадиган тошбақа билан пойга ўйнарканманми? Бу ҳақиқатдан кулгили гап!», дебди.

Бироқ қуён уни бир шарманда қилиш учун олдиндаги тепаликкача тошбақа билан пойга чопишга рози бўлибди. Улар мусобақани бошлашибди.

Қуён ўзининг табиатан тез чопишига қаттиқ ишонганидан, чопқирлигини яхши билганидан талтайиб-керилиб пойгага киришди. Шунинг учун йўл-йўлакай ўйноқлаб, беда ва сабзи учраса улардан еб, анча вақтини йўқотди. Тошбақа эса жиддийлигини сақлаб, белгиланган маррага етмагунча йўлида собитқадамлик билан давом этаверибди. Қуён тошбақанинг қаерда келаётганини кўриш учун атрофига алангласа, у аллақачон тепаликка етиб борган экан. Энди қуён тошбақага етиб олишга кечиккан эди.

Шундай қилиб, тошбақа ўзининг сабр-матонати ва тиришқоклиги туфайли пойгада ютиб чиқди. Қуён бўлса, вазифасини вақтида бажармагани, чопагонлиги ва эпчиллигига ишониб мағрурлангани учун ютқазиб қўйди.

Абдуллоҳ Абдул-Мутиънинг «Исломда тарбия» китобидан.

Халқимиз меҳмондўстлиги ва саҳийлиги билан нам чиқарган. Меҳмонга уйидан жойи бериш, уни зиёфат қилиш, иззат-ҳурматини жойига қўйиш ҳар бир ўзбекнинг бурчига айланган. Айниқса меҳмонга ёқадиган миллий таомлар билан сийлашни, ўзининг пазандачилиқ маҳоратини намоёни қилишни қайси уй бекаси орзу қилмаган дейсиз!

Уй бекаларини бошиқа халқлар пазандачилиги ҳам қизиқтириши табиий. Шунинг назарда тутиб, муслмон мамлакатлар халқлари дастурхонига тортиладиган турли таомларни тайёрлаш усуллари билан журналхонларимизни таништириб боришни маъқул кўрдик. Булар муслим аёлларимизга яхши нусха бўлади, деган умиддамиз.

ЖАҲОН ПАЗАНДАЧИЛИГИ ТАОМЛАРИ

КАВАТОҚДАН ГОЛУБСИ (Озарбойжон)

Майда тўрғалган пиёзни ўсимлик мойида қовурасиз, унга бодом мағзини қўшиб яна бир дақиқача димлагандан сўнг унга зўит, зурунч, ялпиз, туз, қалампир, долчин қўшиб бир қовуриб оласиз. Ток баргини бир дақиқага қайноқ сувга соласиз. Кейин уни ёзиб, тайёрлаган қаймағиздан бир ош қошигида солиб чиқасиз. Уни ўраб чиқсангиз, бармоқ қатталигидаги қувурча шаклига киради. Қайнатганда очилиб кетмаслиги учун уни ип билан ўраб қўйса ҳам бўлади. Кастрюлкани оловга қўйиб, голубсиларни қўмғудай сув қўясиз ва қопқоғи ёпиқ ҳолда 25 дақиқача қайнатасиз.

Масаллик: 300 грамм юмшатирилган мол зўити, 30 дона ём тоқ барги, битта қатпароқ пиёз, 6 та ош қошигида ҳам зурунч, 4 та ош қошигида майдаланган бодом мағзи, 3 та ош қошигида ўсимлик мойи, бир чимдим майдаланган ялпиз (хўл ёки қуруғи), бир чимдимдан долчин, туз, қалампир.

ФАРҒОНАЧА ПАЛОВ (Ўзбекистон)

Кубик шаклида тўрғалган қўй думбасини эритиб, жисзасини оласиз. Кейин қаттиқ қиздирилган ёғга зўити олинган кичикроқ суяк ташлаб, қизил-қўнғир рангга киргунча қовурасиз. Кейин уни олиб ташлаб, аввал зўит бўлақларини, кейин парракланган пиёзни, буларни бироз қовуриб олгандан кейин сомон шаклида майдаланган сабзини ташлайсиз. Уларни қовуриш жараёнида тузини ростлайсиз, зира, зирк, қашинич каби зираворларни ташлайсиз. Бироз сув қўйиб, яхшилаб қайнатгач, тозалаб-ювилган зурунчни ташлайсиз. Сўнгра зурунчни қўмғудай сув қўйиб, сувини тортгач, 20-30 дақиқага дамлаб қўясиз. Дастурхонга турли салатлар ва сирка билан тортилади.

Масаллик: 500 грамм қўй зўити, 500 г зурунч, 120 г қўй думбаси, 250 г сабзи, 3 та пиёз, бир ош қошигида зираворлар мажмуи ва туз.

АЖАБСАНДА (Осиё халқлари таами)

Асосан бугда пишириладиган бу таом учун қатта ва кичик ҳажмли иккита идиш (қозон ёки кастрюлька) керак бўлади. Картошкани арчиб, бир сантиметрли кубик шаклида тўзрайсиз. Сабзини эса худди паловга тўзрагандек сомон шаклида, помидорни тилик-тилик ёки паррак-паррак, пиёзни халқачалар шаклида тўзрайсиз. Саримсоқ доналарга ажратилади. Гўшт билан ёғ бош бармоқнинг биринчи бўғими қатталигида майдаланади. Аччиқ ва чучук қалампирларни майда тўраб, қирқилган қашинич билан укропга аралаштириб қўясиз.

Энди кичик идишининг ичига бир қатлам қилиб картошкани соласиз, унинг ўзига лойиқ туз, мурч ва майдалаб қўйилган ошқўқлардан сепинг. Иккинчи қатламга сабзини соласиз, унинг ҳам туз-намағини ростлайсиз. Ҳаттоки қатламга помидор бўлақларини соласиз-да, унга ҳам қўқатлардан ва туз сепасиз. Тўртинчи қатламда пиёз, бешишчисиди саримсоқ, олтинчи қатламда эса зўит билан эритилмаган ёғ бўлади.

Кичик идишини қатта идиш ичига ўрнатасиз, идишлар орасидаги бўйлиқ жойга сув қўясиз. Таом шу сувнинг бугида пишиди. Сувни кичик идиши лабидан анча пастроқ сатҳга қўйинг, шарақлаб қайнаганда масаллик ичига тушмайди дегани бўлсин.

Кичик идишининг оғзи очик ҳолда, қатта идишининг қопқоғини жипс қилиб ёпиб, оловга қўясиз. Идиш доим ёпиқ тургани учун баъзи дармондорилар ва ифори мойлар учиб кетмайди, нобуд бўлмайди, шу сабабли бу таом зоя тотили ва фойдали бўлади.

Пишини муддати икки соат. Агар суви қалмайиб қолса, бемалол очиб, оралиқ жойга қайноқ сув қўйишингиз мумкин. Ажабсанда қанча узок қайнаса (масалан беи соатгача), шунча лаззатли бўлаверади. Бу таом ортиқча вақт олмайди, бордию меҳмонингиз кечикса ҳам ҳар қанча оловда тураверади. Таом юсага ҳамма масаллиқдан баравар тушишига эътибор беринг.

Масаллик: 500 грамм қўй зўити, 150 г қўй думбаси ёки чавриси, 5 дона картошка, 5 дона пиёз, 4 дона помидор, 3 дона сабзи, бир бош саримсоқ, укроп, қашинич каби қўқатлар, 1-2 бошдан аччиқ ва чучук қалампир, туз.

